

TURAN

Stratejik Araştırmalar Merkezi
Uluslararası Bilimsel Hakemli Mevsimlik Dergi

Vatan ne Türkiye'dir Türklere ne Türkistan, Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: TURAN
Ziya GÖKALP

YIL: 2 SAYI: 8 SONBAHAR 2010

ISSN: 1308-8041 BASILI
e-ISSN: 1309-4033 DİJİTAL

TURAN-SAM, (TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezinin)
Uluslararası Bilimsel Mevsimlik Dergisi Hakemli bir Dergidir.

İMTİYAZ SAHİBİ

TURAN Stratejik Araştırmaları Merkezi Kurucu Başkanı
Dr. Elnur Hasan MİKALİ

Genel Yayın Yönetmeni
Peri HASANLI MİKALİ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Yusuf GEDİKLİ

Editörler
Fatih ALPARSLAN
Gökhan GÖÇEK
Kader ÖZLEM
Metanet ALİYEVA

Tasarım
Ali ÇAĞLAYAN
Murat ULUTÜRK

Grafiker
Fatih BALCI

Baskı
Hakimiyet Gazetesi Matbaası
KONYA

Abonelik Bilgileri

Yıllık Abonelik ücreti: 100 TL, KKTC ve Yurtdışı için \$100 USD veya 75 EURO'dur

Banka Hesap Bilgileri

Banka Adı: Yapı Kredi Bankası

Uluslararası gönderiler için: Banka swift(BIC) kodu: YAPITRISXXX

Alıcı adı, soyadı: Elnur Hasan MİKALİ

TL Hesabı: KONYA ŞUBESİ, Şube kodu: 016, Hesap Numarası: 71016087;

IBAN Bilgileri: Tr830006701000000071016087

USD Hesabı: KONYA ŞUBESİ, Şube kodu: 016, Hesap Numarası: 80684989;

IBAN Bilgileri: Tr970006701000000080684989

EURO Hesabı: KONYA ŞUBESİ, Şube kodu: 016, Hesap Numarası: 80741223;

IBAN Bilgileri: Tr230006701000000080741223

Posta Çeki Hesap Numarası:

Elnur Hasan MİKALİ - 5808040(TL)

Yönetim Yeri Adresi

Bosna Hersek Mahallesi, Kermes Sokağı, Ahmet Yesevi Sitesi 1/9

Selçuklu 42250, KONYA/TÜRKİYE CUMHURİYETİ

Telefon / Belgegeçer: +90 332 241 35 39

Cep Telefonu: +90 531 812 13 61

Web adresi: <http://www.turansam.org>

E-posta: emikail@turansam.org

TURAN

Stratejik Araştırmalar Merkezi
Uluslararası Bilimsel Hakemli Mevsimlik Dergi

Vatan ne Türkiye'dir Türklere ne Türkistan, Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: TURAN
Ziya GÖKALP

- Ordinaryüs Prof. Dr. Bekir NEBİYEY, AZERBAYCAN
Ordinaryüs Prof. Dr. Ermentay SULTANMURAT, KAZAKİSTAN
Prof. Dr. Akif MUSAYEV, AZERBAYCAN
Prof. Dr. Alaeddin YAÇINKAYA, TÜRKİYE
Prof. Dr. Ata ATUN, KKTC
Prof. Dr. Aygün ATTAR, TÜRKİYE
Prof. Dr. Cemil HASANLI, AZERBAYCAN
Prof. Dr. Cihan DURA, TÜRKİYE
Prof. Dr. Elman QULİYEV, AZERBAYCAN
Prof. Dr. Emin KURU, TÜRKİYE
Prof. Dr. Hacı NECEFOĞLU, TÜRKİYE
Prof. Dr. Hacı Duran, TÜRKİYE
Prof. Dr. Kadir GÖKDEMİR, TÜRKİYE
Prof. Dr. Mahire QULİYEVA, AZERBAYCAN
Prof. Dr. Mehmet ERDAŞ, ALMANYA
Prof. Dr. Mehmet GÜNAY, TÜRKİYE
Prof. Dr. Minire GARAYEVA, AZERBAYCAN
Prof. Dr. Muharrem KASIMLI, AZERBAYCAN
Prof. Dr. Musa QASIMLI, AZERBAYCAN
Prof. Dr. Nadir MEMMEDLİ, AZERBAYCAN
Prof. Dr. Şüreddin MEMMEDLİ, GÜRCİSTAN
Prof. Dr. Teymur KERİMLİ, AZERBAYCAN
Prof. Dr. Ufuk TAVKUL, TÜRKİYE
Prof. Dr. Vaqif ARZUMANLI, AZERBAYCAN
Doç. Dr. Ali KAFKASYALI, TÜRKİYE
Doç. Dr. Cemalettin CAMCI, TÜRKİYE
Doç. Dr. Elman ALİYEV, GÜRCİSTAN
Doç. Dr. Harun DEMİRKAYA, TÜRKİYE
Doç. Dr. Mehmet KARAGÜL, TÜRKİYE
Doç. Dr. M. Murat HATİPOĞLU, TÜRKİYE
Doç. Dr. Mustafa SEVER, TÜRKİYE
Doç. Dr. Tudora ARNAUT, UKRAYNA
Doç. Dr. Ülker MAHMUDOVA, AZERBAYCAN
Yrd. Doç. Dr. Çağatay BENHÜR, TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Ender GÖKDEMİR, TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Fethi Ahmet YÜKSEL, TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Hikmet KORAŞ, TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Kamile GÜLÜM, TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Kemal KOÇAK, TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Mustafa AKSOY, TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Osman Gazi AKSOY, TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Sait YILMAZ, TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Uğur GÜVENÇ, TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Yaşar TAŞKAYA, ÖZBEKİSTAN
Dr. Akif POROY, TÜRKİYE
Dr. Ali Fuat ATALAY, KKTC
Dr. Eldeniz ABBASLI, AZERBAYCAN
Dr. Elnur Hasan MİKALİ, TÜRKİYE
Dr. Einur NESİROV, AZERBAYCAN
Dr. Güllü KARANFİL, MOLDOVA
Dr. Meşkure YILMAZ, TÜRKİYE
Dr. Oğuz DOĞAN, TÜRKİYE
Dr. Özkan HÜSEYİN, TÜRKİYE
Dr. Şerahlı LAÇIN, TÜRKİYE
Dr. Yusuf GEDİKLİ, TÜRKİYE
Dr. Zeki AYDIN, TÜRKİYE
Öğr. Gör. Berk ERYAPRAK, TÜRKİYE
Okt. Necati ÇAYIRLI, TÜRKİYE
Uzman Emete GÖZÜGÜZELLİ, KKTC
Uzman Fatih ALPARSLAN, TÜRKİYE
Uzman Yılmaz ÖZKAYA, TÜRKİYE
Uzman Zaur ALİYEV, AZERBAYCAN
Uzman Ziya HACILI, AZERBAYCAN
Celil ÇAVANŞİR YURDSEVEN, AZERBAYCAN
Faruk HABİBOĞLU, TÜRKİYE
Kader ÖZLEM, TÜRKİYE
Süleyman MERDANOĞLU, TÜRKİYE
Timur DAVLETOV, HAKASYA

TURAN

Stratejik Araştırmalar Merkezi
Uluslararası Bilimsel Hakemli Mevsimlik Dergi

Vatan ne Türkiye'dir Türklere ne Türkistan, Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: TURAN
Ziya GÖKALP

TÜRKİYE TÜRKÇESİ

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Mevsimlik Dergi için Yazım Kuralları:

- * Makaleler word formatında 7 sayfayı geçmemelidir.
- * Makalelerin 150 kelimeyi geçmeyen Türkçe özeti ve İngilizce abstract bulunmalıdır.
- * Makaleler 12 punto ile Times New Roman ile yazılmalıdır. Altan, üstten, sağdan ve soldan 3 cm boşluk bırakılmalıdır.
- * Makalelerde yazarların adı, soyadı, babasının adı, e-posta adresi, telefonu, Kurumu ve adresi açıkça belirtilmelidir.
- * Kullanılan dipnotlarda bilimsel yazım kurallarına dikkat edilmelidir.
- * Makaleler genel olarak: Özet, Giriş, Alt Bölümler, Sonuç ve Kaynakça şeklinde hazırlanmalıdır.

AZƏRBAYCAN TÜRKÇƏSİ

TURAN-SAM Beynəlxalq Elmi Arbitrlı Mövsümlük Jurnal Üçün Məqalə Yazma Qaydaları:

- * Məqalələr word formatında 7 səhifəni keçməməlidir.
- * Məqalələrin 150 sözü keçməyən Türk dilində məzmunu (ÖZET) və İngilis dilində ABSTRACT yer almalıdır.
- * Məqalələr 12 şrift ilə Times New Roman ilə yazılmalıdır. Altan, üstən, sağdan və soldan 3 sm abzas buraxılmalıdır.
- * Məqalələrdə yazarların adı, soyadı, atasının adı, e-poçt ünvanı, telefon, Təşkilat və ünvanı göstərilməlidir.
- * İstifadə edilən haşiyələrdə(index) elmi yazma qaydalarına riayət edilməlidir.
- * Məqalələr ümumiyyətlə: Məzmun, Giriş, Alt Hissələr, Nəticə və Ədəbiyyat şəklində hazırlanmalıdır.

ENGLISH

TURAN-SAM International Journal for the Scientific Seasonal Writing Refereed:

- * Articles should not exceed 7 pages in word format.
- * The article does not exceed 150 words of the abstract should include an abstract in Turkish and English.
- * Articles must be written in Times New Roman 12 pt. Bottom, top, right and left 3 cm margins should be left.
- * Articles of the author's name, surname, father's name, e-mail address, phone and address of institution should be clearly stated.
- * Used in footnotes to the rules of scientific writing should be considered.
- * The article in general: Summary, Introduction, Sub-Chapters, Conclusion, and References should be prepared in the form.

РУССКИЙ

Требования к рукописям, предоставляемым в международный научно рецензируемый сезонный журнал " Туран-SAM "

- * Объем статьи не должны превышать 7 страниц в формате MS Word.
- * Статьи должны содержать резюме на турецком и английском языках объем которых не должны превышает 150 слов.
- * Текст статьи должен быть набран шрифтом Times New Roman, 12пт. Параметры страницы (поля): верхнее, нижнее, левое и правое – 3.0 см.
- * Статьи оформляется по образцу: название; имя отчество и фамилии авторов; полное название учреждений, в которых выполнялось исследование, их почтовые и электронные адреса
- * Используется в примечаниях к правилам научного письма должны быть рассмотрены.
- * Статьи в целом должны содержать: аннотация, введение, подзаголовки, выводы и список литературы

İÇİNDEKİLER

1.	KABAİS ÇEMBERİ – KABAİS ÜÇGENİ – KIBRIS Mehmet Ali BİLGİN	5
2.	Dr. Umut ARIK DÜNYAYA BAKIŞ. TÜRK - RUS İLİŞKİLERİ	11
3.	Dr. A. Akif POROY TÜRK FELSEFİ DÜŞÜNÇESİNDE TÜRK TÖRESİ	16
4.	Doç. Dr. Ramazan BİÇER TÜRK HOŞGÖRÜSÜNÜN TARİHİ YANSIMASI (OSMANLI ARŞİV BELGELERİ DOĞRULTUSUNDA KOSOVA HALKININ MÜSLÜMAN OLMASI)	19
5.	Doç. Dr. Timuçin KODAMAN Arş. Gör. Ekrem Yaşar AKÇAY KIRIM HANI ŞAHİN GİRAY (ö. 1787) ve “GAZEL-İ MÜDEVVER”İ	28
6.	Doç. Dr. Ali ÇAVUŞOĞLU AİLE ÇATIŞMALARI, NEDENLERİ ve EN YAYGIN ÇÖZÜMLERİ	39
7.	Hüseyin REHİMİRAD MODEL INSTITUTION VEFA HIGH SCHOOL, THE FIRST SCHOOL TO TEACH IN TURKISH MEDIUM	44
8.	Assistant Professor Süleyman DOĞAN SAĞLIK TURİZMİ	47
9.	Dr. Hasan GÜNAYDIN KAZAK TÜRKÇESİNDE /Ä/ ÜNLÜSÜ	60
10.	Yrd. Doç. Dr. Mehmet HAZAR GAGAUZLARIN ÇALGI ADLARINA DAİR BİR ARAŞTIRMA	66
11.	Dr. Güllü KARANFİL MEHCUR ŞİRVANİ’NİN YARADICILIĞINDA SOFİLİĞİN İZLERİ	72
12.	Tahmine BEDELOVA Kamuran kızı TÜRKİYE’DE YAYIMLANAN ULUSAL GAZETELERDEKİ DİL YANLIŞLARI	76
13.	Yrd. Doç. Dr. Süleyman DOĞAN Çiğdem ÖZTÜRK LÜ DAĞILAN YUGOSLAVYA DÖNEMİ ve SONRASI KOSOVA TÜRKLERİNİN SİYASİ DURUMU	81
14.	Taner KOTLE NATIONALISM CONCEPT and TURKISH NATIONALISM	92
15.	Dr. Elnur Hasan MIKAIL KITAP TANITIMLARI ve REKLAM	95
		101

(1)
KABAİS ÇEMBERİ – KABAİS ÜÇGENİ – KIBRIS
Mehmet Ali BİLGİN¹

Kahire – Bağdat – İstanbul uç noktalı KABAİS ÜÇGENİ ve bu üçgeni çerçeveleyen KABAİS ÇEMBERİ kapsamındaki toprakların hassasiyeti ve odak noktası olan Kıbrıs adasının değerini birçok asker, diplomat, siyasi, iktisadi strateji uzmanı idrak edememiştir.

Sadece 21. yüzyıl için değil aynı zamanda son dört yüzyıldır üç şehir üzerinde oyunlar oynanmaktadır. Bu üç şehir 19. yüzyıl sonlarına kadar Osmanlıların elindeydi. Dünyanın merkez ve en stratejik üçgeni olan bu üç şehir şu anda da Müslüman dünyasının elinde görünmektedir. Bu üç şehir, üç kıtanın en stratejik konumunda yer almaktadır. Bu üç kıta Afrika, Asya ve Avrupa'dır. Bu üç şehir ise Kahire, Bağdat ve İstanbul'dur. Her üç şehir de dünyanın en büyük medeniyetlerine başşehir olmuştur. Tarihteki çeşitli Türk Devletleri, bazı dönemlerde bu üç şehri kendilerine başkent yapmıştır.

KABAİS ÇEMBERİ VE DNA'SI KIBRIS

KABAİS ÜÇGENİ; Kahire - Bağdat - İstanbul

Bağdat için Babil-Babür İmparatorluğu, Kahire için asırların Mısır medeniyeti-Kölemenler ve üç imparatorluğa başkentlik yapmış olan İstanbul, bütün tarih kitaplarında

¹ İktisatçı; TÜRKİYE, "İngilizler ve Planlar" kitabından bir bölüm.

belirtildiği gibi her çağda ve devirde ön planda yer almıştır. Bu üç şehir 2000 senedir kendi aralarında direk ve indirekt olarak ticaret yapmaktadır. Kahire-Bağdat-İstanbul üçgeni bütün milletler ve devletler için çok önem taşımıştır. Çünkü bu üç şehir dünya medeniyetine de yön veren şehirler olmuştur. Bu üç şehir aynı zamanda çevresiyle birlikte dünya ticaretinin toplandığı merkez de olmuştur. Hangi devlet olursa olsun bu üç merkezi elinde bulunduran ve üç şehrin arasındaki toprakları merkez yapan millet dünyaya hükmeder düşüncesi ön planda tutulmuştur. Kahire, Bağdat ve İstanbul şehirleri, Osmanlıdan sonra birbirinden koparılmış, kendi aralarında bir işbirliği oluşmaması için İngiliz, Fransız ve Rusya tarafından engellenmiştir. Türkiye'nin laiklik meselesi yüzünden Mısır ve Irak ile yakın ilişkiye girmemesi ve iktisadi stratejilerinde bu iki ülkeyi dışlaması, her iki ülkeyi Avrupalı devletlerin kucağına düşürmüş, Türkiye yaptığı bu hata ile de Ortadoğu'daki liderlik vasfına erişememiştir.

İngiltere, 20. yüzyıla yaklaşıırken Kahire ve Bağdat merkezli bölgede Fransızları açığa düşürmüş kontrolü kendi eline geçirmiştir. Türkiye'de kullandığı; Bab-ı ali'nin kalemleriyle, televizyonlarda haber programı yapanlarla, siyaset adamlarıyla ve devlet içindeki bazı bürokrat-teknokratlarıyla ve de hukukçu-güvenlik görevlileriyle Türk siyasi istikametini yönlendirmiştir.

İngiltere, 21. yüzyıla girildiğinde Bağdat'ı ABD ile beraber eline geçirmiştir. İngiltere, Mısır konusunda bazı zamanlar başarılı olsa da Kahire'de büyük sıkıntı çekmektedir. İngiltere, Kahire'deki siyasi çalışmalarında sadece Hıristiyan kesiminde ve Müslüman dünyasındaki bazı kadrolarda etkindir.

Kahire – Bağdat – İstanbul şehirleri; Ortadoğu'da – Akdeniz'de – Kafkasların geniş kapsamında bir üçgen meydana getirmektedir. Üçgenin coğrafi konumu ele alındığında bu üç şehir arasında birbirlerine olan mesafeleri kuş uçuşu olarak, İstanbul-Kahire arası 1228 km, İstanbul-Bağdat arası 1596 km, Kahire-Bağdat arası 1304 km uzaklıktadır. Kahire-Bağdat-İstanbul merkezli bu üçgen; "KABAİS ÜÇGENİ" yaklaşık 783.200 km² lik bir alana sahiptir. İktisadi, siyasi ve askeri stratejisi uzmanları yönünden bölgenin özellikleri hep ön planda tutulmuştur.

"Dünyanın Merkez Üçgeni" olarak algılanması gereken bu üçgenin içinde, Akdeniz'in üçüncü büyük adası olarak 9251 km² lik yüzölçümüyle Kıbrıs adası yer almaktadır. Kıbrıs adası, İstanbul-Kahire-Bağdat uç noktalı dünya merkez üçgeni kabul edilmesi gereken toprakların ve suların göbeğinde yer almaktadır. Kıbrıs adası Ortadoğu'nun batıya açılan atlama taşıdır ve Büyük Ortadoğu denilen genişletilmiş bölgeye hakimdir. Kıbrıs, Akdeniz sularında görünmesine rağmen Balkan Yarımadası, Anadolu, Suriye, Beyrut, Filistin, İsrail, Sina Yarımadası, Mısır ve bölge topraklarına ve de sularına hakim ana üs konumundadır. Kıbrıs adası coğrafi konum olarak yaklaşık mesafeleri; Türkiye'ye 70 km, Suriye'ye 100 km, Mısır'a 384 km, Yunanistan'a ise 900 km uzaklıktadır. Dünyanın merkez üçgeni ve Ortadoğu'nun merkez çıkış noktası kabul edilen KABAİS üçgenindeki Kıbrıs'ta da iki İngiliz üssü bulunmaktadır. Bu iki üs birbirine sürekli problem çıkaran Türkiye ile Yunanistan kontrolündeki bölgededir. Türk-Maraş bölgesindeki Dekelia ile Yunan-Baf bölgesindeki Akrotiri İngiliz askeri üslerinde, tüm Ortadoğu ve Akdeniz havzalarındaki en küçük olaydan dahi İngilizlerin haberi olmaktadır.

KABAİS ÜÇGENİ gerçeğinin tarihsel ve gelecek süreçteki konumu incelendiğinde büyük olaylar çıkmıştır ve ilerideki yıllarda büyük olaylar çıkacağı da hissedilmektedir. Bölge dünyanın üç kıtasına hakim konumdadır. Dünya ilim adamlarının özelliklerini çözemediği piramitler, Eski Mısır Medeniyeti, dünyanın en önemli nehri Nil ve en değerli yeraltı sularının bulunduğu Kahire güney toprakları, bu üçgenin bir noktasıdır. Manevi dinlerin merkezi kabul edilen ve ilk Müslümanların namaz kılmak için yönünü çevirdiği her üç ruhani dinin merkez kabul edildiği, dünya tarihinde çok önemli yer tutan Haçlı Seferlerinin ve doğu ile batı halklarının birbirine kitlesel düşman olmasını sağlayan Kudüs bu üçgendedir. Dünya denizler ticaretinin başladığı Fenikelilerin dünyada ilk defa "koloni" yani sömürge sistemini kurmak için yola çıktığı Trablus - Akdeniz kıyıları bu üçgen içindedir. Yahudilerin vatani kabul edilen Hz. Musa'nın yaşadığı Filistin'e ait topraklar bu üçgenin içindedir. Hz. İsa'nın doğduğu ve

yaşadığı yer, Hz. Muhammed'in bir gecede göğe çıktığı ve geri döndüğü kabul edilen hassas merkez bu üçgendedir. Dünyanın her ırkından ve dininden insanın bulunduğu dönemin finans merkezi ve dönemimizin terörist yatağı, dünya uyuşturucu merkezlerinden birisi olan Beyrut kenti bu üçgenin içindedir. Tarihi kayıtlarda ordular arasında ilk savaşın geçtiği yer olarak kabul edilen Kadeş savaşı ve savaş sonrası yapılan anlaşma üçgen içinde yer almaktadır. Değişken özelliklere sahip Lut Gölü üçgen içindedir. Hz. Musa'ya Tanrı tarafından gönderilen "10 Emir" metni bu topraklarda indirilmiştir. Din ulemaları tarafından yatağından kan akacağı ve yatağında tonlarca altın madenin bulunduğu söylenen Dicle-Fırat nehirlerinin birleştiği Şattül Arap nehri, Deccal'ın ortaya çıkacağı yer olarak iddia edilen bölge ve tarihi Babil Asma bahçeleri ile ünlü Bağdat, bu üçgenin bir köşesini teşkil eder. Dünyanın en önemli geçit yolu kabul edilen, iki kıtanın buluştuğu yer olan, üç denizi birbirine bağlayan kanallardan birisi ve ters akıntılılarıyla ünlü boğaza sahip İstanbul bu üçgenin kuzey noktasındadır. Çağdaş medeniyetin başlangıcı kabul edilen antik dönem merkezi ve paranın ilk bulunduğu ilk altın üretiminin yapıldığı yer olan Batı Anadolu toprakları bu üçgen dahilindedir. Tarihsel açıdan doğunun son noktası batının başlangıcı olarak varsayılan dünya doğu-batı ticaret merkezi Şam bu üçgenin hassas noktalarında yer alır. 20. yüzyılın yarısından itibaren dünya ekonomik yapısını idare eden NGO'ların tarihsel temelini atan Rodos ve Tapınak Şövalyelerinin dünyaya açılmasına sebep olan çıkış merkezi, bu üçgendedir. Türk insanına karşı özel olarak yetiştirilen yıllarca Anadolu'da Türk kanı döken Ermeni uzantılı PKK'nın elebaşı olan bebek katili Apo'nun (büyükanne) yetiştirildiği yer bu bölge içindedir. Dünyanın en eski düzendeki teşkilatlı konumda terör hareketi sayılan "Sicariiler" MS 66-73 bu topraklarda Filistin'de kurulmuştu.

Dünya su savaşlarının başlayacağı kabul edilen bölge, dünya petrol üretiminin merkezi, Irak-Arabistan petrolünün denizle birleşmesi için düşünülen Doğu Akdeniz kıyıları bu üçgen kapsamındadır. Karadeniz, Hazar, Orta Asya, Kafkasya enerji kaynaklarıyla ilgili enerji borularının son yükleme noktası olarak düşünülen İskenderun limanı ve Mersin kıyıları bu üçgenin en stratejik bölgesidir. Geleceğin en önemli enerji rezervi kabul edilen dünya rezervlerinin yüzde 75 oranına sahip Batı Anadolu topraklarındaki barit madenin merkezi bu üçgen içindedir. Bu özellikler haricinde KABAİS ÜÇGENİ ile ilgili olarak, dünyanın diğer bölgelerinde olmayan birçok özelliği sıralama imkanı vardır.

KABAİS ÜÇGENİ içindeki Kıbrıs'ta, İngilizlerin Dekelia ve Akrotiri üsleri Ortadoğu topraklarını ve Doğu Akdeniz sularını gözlem altında tutar. Kıbrıs adasında; Türk askeri, Yunan askeri, İngiliz askeri üsleri ve askerleri, Kıbrıs Türklerinin ve Rumların güvenlik güçleri bulunmaktadır. 21. yüzyıla girildiğinde Fransızlar, Rumlardan istekte bulunarak Baf bölgesindeki Andreas Papandreu hava üssünde ve Zigi deniz üssünde konuşlanmak istemişlerdir. Almanların, Türkiye ile olan iyi ilişkileri döneminde Kıbrıs'ın Kırapşa yarımadasındaki Dipkarpaz bölgesinde üs istedikleri bilinir. ABD de aynı bölgede Türkiye'den üs istemiştir. Ruslar, Yunanistan'ın Türkiye ile gerginlik döneminde batı bölgesindeki Arnavut Burnu civarında ve Baf'ın batısında Rus askeri üssü kurmak istedikleri bilinir. Aynı şekilde İtalyanlar da 2005 yılının Ekim ayında içinde işadamlarının da bulunduğu büyük bir heyetle Türkiye'ye geldiklerinde, Türk Dışişlerine "ara teklif" sundular. Bu ara teklif, İtalyanların Ortadoğu'da Türkiye ile beraber ortak hareket etmesi düşüncesiydi. İtalyanlar bunun için Kıbrıs'ın tamamıyla dağlık alanı olan Kırapşa yarımadasında bir ticari ve yarı askeri üs kurma istekleriydi.

İsrail, Kıbrıs'ta faaliyet gösteren bir başka ülkedir. Kıbrıs eski Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios zamanında Kıbrıs yönetimi ile İsrail MOSSAD arasında İngilizleri sıkıntıya düşüren sıkı ortaklıklar oluşmuştu. İsrail, Larnaka ve Limasol limanlarında silah sevkiyatı alanında faaliyettedir. İsrail kendisine yakın olan ve Suriye aleyhinde çalışan Lübnan'daki terör örgütlerine Güney Kıbrıs Rum kesiminde kurdukları üs ile destek vermektedir. İsrail'in Gazze bölgesinde yapılan organizasyonlarla Yahudiler hem Kıbrıs'ta hem de Doğu Akdeniz sularında etkin olmaya çalışmaktadır. İsrail, Lefkoşa'nın Rum kesimindeki Makarios caddesini üs olarak seçmiştir. İsrail yönetimi kendilerinin Akdeniz'in çıkış yolunu kesebilecek olan Kıbrıs'ı yakın takipte tutmaktadır. İngiltere, Kıbrıs'ın

güneyindeki bölgede hem Fransa'nın hem de İsrail'in faaliyetlerinden sıkıntı duymaktadır. Çünkü İngilizler kendilerine karşı en tehlikeli millet olarak Yahudileri görmektedir. Çünkü Yahudiler, İngilizler gibi her türlü entrikayı çevirebilecek bir yapıya sahiptir ve dünya genelindeki her ülkede etkin olan bir millettir. İngilizler, Yahudileri direk anlamda karşılama almak istemedikleri için İsrail'in Güney Kıbrıs Rum kesimindeki faaliyetlerinde sessiz kalmaktadır. Rumlar da uluslararası platformlarda kendi konumlarını yükseltebilmek için hem İngilizlere, hem Fransızlara, hem Yahudilere hatta Mısır'a dahi egemen oldukları bölgede taviz vermektedir.

Bütün bu düşünceler ve hareketler kapsamında; hem Ortadoğu'nun, hem Akdeniz'in, hem Doğu Afrika'nın, hem Anadolu'nun merkezi KABAİS ÜÇGENİ, bu üçgenin komuta merkezi ve DNA'sı da Kıbrıs adası demektir.

Tarihsel, coğrafi, ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi, askeri her türlü stratejik değerlerin katsayısını artıracak olan bölge; Kahire-Bağdat-İstanbul köşeli olan KABAİS ÜÇGENİ adındaki bölgedir. Dünyanın en tehlikeli ve stratejik bölgesi olarak kabul edilen genişletilmiş Büyük Ortadoğu topraklarının özü-çekirdeği, KABAİS ÜÇGENİ denilen bölgedir. Dünyada en çok kan dökülen bölge KABAİS ÜÇGENİ topraklarıdır.

Dünyanın en değerli toprakları olarak algılanan ve dünyanın en stratejik konumunda bulunan Kahire-Bağdat-İstanbul üçgenine ve merkezlerine ait topraklar için İngiltere kendi ağırlığını hissettirilmeye çalışılmaktadır. İngiltere'nin bu üçgendeki tek sıkıntısı güdümlü Türkiye değil, asıl Türkiye'dir. İngiltere, Kıbrıs adasındaki askeri üslerini kaybederse Ortadoğu kapsamındaki toprakları da kaybetme derecesi çok yüksektir.

KABAİS ÜÇGENİ bir çemberin orta noktasında yer almaktadır. Bu çember kapsamındaki topraklarda tarihsel açıdan dünyanın en zengin medeniyetleri kurulmuştur. Bu çember kapsamındaki topraklar dünyanın yeraltı ve yerüstü zenginlikleri açısından en önemli bölgesidir. Su, petrol, doğalgaz, maden yönünden dünya genelinde enerji potansiyelinin en yoğun olduğu bölgedir. İnsanlığın geleceği de bu enerji kaynaklarına bağlıdır. KABAİS ÜÇGENİ denilen bölge yarım dairelerle üç tarafı çevrildiği zaman ortaya bir KABAİS ÇEMBERİ çıkmaktadır.

İstanbul-Kahire çaplı yarım çemberi kapsamında Akdeniz'in ortası ve doğusu, Ege Denizi ve Adaları, Batı Anadolu toprakları, Doğu Balkanlar yer almaktadır. İstanbul-Bağdat çaplı yarım çember kapsamında Anadolu'nun büyük bir kısmı, Karadeniz'in güneyi, Kafkaslar, Hazar Denizi, İran, Irak bulunmaktadır. Kahire-Bağdat çaplı yarım çember kapsamında da halihazırda dünyanın en zengin kişilerinin yaşadığı Kuveyt, Bahreyn, Birleşik Arap Emirleri, Arabistan toprakları yer almaktadır. Bu çember kapsamında üç ilahi din olan Müslümanların, Hıristiyanların, Musevilerin kurduğu devletler bulunmaktadır. Dünyanın diğer bölgelerindeki topraklarda böyle bir durum söz konusu değildir. Ayrıca Hıristiyanlar ve Museviler ve de Müslümanlar için kutsal şehir Kudüs bu çember dahilindedir. Ayrıca dünya Müslümanların kutsal şehri olarak gördükleri ve yönlerini çevirerek beş vakit namaz kıldıkları KABA ve Mekke şehri bu çember içindeki en hassas ve dünyayı ayaklandırabilecek konumdaki yerdir. Mekke'nin konumu ve hassasiyeti; ne Vatikan'a, ne Ayasofya'ya ne de Kudüs'e benzememektedir.

İlahi dört kitap "Yaratan" tarafından bu bölgede insanoğluna aktarılmıştır. Kutsal kitap "Zebur" Hz. Davut'a, kutsal kitap "Tevrat" Hz. Musa'ya, kutsal kitap "İncil" Hz. İsa'ya, kutsal kitap "Kur'an" Hz. Muhammed'e KABAİS ÇEMBERİ kapsamındaki topraklarda indirilmiş ve ilk ilahi yazılı kanunlar da bu topraklarda tebliğ edilmiştir. İlahi bütün dinler insanoğluna bu topraklarda tebliğ edilmiştir. İlahi dinlerde adı geçen "Büyük Tufan" bu topraklarda vuku bulmuştur. Bazı kavimler bu topraklarda helak olmuş ve helak olan bu kavimlerden nesiller ortadan kalkmıştır. KABAİS ÜÇGENİ ve bu üçgenin genişletilmiş yarıçaplı bölgeleri olan KABAİS ÇEMBERİ aynı zamanda dünyanın en kanlı bölgesidir.

KABAİS ÜÇGENİ ve KABAİS ÇEMBERİ kapsamındaki topraklar huzur açısından hiç rahat bırakılmamaktadır. Bu topraklarda birbiriyle ilgisi olmayan değişik karakterdeki birçok kavim imparatorluklar kurmuştur. Bu çembere hakim olan Osmanlı İmparatorluğu zamanında bölge 400 seneden fazla bir süreyi huzur içinde geçirmiştir. Osmanlı'nın güçlü

olmasının ana sebebi de bu coğrafyadaki dengeli bir devlet yönetimi gütmüş olmasıdır. Osmanlıdan sonraki sürede KABAİS ÇEMBERİ kapsamındaki coğrafyada kan akması hiç durmamıştır. Bunun sebebi bölgeye İngiliz siyasetinin girmesidir.

KABAİS ÇEMBERİ coğrafyasındaki en güçlü devlet Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bölgenin istikrarlı bir döneme girmesiyle coğrafyanın hakimiyeti Türkiye'nin eline girecektir. Bu sebepten bölgenin istikrarsız hale getirilmesi gerekmektedir. İngilizler de bunu yaparak Türkiye'nin bölgeye girmesini engellemektedir. KABAİS ÇEMBERİ çerçevesindeki bölge 20. yüzyılı bütünüyle kanlı geçirmiştir. Balkanlar, Anadolu, Kafkaslar, Suriye, Irak, Arabistan, Lübnan, Filistin, Mısır'ın bulunduğu topraklarda savaşı zaman dilimi geçmemiş hep kan dökülmüştür. İngiltere'nin coğrafyanın huzurlu bir ortama kavuşmaması için 4. kol ve 5. kol faaliyetlerini hep dürtüklemiştir. İngiltere, coğrafyanın huzurlu bir ortama kavuştuğunda Türkiye'nin etkisine gireceğini bilmektedir. Bu sebepten bölgede sürekli nifak tohumları yaymakta bu ortamdan da nemalanmaktadır.

İngiltere KABAİS ÇEMBERİ çerçevesindeki bölgenin huzura kavuştuğu an coğrafyanın egemenliği ve yönlendirilmesi Türkiye Cumhuriyeti'nin kontrolüne girecektir. İngiltere de bu ortamın oluşmaması kısaca Türkiye'nin eline geçmemesi için her türlü dalavereyi çevirmektedir.

İngilizler de dünya egemenliğinin devam edebilmesi için bu üçgeni ve çemberini hakimiyetleri altına almaya çalışmaktadır.

KABAİS ÇEMBERİ dünyanın geleceğini tayin edecek olan bölgedir. Bu bölgede tarihin her devrinde ve gelecekte de her türlü zenginlik olmuştur ve olacaktır.

KABAİS ÇEMBERİ kapsamındaki toprakların ve denizlerin hücresi olarak kabul edilmesi gereken KABAİS ÜÇGENİ denilen bölge Kahire, Bağdat ve İstanbul noktalarının birleştiği topraklar ve denizlerdir.

KABAİS ÜÇGENİ denilmesi gereken bu üçgenin çekirdeği veya DNA'sı da Kıbrıs Adası'dır.

Kıbrıs'la ilgili olarak göz ardı edilen çok önemli bir konu bulunmaktadır. Strateji uzmanları, dışişleri mensupları, siyasi kadrolar, istihbaratçılar ve raportörler bu konuyu atlamaktadır veya bu konu ilgilerini çekmemektedir. Bu konu, Kıbrıs Cumhuriyeti varlığının halen devam ettiğidir. Beşli taraflar olan Türkiye, İngiltere, Yunanistan, Kıbrıs Türk tarafı ve Kıbrıs Rum tarafı; 11 Şubat 1959 tarihli Zürih antlaşması ve 19 Şubat 1959 Londra antlaşması gereği ile 15 Ağustos 1960 tarihi itibarıyla Kıbrıs'ın bağımsızlığının yürürlüğe girdiğini kabul etmiştir. Bu anlaşmalar gereği; Kıbrıs Devleti ile ilgili herhangi bir değişimde Türkiye, Yunanistan ve İngiltere garantör devlet olarak kabul edilmiştir. Bu anlaşmalara dayanarak da 20 Temmuz 1974 tarihinde Türkiye, Kıbrıs adasına ve yönetimine müdahalede bulunmuştur. Kıbrıs'ın kuzey toprakları 1974 yılındaki Türk harekati sonucunda KKTC adında bir devlet kurdu muştur ama Kıbrıs'ın güney kesimi uluslararası platformlarda halen Kıbrıs Cumhuriyeti olarak kabul edilmektedir. Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar da güney kesimini Kıbrıs Cumhuriyeti olarak kabul etmektedir. Kıbrıs'ın güney kesimindeki yönetim Kıbrıs Cumhuriyeti olarak Avrupa Birliğine de kabul edilmiştir. İngiltere de Avrupa Birliğine üye olduğuna göre, Kıbrıs'ın güneyindeki toprakları Kıbrıs Cumhuriyeti olarak kabul etmiş demektir. Yunanistan da aynı İngiltere gibi adadaki garantör devlet olmasına rağmen, Türkiye'nin reddine karşılık Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliğine girmesine onay vermiştir. Bu durumda yukarda adı geçen antlaşmalar gereği, güney Kıbrıs bölgesi de Kıbrıs Cumhuriyeti olarak kabul edildiğine göre; 21. yüzyıla girildiğinde dahi eski Kıbrıs Cumhuriyeti'nin uluslararası statüsü devam ediyor demektir. Bunun bir diğer manası da güney Kıbrıs'ın adı "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak devam ettiğine göre, Türkiye'nin bu bölge için yani Kıbrıs'ın güney kesimi için garantörlük hakkı devam ediyor demektir. Bu durumda Türkiye, kendi olurunu almadan Avrupa Birliğine giren Kıbrıs güney kesimine (Kıbrıs Cumhuriyeti); garantör devlet olarak uluslararası hukuk ve anlaşmalar gereği müdahale etme yetkisine haiz görünmektedir. Kısaca Türkiye, adadaki garantörlük hakkını kullanarak ve adanın statüsünün bozulduğunu öne sürerek, 1974 yılında yaptığı gibi adaya yeniden çıkartma yapmaya yani Türk Silahlı Kuvvetleri ile müdahale etme hakkına sahiptir. Türkiye bu hakkını bir tarafa yazarak bekletmeli ve zamanı geldiğinde de

garantörlük hakkını askeri açıdan kullanmayı sumen altında tuttuğunu belirtmelidir (Mehmet Ali Bilgin'in şahsi yorumu).

İngilizlerin Akdeniz'deki tek müttefiki Yunanistan'dır. İngilizlerin, Akdeniz oluşacak en büyük korkularından birisi Almanların veya Rusların Akdeniz'e inmeleridir. İspanyolların ve Fransızların Batı Akdeniz, İtalyanların Orta Akdeniz sularında söz sahipliği İngilizlerin sıkıntılarındandır. İngiltere, Balkanlardaki en güçlü devletin de Türkiye olduğunu bilmektedir. Bir diğer İngiliz korkusu da; Akdeniz sularında Türklerin güçlü bir ticari deniz gücüne sahip olması ve güçlü Türk donanmasının Akdeniz'de seyretmesidir. İngilizler bu olayların gerçekleşmemesi için de ellerinden gelen her türlü stratejiyi uygulayacaktır.

İngilizlerin Balkan topraklarında ve denizlerindeki uzantılı müttefiki sadece Yunanistan'dır. Eğer Yunanistan, Akdeniz'de yok olursa veya toprakları açısından sadece Mora Yarımadası ve Teselya bölgesine çekilirse, İngiltere'nin Akdeniz'deki en büyük kanadı kırılmış olacaktır.

(2)
DÜNYAYA BAKIŞ. TÜRK - RUS İLİŞKİLERİ
Dr. Umut ARIK²

GİRİŞ

Orta çağın başlarından itibaren Rus ve Türk kavimleri Uralların Güneyinde ve Rusya ovasında biraraya gelmişlerdir. Batı Hunları, Hazarlar, Kıpçaklar, Peçenekler, Avarlar bölgedeki Slav unsurlarıyla temas etmiş olmakla beraber, o dönemlerde henüz Rus milli kimliği ortaya çıkmadığı için, ilişkileri bir bütün halinde görmek mümkün değildir. Ne var ki Vladimir'in Kiev'de kurduğu knezlikten, yani 8 ve 9. yüzyıllardan itibaren bu ilişkiler devamlı bir mahiyet arz etmeye başlamıştır.

Altınordu ve Kırım Tatar Hanlıkları ile Rus Çarlığı arasında sürmüş, gitmiş olan çekişmelerin uzun bir tarihi vardır. Çar 4. (korkunç) İvan, ilk defa Türk hanlıklarını durdurmuş ve bunu takiben Avrasya bölgesindeki Türk unsuru için gerileme ve Rus Çarlığının, sonunda Afganistan, Himalayalar, Çin ve Pasifik'e kadar uzanacak olan Asya ilerlemesi başlamıştır.

Osmanlı-Rus ilişkileri

Diğer taraftan Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa içindeki ilerlemesi yanında Karadeniz'in Kuzey'inde Kırım Hanlığı üzerinde sağladığı nüfuz, Rusya ile Osmanlılar arasındaki ilk temasları başlatmış, bilahare İsveç kralı demirbaş Şarl ile deli Petro arasındaki çekişmede Osmanlı İmparatorluğu, deli Petro'nun teşkil ettiği tehdidi ve sıcak denizlere çıkma temel hedefinin Osmanlı İmparatorluğu üzerinde yaratacağı büyük baskıları sezerek, İsveç'in yanında yer almıştır. Prut savaşı, Baltacı Mehmet Paşa, Katerina v.s. Osmanlı esatirinin en bilinen bölümlerindedir. Bu başlangıçtan sonra Rus Çarlığı bir taraftan Asya'da Türk unsurunu hakimiyeti altına alırken, diğer taraftan Avrupa ve Kafkaslarda da Osmanlı/Türk mevcudiyetiyle amansız bir mücadele sürdürmüştür.

Bu stratejik mücadele, Fransa ihtilalinin yarattığı milliyetçilik akımı ile yeni bir şekil almış gerek Panslavizm gerek Ortodoks kilisesinin baş savunucusu olma yaklaşımları Rusya'nın Osmanlı ülkesi içindeki karıştırıcı ve bölücü faaliyetlerine germi vermiştir.

Bu arada Kavalalı Mehmet Ali Paşa olayında zaruretten doğmuş bir Türk-Rus yaklaşması olmuşsa da, konuyla ilgili "denize düşen yılanı sarılır" benzetmesi, ilişkinin mahiyetini pek güzel tasvir eder. Napolyon sonrası Avrupa gelişmeleri, İngiltere'nin, Rusya hakkında özellikle Hindistan yönünden mevcut endişeleri, Kutsal Yerler çerçevesindeki çekişmeler, Boğazlar konusundaki korkular, sonunda Kırım harbiyle bağlanmıştır.

Ancak Paris Kongresi ve Islahat Fermanı, daha önce modernizasyon amacıyla ortaya konmuş bulunan Tanzimat Fermanının, 'bundan böyle gâvura gâvur denmeyecek' yaklaşımıyla Türk halkına malolmuş etkisiyle de birleşerek, Rusya'nın Osmanlı ülkesindeki parçalayıcı çalışmalarına hız vermiştir. Yunan istiklali ile başlayan Avrupa'daki bölünmeler, 93 harbi olarak bilinen 1877-78 harbinde azamiye ulaşmış ve Kafkaslara da uzanmış, harbi sonuçlandıran Ayastefanos anlaşmasının acı şartları Berlin Kongresinde bir ölçüde yumuşamışsa da, artık Osmanlı sınırları Batı'da hemen bugünkü çizgisine gelmiş, Doğu'da hem Ermeni Sorunu diye bir konu tanınmış, hem de Ruslar Doğu Anadolu'ya girmişlerdir.

Bu kongreden sonra Gladstone'un kontrolüne geçen İngiltere'nin, Disraeli'nin Osmanlıyı koruma siyasetini terkedip, bölme siyasetine girdiği de malumdur.

Kıbrıs, Mısır gibi kayıplar bu döneme rastlar. Akabinde Bosna-Hersek olayları, Balkan harbi, İtalyan Harbi ve nihayet Türkiye'yi Sarıkamış ve Galiçya'da Rusya ile cephe

2 (E. Büyükelçi -), TÜRKİYE.

bir daha karşılaştıran Birinci Dünya Harbi, nihayet Sovyet İhtilali ve 1917 Brest-Litovsk anlaşması Türk-Rus ilişkilerini çağımıza getirmiştir.

Sovyetler Birliğinin ilk yılları ile Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşu aynı döneme rastlar. Rus cephesinin çökmesinden sonra Bakü'ye kadar giden Osmanlı kuvvetleri İngiliz ve, ilginç olarak, ayrıca Alman baskısıyla çekilmek zorunda bırakılır.

Enver Paşa Rusya'ya geçer, Anadolu Hükümeti ise Moskova ile temas halindedir. Doğu'da Kurtuluş Savaşının ilk safhası olarak Kazım Karabekir komutasında Ermenilerle savaş sürer. Ermeniler yenildikten sonra, Gümrü, Kars, Moskova ve Ankara anlaşmalarıyla Doğu hudutları çizilir.

Türk-Rus dostluk ve iyi komşuluk anlaşması bu iki genç fakat ilişkileri uzun bir tarihe sahip ülkeyi birbirine yaklaştırır.

**

İki harp arası dönemde Türk-Rus ilişkileri olumlu bir ortamda cereyan eder. Her ne kadar Sovyetlerin Türkiye'de komünizan bir gelişme sağlama teşebbüs ve çalışmaları olursa da bunlar netice vermez. Asya'daki Türk halklarına yakın ilgimizin sürdürülmesi gerektiği, zira ileride dünyada büyük değişiklikler olabileceği ve bu halkların yeniden özgürlüklerine kavuşabileceği mealinde Atatürk'ün söyledikleri de bu döneme rastlar.

İkinci büyük harp yaklaşırken 1937 tarihinde yapılan bir kliring anlaşması ticari ilişkilerin çerçevesini sağlar. Harp sırasında müttefiklerin Nazi Almanyası karşısında Rusya'ya yardım yolunu açmak ve Almanları Balkanlarda meşgul etmek amacıyla Türkiye'yi kendi saflarında harbe sokma teşebbüsleri, gereken karşılık ve garantilerin (yeterli silah ve Oniki Adalar ile Ege Adaları) verilmemiş olması zahiri sebebiyle, fakat aslında o dönemdeki Türkiye yöneticileri harbe müdahil olmak istemediğinden, netice vermez. Türkiye'nin harbin sonunda Birleşmiş Milletler sistemine girmek gerekçesiyle sureta harp ilan ettiği malumdur

Soğuk Harp Dönemi

Harpten sonra Doğu Avrupa'nın Sovyetler tarafından kurtarılmış bölge olması sonucu uydu haline geldiği, Demir Perdenin kurulduğu, NATO ve Varşova Paktları çerçevesinde iki blokun teşekkül ettiği görülür.

Harp sonrasında Stalin'in Kars, Ardahan ve Boğazlar konusundaki talepleri Türkiye'yi Batı blokuna ve NATO'ya dahil olma çabasına götürmüş, Kore Harbine iştirak yoluyla bu sağlanmış ve Türkiye, NATO'nun Güney Doğu kanadının savunucusu olarak ittifakın önemli bir halkası haline gelmiştir.

Ne var ki Kıbrıs sorunu, Küba/Füzeler Krizi, Johnson mektubu, İnönü'nün meşhur "yeni bir dünya kurulur, Türkiye de onun içinde yerini bulur" tepkisi, Türkiye'nin Kuzey Doğusunda konuşlanmış füze savunma sistemlerinin kaldırılması, NATO savunma çizgisinin Toroslara çekilme teşebbüsleri ve Türkiye'nin sanayileşmesi için gerekli, demir-çelik, alüminyum, petrol rafinajı gibi bazı alanlarda Batı ülkelerinin istenen teknolojiyi vermemeleri, buna karşılık Kruşçev'le başlayan ve Brejnev'le devam eden barış içinde beraber yaşama yaklaşımı içinde Sovyetlerden gelen uvertürler, Türkiye ile Sovyetler arasında temeli ekonomik işbirliğine dayanan bir yumaşma meydana getirmiştir. İskenderun demir-çelik tesisleri, Aliağa petrol rafinerisi, Seydişehir alüminyum tesisleri bu işbirliğinin bazı örnekleridir.

Aynı dönemde Doğu Blokuna dahil diğer ülkelerle de benzer ilişkiler kurulmuş ve Türkiye, adeta Doğu Blokuyla en iyi ekonomik ilişkilere sahip NATO üyesi haline gelmiştir.

Sovyetler Birliğinin çöküşü ve Soğuk Harp sonrası durum

Sovyetler Birliğinin askeri gücünü destekleyebilecek ekonomik bir yapıyı bir türlü kuramaması ve Batı ile mevcut nükleer deşet dengesinde Reagan ile başlayan dönemden

itibaren giderek geride kalması, ABD-Sovyetler Birliği zirvelerinde her iki kampta da hem nükleer hem klasik silahların kontrol altında azaltılmaya başlanması eğiliminin belirmesi , Doğu Blokunda önemli bazı gelişmelere yol açar.

Solidarsnoc, Leipzig, Almatı, Berlin, Baku olayları birbirini izler. Gorbacsev, Sovyetlere açıklık ve yeniden yapılanma (glastnost ve perestroika) ilkeleri çerçevesinde yeni , tüketiciye ve halka dönük bir komünizm getirmeye çalışırsa da, açıklık Komünist idarenin kokuşmuşluğunun ortaya çıkışına, yeniden yapılanma ise ulus devlet anlayışının Peyklerde ve Sovyet Cumhuriyetlerinde güç kazanmasına ve Yeltsin'le Rusya'da başlayarak, birlikte kopmalara yol açar.

Esasen Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi demir perdeyi çökertmiştir. Varşova Paktı sona ermiştir. Doğu Avrupa ülkeleri gerçek bağımsızlıklarına kavuşmuştur. Baltık devletleri, Ukrayna, Moldova ve hatta Beyaz Rusya yeni bir benlik kazanmışlardır. Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri de, eski Komünist liderlerin Türk toplum liderlerine dönüşmesiyle, ulus devletler haline gelmiştir. Ermenistan ve Gürcistan için de durum aynıdır. Azerbaycan'da ise Elçibey idaresinde milliyetçi bir idare kurulmuştur.

1991-92 yıllarında başlayan bu yeni dönemde, Batının Baltık ve Doğu Avrupa ülkelerini NATO ve Avrupa Birliği içine alma niyeti daha ilk günlerden belli olmuştur. Türkiye'ye Avrupa Birliğine dahil olma havucu gösterilerek, NATO 'da zorluk çıkarmaması telkini yapılmış, bu arada 1996 yılında kurulan Gümrük Birliği ile Türkiye tatmin olunmuştur. (Aslında bu Birlik çerçevesinde Türkiye'nin ne kazanıp, ne kaybettiği belli değildir. Gerçekte Avrupa Birliğine katılma konusunda kesin bir taahhüd alınmadan ve Türkiye'nin avantajlı olduğu birçok alan müstesna tutularak kurulmuş bu Gümrük Birliği ile Türkiye kendini hiçbir karar ve söz hakkına sahip olmadığı bir cendereye sokarak, o günden bu yana , Avrupa Birliğine, her yıl ortalama on milyar euro olmak üzere , toplam yüz milyar euro açık vermiştir. Ayrıca bu iş için yapılan müzakereler sırasında Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Avrupa Birliğine girişini önlemek açısından mevcut hukuki dayanağımızı kullanmamamız yönünde göz kırıldığı da hissedilmektedir. Amma bu başlı başına ayrı bir bahistir.) Sonuçta Türkiye NATO'da zorluk çıkarmamış, Doğu Avrupa ülkeleri ve Güney Kıbrıs ile Malta Avrupa Birliğine tam üye olmuş, tarafımızdan ise, uzun zaman sonra ve büyük bir teslimiyetçilikle verilen bir çok tavizi takiben ancak ucu açık bir adaylık ve bir müzakere tarihi alınmaktan öteye gidilememiştir.

Türkiye aynı dönemde kurulan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütüne girmiş, NATO'nun Sovyet ardılı ülkelerle başlattığı Barış İçin İşbirliği Sistemiyle yakından ilgilenmiş ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütünün kurulmasına önayak olmuş, bu yeni açılışlar çerçevesinde Rusya ile yakın bağlantılar geliştirmiştir. İki ülke arasındaki ticaret ve turizm bağları on milyar dolarlar düzeyini aşmaktadır.

Mavi Akım projesi, tabii gaz bağlantıları, Türkiye'nin asli yapısını ilgilendiren bağlantılardır. Söz konusu ekonomik bağların giderek daha da arttığı, Türk müteahhitlik sektörünün adeta Rus iş piyasasına hakim olduğu açıkça görülmektedir. Perakende ticaret sektörümüz, otomotiv ve dayanıklı tüketim malları imalat endüstrimiz Rusya pazarında önemli yerler kazanmıştır. Turizm sektöründe Rusların asırlarca inmek için savaştıkları sıcak denizlere bugün turistleri sayesinde kolayca inebildiği şakası yapılmaktadır. Devlet ve Hükümet Başkanları, Dışişleri Bakanları düzeyindeki ziyaretlerle bu ilişkiler desteklenmektedir.

Ancak burada unutulmaması gereken unsur, Sovyetlerin özellikle Putin'in iktidara gelmesinden sonra, Türkiye'nin , Orta Asya ve Kafkasya'daki Türk Cumhuriyetleriyle bir süre kurmaya ciddiyle gayret etmiş olduğu, fakat sonra hemen tamamen ihmal ettiği ilişkilerden fazla memnun olmadığıdır.

Aslında başlangıçta kurulan Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı çerçevesinde, hem bu Türk Cumhuriyetlerine hem komşu Sovyet ve Yugoslavya ardılı ülkelere önemli yardımlar yapılmış ve Türkiye'nin bölgedeki nüfuz ve prestiji büyük ölçüde artırılmıştır.

Söz konusu ülkelerde merkezi devlet, belediyeler, anayasa ve hukuk, uluslararası ulaşım, diplomatik temsil, uluslararası örgütlerle ilişkiler, para ve muhasebe sistemleri,

standartlar, teknik ve genel eğitim, üniversiteler arası ilişkiler, global internet bağlantıları gibi yapılanmalardan tutun, Türk tarihi,dili,kültürü ve benzeri konulara kadar her alanda önemli projeler yürütülmüştür. Verilen ihracat kredileri birbuçuk milyar doları, teknik yardım üçyüz milyon doları aşmıştır. Sonra ne olmuşsa, olmuş ve Türkiye'ye hem bölgede hem ,mesela , Avrupa Birliği , ABD ve NATO, AGİT kapsamlarında önemli ağırlık sağlayabilecek olan bu hamle adeta tamamen durdurulmuştur.

Buna rağmen dış politikasının önemli bir yönelişini bu tarafa çevirmiş bulunan ve ölü doğmuş olduğunu büyük bir gerçekçilikle görmüş olduğu Bağımsız Devletler Teşkilatını bir tarafa bırakarak ikili ilişkilere dönen Putin, Türkiye'nin aklını başına alırsa el'an bu alanda at oynatabileceğini görmekte ve kontrolü sağlamak amacıyla bölgede stratejik işbirliği önerileri getirmektedir.

Türkiye'nin bu önerileri elinin tersiyle itmesi tabii sözkonusu değildir ve bölgede Rusya'nın faaliyetlerini izlemek, hatta uygun düştüğünde işbirliğine gitmek Türkiye'nin de işine gelir. Belki bu yolla kaybedilen prestijın bir ölçüde yeniden kazanılması da mümkün olabilir. Ancak böyle politikalarda çok dikkatli stratejik ve taktik hazırlıkları önceden yapmış olmamız ve aslında iki ülkenin bu bağlamda aslen rakip olduğunu unutmamamız gerekir.

Bu rekabetin en bariz misali ise Baku-Ceyhan petrol boru hattı projesidir. Rusya'nın bu konuda ne kadar engelleyici davrandığı malumdur. Bugün dahi olumsuz çabalarını elinden geldiği kadar devam ettirmektedir. Bir diğer çıban başı ise, Ermenistan ve sınırındaki Rus kuvvetleridir.

Aralarındaki ittifak çerçevesinde konuşlanmış olan bu kuvvetler herhalde ne Türk-Rus ne de Türk-Ermeni ilişkilerine olumlu katkılar yapmaktadır. Ayrıca miktarları anlaşmayla saptanmış kuvvet indirimi sınırlarını da aşmaktadır. Aynı ilgiyle Duma'da sözde Ermeni soykırım iddialarını kabul yönünde kararlara yönelmesi, PKK merkezlerinin kurulmasına ve propaganda yapmasına izin verilmesi, bu çerçevede vaki ikaz ve taleplerimize ise Çeçenistan'a bazı bölge kökenli Türk vatandaşlarının desteği bahane gösterilerek beklenen olumlu cevapların verilmemesi, iyi ilişkiler bakımından mevcut pürüzlerin bazı delilleridir.

Kıbrıs konusunda Birleşmiş Milletler içindeki Rus tutumunda da , resmi ziyaretler bağlamında bazı jestler yapılmış olmakla beraber ambargo v.s. konularda gerçek önemli bir ilerleme görülmemekte, Rusya ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasındaki önemli ve sıkı bağlantılar her düzeyde süregitmektedir.

Yani Rusya, bir taraftan Türkiye'ye iyi niyet beyanlarında bulunurken, diğer taraftan Ermenilerin, Rumların ve PKK'nın müttefiki gibi hareket edebilmektedir.

Sonuç Değerlendirmesi

Gerçeklere dayandırmaya çalıştığımız bu tahlilden süzulebilecek sonuç değerlendirmesi şöyle olabilir:

-Türkiye ve Rusya, Doğu Avrupa, Karadeniz, Kafkasya, Avrasya, Doğu Akdeniz, Yakın ve Orta Doğu'da devamlı ilişkiler içinde olacaktır.

-Bu ilişkilerde çekişmeleri zamanında alınacak tedbirlerle önleyebilmek ve kabul edilebilir hudutlar içinde tutabilmek ekonomik, sosyal ve siyasi bir çok sıkıntısı olan her iki ülke için de önemlidir.

-Böyle bir yaklaşım devamlı dirsek temasını gerektirir. Ancak bu temasın "arm's length" ölçüler içinde kalması ve stratejik v.s. yakın bağılıklar içine girilebileceği tarzında hayallere kapılmaması önemlidir.

-Hele "abd irak'ta" gibi kaygılarla Rusya'ya yanaşma düşünceleri tamamen yanlış olacak ve yeni bir "denize düşen yılanı sarılır" yaklaşımını düşünmek anlamına gelecektir. Esasen ABD de o zamanların İngiltere'si gibi Rusya'yı yanında tutmaya gayret göstereceğinden ve Rusya da şu dönemde ABD ile G 8 dahil çeşitli ortamlarda yakın ilişki içinde bulunmak zorunda olduğundan bu gibi alternatif bulma tasavvurları tamamen tutarsızdır.

-Ne var ki Türkiye'nin Rusya ile ekonomik ilişkileri önemli menfaatler getirmektedir. Bu menfaatlerin gözden çıkarılması bugünkü şartlar dahilinde söz konusu olmamalı, bilakis bunların artırılmasına çalışılmalıdır.

-Bu menfaatler arttığı ve Rusya için önem kazandığı ölçüde, siyasi pürüzlerin giderilmesi teşebbüslerinde Türkiye'nin daha etkili hale gelmesi de mümkün olabilir.

-NATO'nun yeniden şekillenmesi sırasında Türkiye'nin Rusya ilişkilerinin çeşitli veçhelerinin hatırlanmasının sağlanmasına çalışılması doğru olacaktır.

-Büyük Orta Doğu, Orta Asya, Afganistan ve Irak bağlamlarında ABD ve Avrupa Birliği ile ilişkilerde de Türk-Rus ilişkilerinin özelliklerinin gereği gibi değerlendirilmesinde yarar ve hatta zaruret vardır.

-Nihayet Rusya'nın bütün değişikliklere rağmen el'an Türk dilinin en çok sayıda konuşulduğu ülke olduğu vakıası da geleceğin teşekkülünün tasavvurunda unutulmaması gereken bir husustur.

(3)
TÜRK FELSEFİ DÜŞÜNÇESİNDE TÜRK TÖRESİ
Dr. A. Akif POROY

Günümüzde felsefe ile uğraşanlar daha çok Batı düşünürlerinin etkisinde görünüyorlar. Birçok aydın geçinen kendi kültürümüzden uzaklaşmayı marifet sayar. Türk kültürünün günümüzde yaşayan binlerce yıllık “Türk Töresi” gibi olgularından habersizdirler. Türk felsefi düşüncesine kadim Türk tarihinden günümüze bütün Türk dünyasına damgasını vurmuş olan Türk Töresi farkında olmasak da genlerimize işlemiş yaşam felsefemizi oluşturan önemli bir olgudur.

Türk felsefi düşüncesi için çok önemli olan “Türk Töresi” unutturulmağa çalışılan güzelliklerimizdendir. Türk Töresi binlerce yıl boyunca Türk tarihini, dolayısıyla Türk kültür ve siyasetini etkilemiştir. Acaba bugün kültür yozlaşması sonucu Türkiye’de kaç kişi “Türk Töresini” biliyordu? Toplumsal, tarihi ve siyasi açıdan “Türk Töresi” bizim için çok önemlidir. Bu konuyu çok ayrıntılı bir şekilde incelediğim 2010 yılında Truva Yayınlarından çıkan “Atatürk Ön-Türk Uygarlığı ve Türk Kültür Kimliği” adlı kitabımda sunmuştum. Felsefi düşüncemiz için çok önemli olan bu konuya burada birkaç cümle ile değinerek yetineceğim.

“Tarihimizin İslam öncesi ilk kaynaklarından biri olan Orhun Abidelerinde ve İslam’a girdiğimiz ilk asırlarda yazılan Kutadgu-Bilig’de geniş bir şekilde izah edilen Türk Töresi şu dört ana olguya dayanmakta idi: Könilik (Adalet), Tüzlük (Eşitlik), Uzluk (iyilik-faydalılık) ve Kişilik (insanlık ve hoşgörü).”[1]

Türk Töresi eski Türklerin yazısız hukukudur denebilir. Bugünkü bulgulara göre, Türk Töresinin daha sonra Orhun Anıtlarında yazılı hale geldiğini görüyoruz.

Türklerde felsefi düşünce Ön-Türk uygarlığı döneminden günümüze gelen bilgilerde en önemli olgu “Türk Töresidir.” “VI. – VIII. Yüzyıllarda hüküm süren Türk Hakanlığından sonra Oğuzların batıya doğru tarihte bilinen en eski hareketleri IX. Yüzyılda ait Peçenek hareketi olup X. Yüzyılın ortalarında eserini yazan Bizans İmparatoru Konstantin Porphyrogenetos’u olayın kendi zamanından elli yıl önce olduğunu söylüyor. Peçenekleri hem Reşidüttin hem Kaşgarlı Mahmud, Oğuz uruğları sırasında kaydediyorlar.”[2]

Türklerin destanî atası olan “Türk”ün vatanı Işık Göl civarında bir yer diye inanılıyordu.(Bu söylentinin en eski şekli Anonim Mücmelü’t-Tevarih’t XII. Yy da bulunmaktadır. Barthold’daki metin, Türkistan, I,19) Oğuzların efsaneleri ondan daha doğuya uzanmıyordu. Oğuzlar Siderya boylarından Batı taraflarına geçerken halkın milli babası (atası) milli şairi ve filozofu ve halk bilgeliğinin koruyucusu olan Korkut hakkındaki efsaneleri kendileri ile beraber getirmişlerdir. “Korkut’a ait efsaneler şimdiye kadar Türkmenler arasında da unutulmamış olup, hatta orta zamanlarda Osmanlılar devrinde bile Anadolu’da da mevcut ve XVII. Yüzyıla kadar Azarbeycan Türklerinde de yaygın vaziyette idi.”(Olearius’un rivayeti, IV. Schleswig 1671,s.721) X. Yüzyılda Korkut adı Peçenek Türklerinde de mevcuttu. Bütün bunlar bize Korkut efsanesinin Oğuzlara İslam’dan önceki devirden miras kaldığını ve onlarla beraber Batıya getirildiğini tahmine sevk ediyor. Dede Korkut hikâyeleri birçok yerinde Türk halkının o dönemdeki ve bugüne yansıyan felsefi düşüncesini yansıtmaktadır

“Töre, kişiler ve topluluklar arası ilişkileri düzenleyen; idarecilerle idare edilenler arasındaki işleri, hak ve ödevleri belirten usullerdir. Kısacası Türk toplumsal yaşamını düzenleyen kurallar bütünü olan ‘Töre’ Türklükle yaşıt olsa gerektir.”[3]

“Günümüzde Türk Töresi bir “siyasi felsefe” olarak daha da önem kazanmaktadır. Yirminci yüzyılda sosyalizm ve komünizm insanlara mutluluk getirmemiş ve iflas etmiştir. 21. yüzyıl başında ise kapitalist sistem vahşi kapitalizme dönüşerek sömürgecilik ve sömürü düzenini küreselleşme adı altında dünyaya yaymaya çalışarak milyonlarca insanı acımasızca ezmekte idi. 2008 Eylülünde ABD’de başlayan bankacılık alanından 2009’da diğer alanlara yayılan ekonomik kriz, vahşi kapitalizmin çöküşünü, bütün dünyanın canını yakarak ekonomistleri de çaresiz bırakarak dünyayı yeni bir döneme sokuyordu.

İşte böyle bir dünyada, adalet, eşitlik, iyilik-faydalılık ve hoşgörü ilkeleri ile “Türk Töresi” siyaset felsefesi açısından, sadece bizim için değil, bütün dünya için bir kazanım olabilir.”[4]

“Türk Töresi” binlerce yıllık felsefesinde bize neler söylüyordu? Biz Türk Töresinin felsefi açıdan veya siyaset felsefesi açısından ne demek istediğini, ne yapmak istediğini ve geçmişte neler yaptığını anlayabiliyor muyuz? 1839’dan hatta 1828’den beri Osmanlının, sonra Türkiye’nin hala toplumsal ve ekonomik bir reçete arayışı, bir model arayışı içinde olduğunu görüyoruz.

Bu arayışta şundan bundan medet umarken binlerce yıldır nerede ise genlerimize işlemiş “Türk Töresi” ilerlemek için güvenli, denenmiş bir yol olarak ve sorunlarımıza bir çare olarak acaba yönetenlerin ve yüzünü Batıya dönenlerin neden aklına gelememiştir? Acaba yönetenler veya sadece Batıyı taklit etmeğe çalışan sözde aydınlar “Türk Töresi” kavramını biliyorlar mı? Gerçekten de bu çok önemli Türkün ürettiği, bizim olan “Türk Töresi” ile ilgili bilgilere çok zor ulaşabilirsiniz.

Ne yazık ki Tanzimat’tan beri bir taraftan çağdaş evrensel değerlere ulaşamazken, bir taraftan da sadece yüzeysel taklitçilik, yani Batılılaşma çabası bir yanılgı olmuştur. Türk Töresinin felsefesini, anlam ve önemini anlamak bu kadar zor mu diye sorulabilir. Türk töresi faziletli açılımları ile Türklere özgü, binlerce yıldır Türklerce gerçekleştirilmiş, Türkün toplumsal ve siyasi görüşünü yansıtan bir felsefe ve olgudur denebilir. Türkün binlerce yıllık yaşamının bilgeliğinin felsefesinin yansımasıdır.

“Türk insanının hayata bakışını aksettiren Türk Töresi, fevkalade demokratik ve laik bir anlayışa dayanan bir hayat tarzını oluşturuyordu.”[5]

“Türk töresinin kuruluşu, herhalde çok eskilere dayanır. Ancak Reşideddin ile Türkmenlerin Şeceresi gibi Oğuz Destanı ile ilgili kaynaklar, Türk töresini koyan kişinin, Oğuz Hanın Büyük oğlu Gün Hanın veziri, İrkıl Ata veya Bilge İrkıl Hoca olduğunu yazıyorlardı. Önemli olan nokta, Türk töresinin bilgiler tarafından kurulmuş olması ve Türk kavimlerinin de, buna inanmış olmalarıdır.”[6]

Kaşgarlı Mahmut Divan-ı Lugat-i’türk’te, Türkleri “Türk Töresi”ne ne derecede bağlı olduklarını yazıyor Türk töresi sonucu oluşmuş Türk felsefi düşüncesini yansıtan Türkün hoşgörüsü, asırlar boyu hüküm sürdüğü topraklarda her din, dil ve ırktan insanları önyargılara ve tek yanlılıklara karşı adaletle korumuş bir kalkan olmuştur.

“Türklerin olan, Türklerin değer yargıları ile ve Türk ölçekleri ile değerlendirilen Türk Töresi getirdiği veya ifade ettiği felsefe ile evrensel açılımlarla 21. asrın başındaki bunalımlı dünya için bir model olabilir iddiasında da bulunabiliriz. Ancak önce bizler kendi değerlerimizi, kültürümüzü, tarihimizi tanımalıyız. Yoksa bu temellerden uzak birinin “Türk Töresini” anlaması algılaması pek kolay olmayabilir.”[7]

Türk Töresi, Gök-Türk ve Uygur Türk devletinde de uyulması gereken temel prensipler idi. Türk felsefi düşüncesinde dini inanca saygı, yani laikliğin Türk Töresinin gereği olduğunu görüyoruz. Osmanlıda Türk töresini yansıtan felsefi düşünceyi Âşık Paşazade’nin Tevarih-i Al-i Osmanide, Lütfü Paşa Tarihinde, Şükrullah Tarihinde Türk töresi ile ilgili olarak askeri ve toplumsal törelerin ayrıntılı olarak her zaman işlendiğini okuyabiliyoruz.

“Türkiye Osmanlı zamanında Tanzimat’tan beri bir türlü kendisini bulamamıştır. Bugün dahi Batıda olana özenmekten başka bir hedef ortaya koymadan, şekilci bir davranışla Batı’yı taklit etmeye çalışıyoruz. 1839’dan beri 200 yıldır bu yüzden kendimizde olan değerlerimizi bir kenara bırakmışız. Özenti yüzünden kendi değerlerimizi idrak edemez hale gelmişiz. Tanzimat çalkantısı, Rumeli’de birçok yeri ve Akdeniz adalarını, I. Meşrutiyet Rumeli’yi götürmüş, II. Meşrutiyet Osmanlıyı bitirmiştir. Cumhuriyet toprak kaybımızı önlemiştir.

Binlerce yıllık kendi değerlerimizi görüp algılama ve o çerçevede hareket etme zamanı gelmiştir.

Türk Töresi, yaşam felsefesi ve siyaset felsefesi olarak, sosyalizmin çöktüğü, serbest piyasa ekonomisine dayanan kapitalizmin, tek kutupla küreselleşen dünyamızda insani

değerlerden uzaklaşarak vahşi kapitalizme dönüştüğü daha da önem kazanmıştır. Sömürü düzeni bir Bumerang gibi dönüp 1929'dan beri görülen en kötü mali krizle 2008 Eylülünde ABD'deki bankacılık krizi ile vahşi kapitalizmi vurmuş ve çöktürmüştür.

Dünyamız daha insancıl bir sistem arayışı içine yeni bir döneme girecektir. İşte bu nedenle "Türk Töresi", günümüzde sadece kendimiz ve Türk Dünyası için değil, bütün insanlığa sunulacak insancıl bir görüş ve yaşam biçimidir, diye düşünebiliriz.

Türklerin kurtuluşu, akılcılık yolundan giderek, "Türk Töresi" ile evrensel bilim ve evrensel hukuk, insan hakları ve demokrasi gibi değerleri kaynaştırabildiği zaman gerçekleşecektir." [8]

KAYNAKÇA

[1] İ. Kafesoğlu: "Kutadgu- Bilig ve Kültür Tarihimizdeki Yeri", Tarih Enstitüsü Dergisi, s.15 İstanbul 1970

[2] Barthold, V.V: Orta Asya Türk Tarihi hakkında dersler, s.84, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara, 2006

[3] Eröz, Mehmet: Milli Kültürümüz ve Meselelerimiz, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1996

[4] Poroy, Dr.A.Akif: Atatürk Ön-Türk Uygarlığı ve Türk Kültür Kimliği, s.68, Truva Yayınları, İstanbul, 2010

[5] Saray, Prof. Dr. Mehmet: Türklerde Dini ve Kültürel Hoşgörü, Atatürk ve Laiklik, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002

[6] Ögel, Prof. Dr. Bahaeddin: Türkler, Ed.H.C.Güzel, K.Çiçek, S. Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt:2, Devlet Meclisi ve Kurultay, s.877, Ankara, 2002

[7] Poroy, Dr. A.Akif: Atatürk Ön-Türk Uygarlığı ve Türk Kültür Kimliği, s.73, Truva Yayınları, İstanbul, 2010

[8] Poroy, Dr. A.Akif: Atatürk Ön-Türk Uygarlığı ve Türk Kültür Kimliği, s.76-77, Truva Yayınları, İstanbul, 2010

(4)
TÜRK HOŞGÖRÜSÜNÜN TARİHİ YANSIMASI
(OSMANLI ARŞİV BELGELERİ DOĞRULTUSUNDA KOSOVA HALKININ
MÜSLÜMAN OLMASI)
Doç. Dr. Ramazan BİÇER³

ÖZET

İslam dini, temel prensip olarak dinde zorlama olmamasına kabul eder. Bu açıkça Kur'an-ı Kerim'de vurgulandığı gibi, Hz. Muhammed tarafından da yansıtılmıştır. Dört halife dönemi, Emeviler, Abbasiler, Selçuklular tarihi boyunca Müslümanlar, Kur'an ve Hz. Muhammed'in konuyla ilgili buyruklarını genel olarak uygulamışlardır. Zorlama ve güç kullanarak İslam dininin bir başkasına kabul ettirilemeyeceği anlayışı Osmanlı Devleti döneminde de parlak bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle Osmanlı hâkimiyet alanında İslam dinini seçerek ihtida edenler, kendi istekleri doğrultusunda hareket etmişlerdir.

Osmanlı Türkleri, zorla bir başkasını Müslümanlar arasına katmanın, inandıkları dinî kabullere ve geleneksel kültürlerine aykırı olduğunun bilincinde olmuşlardır. Osmanlıların bu siyaseti bütün devlet topraklarında olduğu gibi Kosova'da da uygulanmıştır. Nitekim Osmanlı Arşiv belgeleri de bunu kanıtlamaktadır. Yine Osmanlı Arşiv belgeleri doğrultusunda Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan tabaya, din, kültür ve kimliklerini terk etmek yolunda hiçbir şekilde zorlama yapılmamıştır. Hatta çocukların dinî ve kültürel tercihlerine müdahale edilmemiştir. Ayrıca maddi çıkar ve beklenti amacıyla ihtida edenlerin beklentilerine cevap verilmemiş, eski din/mezheplerine dönmek isteyenlere de izin verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Türkler, Müslümanlık, Osmanlı, Arşiv Belgeleri, Dini ve Etnik Hoşgörü.

ABSTRACT⁴

One of the principles of Islam is that there is 'no compulsion in religion'. The Qur'an and Hadiths vehemently insist on religious tolerance and the idea of "no compulsion in religion". Compulsion is opposite to the ihtida. Ihtida is the volunteer embracing of Islam by people who belong to other religions. A person, who embraces Islam, is called a muhtadi. According to Islamic Theology, ihtida is shaped by the individual decision and creation of God.

There was no compulsion in religion for Christians and Jews during the Period of the Prophet Muhammed and the Caliphs. Many Muslim states like the Omayyads, the Abbasids and the Seljuks, carried out these Qur'anic orders. Historically, Turks have always been dependent on the order of the Qur'an as "There is no compulsion in religion". Especially the Ottoman state was adopting the order of 'no compulsion in religion' along all borders of the empire. We have some evidences proclaimed as firman about this subject, like: "There is no permission to a person who has not his/her consent and accept to become a Muslim by compulsion, and these situations must be prevented in the Ottoman territories". The idea of 'no compulsion' is carried out in the Kosovo by Ottomans. As a consequence, the people of Kosovo were accepting Islam by free will. As a matter of fact, some archival documents support these claims. According to some Ottoman archives like TFR.I.K.V, 199/19873, 24/2397, 229/22815, 64/6327109/10813196/19567 etc., many people converted to Islam without obligation and have a promising future in Kosovo. According to Ottoman Archives, juristically, children are dependent on their parents' religion, some Christians who are

³ Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, rbicer@sakarya.edu.tr, Baba Adı: Mustafa, Tel: 05323859931

⁴ Acceptance of Islam as a Religion by Kosovo Population according to Ottoman Archive Documentations.

converted to Islam, are able to revert to Christianity, and, there is a Christian spiritual leader in the conversion ceremony.

Key Words: Turks, Islam, Ottomans, Archive, Religious and Ethnical Peace.

Kur'an, dinde zorlama olmayacağı vurgulandığı gibi, (Bakara, 2/256) Allah'ın dini, zorla kimseye vermeyeceği de belirtilmektedir. Zira dinî seçimin, kişinin kendi tercihi ile gerçekleşmesi gerekir. Dinde zorlama kanunu yoktur. Elmalılı Hamdi Yazır, ilgili ayeti yorumlarken, dikkat çeken bir yaklaşım sergilemiştir. Ona göre ayette geçen "fi'd-dîn" (dinde) ifadesi, ikraha (zorlamaya) müteallik değil, haberdir. Mananın aslı "zorlama, dinde yoktur" demek olur. Yani sadece dinde değil, her neye olursa olsun, zorlama cinsinden hiçbir şey, hak din olan İslâm'da yoktur. Din çerçevesinde zorlama kaldırılmıştır. Dinin konusu, zorunlu fiiller, davranışlar değil; isteğe bağlı fiiller ve davranışlardır. Bunun için istem dışı hareketlerden birisi olan zorlama dinde yasaklanmıştır. Kısaca kaldırılan veya yasaklanan zorlama, yalnız dinde zorlama değil; herhangi bir şeye olursa olsun, zorlama türünün hepsidir. Yoksa dinde, "dine zorlama yoktur, ama dünyaya zorlama olabilir" demek değildir. Belki dünyada zorlama bulunabilir; ama dinde, dinin hükmünde, dinin dairesinde olmaz veya olmamalıdır. Dinin özelliği, zorlamak değil, bilakis zorlamadan korumaktır. Bundan dolayı İslâm dininin gerçekten hâkim olduğu yerde zorlama bulunmaz veya bulunmamalıdır.

İslam tarihinde bu anlayışın temel göstergeleri de mevcuttur. Dinlerini doğru algıladıkları ölçüde, dinde zorlama olmayacağını uygulama sahasına koymuşlardır. Hz. Peygamber özellikle Yahudi ve Hıristiyanların bolca bulunduğu Medine'de bunu bizzat gerçekleştirdiği gibi, dört halife döneminde de bu anlayış sergilenmeye devam etmiştir.

Kur'an, dinde zorlama olmaması gerektiğini, "Eğer Rabbin dilese idi insanları bir tek ümmet halinde yaratırdı" (Hûd 11/118) ayetiyle de ayrıca vurgulamıştır. Buna göre Allah'ın tercih etmediği bir metodun, Müslümanlar tarafından da benimsenmemesi gerektiği aşikârdır. Bununla birlikte, zorlama olmaksızın, hal ve kal diliyle bir başkasının gönlünün İslam'a temayül etmesine yardımcı olmak, aynı zamanda bütün müminlerin görevidir.

Başka bir dinde iken İslam'ı seçme işine 'ihtida'; seçen kişiye de 'mühtedi/mühtediye' denir. Her iki terim de hidâyet kavramıyla bağlantılıdır. Doğru yola gitmek ve göstermek, bir amaca ulaşacak yolu belirtmek, bir gaye için kılavuzluk etmek anlamlarına gelen hidâyet terimi, Kur'an-ı Kerim'de çeşitli isim ve fiil sığıları şeklinde 300'den fazla kaydedilmiştir. Kur'an'daki hidâyet bağlantılı terimlere dikkat edildiğinde, bu eylemin bizzat kişinin iradesiyle doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir. (Yavuz 2004: 474-475; Tunç 1989: 40) Bu da "dinde zorlama yoktur" manasını teyit etmektedir. Nitekim Râğıb el-İsfahânî'nin hidâyet terimi tanımında yer alan, "ilk bakışta fark edilmeyen yollarla bütün yaratıklara ve özellikle ilâhî emirlere muhatap olan insana yol gösterme" tarzındaki ifadeler, Hidâyette bireysel irâde ve gayretin önemini vurgulamaktadır. (İsfahânî 1988, 124) Zira gösterilen ve işaret edilen yola gitmek, bir irade ile gerçekleşmektedir.

Hidâyetin Allah'ın yaratması sonucu olduğunu kabul eden Mâtürîdî'ye göre kul, iradesi doğrultusunda ona ulaşır veya vazgeçer. Buna göre küfrü tercih eden kimseyi Allah hidâyete ulaştırmaz. Böyle bir kişinin hidâyete erişmesinde peygamberin de bir fonksiyonu olamaz. (Mâtürîdî 4a, 4b, 45a, 64b, 538b) Nitekim bu husus Kur'an'da, "Resulüm! Sen sevdiğini hidâyete eristiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidâyet verir" (el-Kasas 28/56) ifadesiyle vurgulanmıştır.

Hidâyetin öncelikle bireyin iradesi ve ardından Allah'ın yaratmasıyla gerçekleştiğinin bilincinde olan çoğu Müslümanlar, güçlü oldukları dönemlerde de bu kutsal buyruğa tabi olmuşlardır. Nitekim Hz. Ömer'in Kudüs'ü fethettiğinde yayınlamış olduğu genelge bu anlamda dikkat çekicidir. O, kiliselerin yıkılmayacağını, insanların dini anlayışlarına göre hukuki bir ayırıma tabi tutulmayacaklarını ve özgür kalacaklarını vurgulamıştır. Hz. Ömer'in bu anlayışı, sonraki iktidarlar tarafından da devam ettirilmiş ve Yavuz Sultan Selim'in Kudüs'ü ele geçirdiğinde Yahudi ve Hıristiyanlara kendi hukukları çerçevesinde muamele etmiştir. (Şibli 1974: 416; Armanian 2599)

Türkler Müslüman olduktan sonra “dinde zorlama yoktur” anlayışını ileri düzeyde yansıtmışlardır. Selçuklular dönemi idarecilerinin bu kutsal kuralı ciddi anlamda uyguladıklarını ifade eden çok sayıda yabancı ve yerli kaynak bulunmaktadır. (Turan 1971: 62–70; Günay 1990: Siyar Aba al Batarika, 247; Phrantzes 1938: 304)

Osmanlı sultanları da seleflerinin uygulamalarını geniş bir alanda ve ileri bir boyutta devam ettirmişlerdir. Osmanlı tarihi ile ilgili çalışma yapan araştırmacıların tezle ilgili vermiş oldukları yüzlerce örnekler, bu anlayışın belgeleridir. Başta Osman beyin, sahip olduğu topraklarda yaşayan Hıristiyanları dinlerinde özgür bırakması, din değiştirmeleri için zorlamaması, Fatih Sultan Mehmed’in İstanbul’u fethettiğinde Hıristiyan halka özgü hukuk kuralları yaptırması ve onları dinlerinden dolayı sorgulamamış olması, tarihsel bir vakiydir. (Mehdi 1325: 76; Ferman 12) Öte yandan Osmanlılar topraklarında yaşayan Hıristiyanları, bir realite kabul edip, “Patrik-i İstanbul-i Rum ve Asitane’de Mukim Cemaat-i Metropolitan” adıyla bir birlik altında toplayarak, hak ve hukuklarını garanti altına alması, (Başbakanlık Arşivi r. 36231, tarih. 1230/1814) bu savı destekleyecek önemli bir veridir. Yine 28 Mayıs 1463’te Milodraz ikametgâhında yazıldığı kaydedilen, Bosna Hersek halkının dini özgürlüğünü belirten ve aslı, Fojnica kentindeki Fransisken Katolik kilisesinde bulunan ahitname, konuyla ilgili çok önemli bir belgedir.

Öte yandan 18 Mart 1863 tarihinde gerçekleştirilen Islahatta, "Ermeni Milleti Nizamnamesi" (Regulations on the Armenian Community) ve 22 Mart 1865’te "Yahudi Milleti Nizamnamesi" (Regulations on the Jewish Community) gibi bir hukuk ayrıcalığı sağlanması, Osmanlıların Gayr-ı Müslimlere yönelik tutum ve davranışlarını ortaya koyan önemli belgelerdir.

Osmanlıların bu sınıflandırmaları, toplumsal bir ayırım olmayıp, din bağlamında hukukî statü tanınması anlamındadır. Aslında bu İslam dininin ayırıcı bir özelliğidir. Şöyle ki, kutsal metinler bağlamında, önceki dinlerden hiç birisi, bir başka din mensubunu, kendi hâkimiyetindeki topraklarda, din realitesinde kabul etmemiştir. Oysa Müslümanların kutsal kitabı Kur’an-ı Kerim, Yahudi ve Hıristiyanları ‘Ehl-i kitab’ statüsü içerisinde değerlendirmiştir.

Kur’an’ın bu buyruğuna boyun eğen Osmanlılar “dinde zorlama yoktur” anlayışını egemenliği altındaki bütün topraklarda geniş anlamda ve genel boyutta yansıtmışlar ve her çeşit halka eşit derecede uygulamışlardır. Vesikalar bu tezin en ciddi dayanaklarıdır.

Tarihsel verilerin en sağlam bilgisi arşivlerde gizlidir. Bu nedenle tarihî bir konuda, mevcut olan arşivler göz ardı ediliyorsa, bu önemli bir eksiklik olmanın yanında sağlıklı bilimsel verilere ulaşmakta mümkün değildir. Bu nedenle Kosova ile ilgili her türlü konuda olduğu gibi İslamlaşması hakkında da arşiv belgeleri önemli belgeler sunmaktadır. Bu belgelerin bir başka özelliği ise, meydana gelen olaylar yani vakıa kayıt altına alınmıştır. Büyük oranda yaşanan ve yapılanların kaydı tutulması nedeniyle anlatılan olayların doğru olma yüzdesi yüksektir.

Bir bölgede farklı dinî gruplar bulunuyorsa, orada fazilet yarışının ötesinde, her kesimin karşı taraftaki insanların kendi dinine geçmesini istemesi doğaldır. Dünya tarihinde bu bazı durumlarda gönlün istemesinden öteye geçmiş ve insanların dinlerini terk etmeleri ve yeni dini kabul etmeleri için zorlamalar olmuş, hatta aşırı şiddet kullanılmıştır. Dinin bir gönül işi olduğunu bilen kimseler, bu tür uygulamalara tamamen karşı çıkmış olsa da, dinî değerlerin bilincine ulaşmayan bazı şahıslar, zoraki din değiştirme (asimilasyon) uygulamalarını gerçekleştirmişlerdir.

Osmanlı döneminde de bireysel anlamda insanların kendi dinine zorla geçmesini isteyenler çıkmıştır. Bunlara karşı merkezi otorite, “Osmanlı Devleti reayasından olan bir şahsın kendi rıza ve kabulü yok iken zorlama ile İslam dininin kabul etmesinin sağlanamayacağı ve bu gibi durumların men edilmesi” gerektiğini özenle buyurmuştur. (06/R /1260h, HR. MKT, 3/65) Bu genelgenin yanında konuyla ilgili bireysel şikâyetleri de dikkate alan Osmanlılar, bu konuda taviz vermemişlerdir. Nitekim “zorla ihtida ettirmek amacıyla kız kaçıran Rıfat b. Cemail’in tutuklandığına dair Komanova Kaymakamlığı’nın telgrafı” (16/N /1323h, TFR. I.KV, 109/10813) bu hassasiyete bir örnektir. Hıristiyan halka zor kullanarak

Müslüman yapmak isteyen Zeko Ahmed'in durumunu bildiren yazışma benzeri birçok örnek belge bulunmaktadır. (16/N /1323h, TFR. I.KV, 196/19567) Yine Manastır'da cebren alıkonarak İslamiyet teklif edildiği rivayet edilen Katolik kızın serbest bırakılması ile ilgili kayıt da konuyla ilgili bir başka belgedir. (28/C /1269h, HR. MKT, 58/88)

Bulunduğu makamı, İslam'ın genel hukuk ve kuralları çerçevesinde değil de, bireysel anlayışı doğrultusunda kullanan kimseler de, bu tutumlarından dolayı cezalandırılmıştır. Mesela, Osmanlı'ya tabi Berova köyü tahsildarı Cemal Efendi'nin Hıristiyan halka şiddet göstermekte olduğuna dair Osmanlı Kaymakamlığı'nın telgrafi, Osmanlıların bu konudaki ciddiyetlerini göstermektedir. (11/B /1321h, TFR. I.KV, 38/ 3784)

Müslüman olduğu halde kendi dininin buyrukları konusunda yeterli öğretim elde edememiş ve eğitimi de alamamış kimselerin varlığı geçmişte olduğu gibi günümüzde de bulunabilmektedir. Özellikle "hamiyet-i diniye" gibi hasletin, cehalet aşısıyla harekete geçirilmesi sonucu, yanlış anlayarak ve uygulayarak, başka dinden olanların kendi dinine geçmesini şiddet kullanarak uygulama sahasına dökabilen kimselerin olması mümkündür. Bu halk literatüründe "cahil dost" terimiyle ifade edilmiş ve akıllı düşmanın cahil dosttan daha iyi olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda Yakova civarında Ragova kasabesindeki Katoliklerin din değiştirilmeye zorlandıkları hakkında şikâyetle bulunulması üzerine tahkikat yapıldığını belirten belge, Osmanlı devletinin bu tür soruna ilgiyle yaklaştığına bir başka örnektir. (19/R /1321h, TFR. I.KV, 25/2416)

Bu sorunun birçok yerde vuku bulması karşısında resmî yetkililer, bütün devlet topraklarını kapsayacak bir genelge yayınlamışlardır. Buna göre Hıristiyan ahaliden bazılarının muvakkaten veya korku sebebiyle dinlerini değiştirdikleri öğrenildiğinden, bunlardan tekrar aslî dinlerine dönmek isteyenlerin serbest bırakılmalarına dair Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Edirne, Erzurum, Adana vesaire vilayetlerle Urfa, İzmit, Bolu vesaire mutasarrıflıklara çekilen telgraf bunun bir göstergesidir. (15/M /1337h, DH. ŞFR, 92/205)

Zorla din değiştirmenin İslam dininde olmadığına farkına varan bazı Gayr-ı Müslimler, bu hoşgörüden istifade ederek, kendi ortamlarından ayrılan kimseleri, devlet eliyle cezalandırmak istemişlerdir. Bunun için de kendi aile çevresinden uzaklaşarak, başta İslamî olmak üzere başka mekânlara ve ortamlara giren yakınlarını devlet erkânına şikâyet etmişlerdir. Nitekim gönülleriyle Müslüman olup çoluk çocuğa karıştıktan sonra aileleri tarafından zorla Müslüman yapıldıkları iddia edilen Yenipazar muhtediyelerinden Emine ve Tuti'nin telgrafını içeren belgede bu husus işlenmiştir. (18/R /1321h, TFR. I.KV, 24/2397; 20/Ca/1321h, TFR. I.KV, 229/22815-1) Konuyla ilgili bir başka örnek de, şikâyet üzerine araştırma yapılan kâhyalık yapan Ramo'nun iki kardeşinin Slaç köyünde evlerinde alıkoymaları hanımların kendi eşleri olup, çok önceden ihtida ettiklerini kaydeden belgedir. (08/R /1321h, TFR. I.KV, 23/ 2237) Bu veriler olayın anlaşılması bakımında aydınlatıcı birkaç örnektir. Arşiv belgelerinde bu konuda yüzlerce kayıtlar bulunmaktadır. Bunlar, zorla Müslüman yapıldığı ile ilgili harici şikâyetlerin dikkate alınması sonucu ortaya çıkan değerlendirmelerdir.

Osmanlı Müslümanlarının dinde zorlama olmadığı ile ilgili İslamî anlayışı içten benimsediklerini gösteren farklı bağlamda başka belgeler de bulunmaktadır. Nitekim Preşova'nın Uslar köyünden Sofya'nın önce ihtida ederek Fatıma adını aldığı, daha sonra ise irtidat etmek için dilekçe verdiği ve bunun kabul edildiği bilgisini içeren belge, buna bir örnektir. (19/R /1321h, TFR. I.KV, 25/2416) Yine, Koçana'nın Pekline köyünden Efimi bint-i Resto adlı bir kadının İslamiyet'e geçmesi ve daha sonra yeniden eski dinine dönmesiyle ilgili bilgiler de teze bir başka örnektir. (03/Ra/1324h, TFR. I.KV, 124/12366) Bu savı destekleyen bir başka vakıa ise, İşkodra'da zorla Müslüman yapılmak istenince firar eden kişilerden Avusturya'ya sığınan Corc Karayani'nin geri dönmek istemesi üzerine ona ruhsat verilmesi, kız kardeşi Antoniya'nın ise tahliyesi hakkında olan belgedir. Burada muhtemelen bireysel zorlama olmasına rağmen resmî makamlara herhangi bir başvuruda bulunulmaması ve ardından firar edilmesi olayı bulunmaktadır. Nitekim yetkililer, geri dönüş dilekçesini kabul etmiş ve yanlış anlaşılma neticesi tutuklanan kardeşini serbest bırakmıştır. (02/S /1269h, HR. MKT, 51/17)

Bu veriler Osmanlıların genel anlayışlarıyla da örtüşmektedir. Nitekim ihtida eden bu nedenle de yetkililere başvuran kimselerin samimiyeti sorgulandıktan sonra kabul edilmiş veya reddedilmiştir. Bu bağlamdan olarak Aslen Alman Musevilerinden olup, ihtida ederek İsmail Başo isminde biriyle evlenen ve kocasının vefatıyla kimsesiz kalması nedeniyle Dersaadet'e gelen ve Köstence'ye geri iade edilen Fatma'nın, menfaat temini amacıyla İslam kıyafetini muhafaza ettiğinin anlaşılması nedeniyle himayesine gerek olmadığına içeren belge bu bakımdan anlamlıdır. (13/R /1325h, DH. MKT, 1168/72) Yine, ihtida etmek isteyen Haropisyan adlı kadının, tahkikat neticesinde menfaatini kaçırmamak amacıyla muvakkat bir süre için ihtida etmek istediğinin anlaşılması üzerine dilekçesinin geri çevrildiğini içeren belge yine bu bağlamda değerlendirilmelidir. (07/M /1335h, DH. EUM, 2.Şb, 30/11) Osmanlıların bu konudaki hassasiyetlerini gösteren, bazı Ermenilerin sırf maddî çıkar sağlamak amacıyla ihtida etmek istemelerinin ortaya çıkmasıyla müracaatlarına olumsuz cevap verildiğinin kaydedildiği şeklindeki belge, tezle ilgili bir başka önemli veridir. (01/N/1333h, DH. ŞFR, 54/427)

Buna göre ihtida etmek amacıyla resmî yetkililere müracaat eden kimseler, önce araştırılmakta ve ona göre başvurusuna yanıt verilmektedir. Cevabı olumlu olsa bile daha sonraları yapılan ihbarlar da dikkate alınmaktadır. Mesela şikâyetler sonucu yapılan incelemede Müslümanlığı kabul eden bir genç kıza hiçbir zorlama yapılmadığı belirtilmiştir. (29/M /1275h, MKT. UM, 325/3) Yine bir erkek şahsın yani Nevrekob'un Çerasova köyünden Yesro'nun kendi isteği ile İslamiyet'i kabul ettiği dolayısıyla zorlamanın asılsız olduğu kaydedilmiştir. (05/S /1275h, MKT. UM) İhtida eden kimselerin erkek veya kadın olduğundan çok din değiştiren kişinin durumu önemlidir. Bu nedenle daha çok genç kızların kandırılarak İslam dinine geçtiği şeklindeki sav geçerli değildir. Evlilik tercihleri, ailevi durum, âşık olmak gibi gerekçelerden dolayı din değişimi dünyanın her yerinde gerçekleşebilir. Bu Kosova için de geçerlidir. Ancak din değiştirmelerin ağırlıklı olarak cinsiyet ilişkisine indirgemenin sağlıklı bir değerlendirme olmadığı kanaatindeyiz. Nitekim Elmas ve Hakkı tarafından kaçırıldığı iddia edilen Arzay adlı kızın ihtida etmek için kendi arzusuyla gittiğine dair Kumanova Kaymakamlığı'nın telgrafı buna bir örnektir. (14/L /1324h, TFR. I.KV, 148/14717) Bu durum, dinî tercihlerde, birçok etkenin olabileceğini göstermektedir.

Bununla birlikte bizzat kendisinin din değiştirmek istediğini bildiren başvurular bulunmaktadır. Nitekim Macaristanlı olup ihtida etmek isteyen Marya isimli kız çocuğu hakkında Kosova Valiliği'nin telgrafına göre, çocuk yaşta birisinin İslam dinine geçmek istemesinin imkânı merkeze sorulmuştur. (19/B /1326h, TFR. I.KV, 207/20685)

Bu bağlamda değerlendirilebilecek çok özel bir örnek ise, Ermenilerden yirmi yaşını doldurmayan erkek ve kadınların ihtidalarının dikkate alınmaması, yirmi yaşını geçenlerin de aslî dinlerine dönmelerinde serbest bırakılmasına dair Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden umum vilayet ve mutasarrıflıklara çekilen telgraftır. (07/Ca/1337h, DH. ŞFR, 96/100)

Bu tür girişimlerin yaygınlığından olsa gerektir ki, konuyla ilgili bir genelge yayınlanmıştır. Buna göre Müslümanlarla evlenen Ermeni kız ve kadınlarından eski dinlerine ve ebeveynleri yanına dönmek isteyenlerin serbest bırakılmasına dair Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi'nden Edirne, Adana, Ankara vilayetleriyle Maraş, Menteşe ve Niğde mutasarrıflıklarına çekilen telgraf bu iddianın önemli bir belgesidir. (23/S /1337h, DH. ŞFR, 93/300)

Benzer bağlamda annesi ihtida eden on iki yaşındaki kızın Hıristiyan olan pederiyle mi yoksa annesiyle mi kalacağına tespitine dair Kosova Valiliği'nin sorgulaması da farklı bir önem kazanmaktadır. (28/Ca/1324, TFR. I.KV, 134/ 13301) Buna çözüm olarak, 12 yaşındaki çocuk öncelikle güvende olması için birkaç gün emin bir kimsenin yanında tutulmakta, ardından anne ve babasından hangisini tercih ederse, ona teslim edilmektedir.

Osmanlılar bir başka dinden İslamiyet'e geçmek isteyen bir kimsenin durumu konusunda çok hassas davranmışlardır. Zorla din değiştirmenin kendi dinî prensipleriyle uyuşmadığını ispat bağlamında ve ikna sadedinde, önceki dinin ileri gelenlerinin (Ruhanî reisler) bu konuda bilgilendirildiği anlaşılmaktadır. Nitekim "İhtida talebinde bulunan şahısların ruhanî reisler ile görüşürülmesi usulden olduğu, fakat kişi görüşmek istemediği

zaman meclis-i idare tarafından ihtida işlemlerinin yapılmasına dair Kosova Valiliği'ne gönderilen yazı dikkat çekicidir. (09/N /1326h, TFR. I.KV. 210/20925)

Konuyla ilgili olarak, Priştine'de sakin Sırb Ortadoks Cemaati metropolit vekili öldüğü halde, yerine kimsenin tayin edilmediği, ihtida eden bir kaç Hıristiyan kızın ihtida muamelelerinin ruhanî bir memur bulundurulmadan yapıldığının anlatan belge, önemli bir örnektir. (10/Za/1320h, TFR. I.KV, 8/746)

Osmanlı topraklarında eğer bir bireyin zorla dininin değiştirildiği olayı gerçekleşmiş olsa idi, mutlaka dikkate alınır ve kayıtlara geçerdi. Nitekim zorla din değiştirdiği iddiaları bireyin eşi, ailesi ve yakınları veya önceden içerisine bulunduğu grup veya cemaat tarafından ileri sürülebilmektedir. Bir din değiştirme iddiası veya ihtida başvurusu olduğunda birinci derecedeki şahsın kendisine mutlaka başvurulmakta ve onun görüşleri dikkate alınarak yetkili merci tarafından karar verilmektedir. Öte yandan Mesela, zevcesinin İsmail Onbaşı tarafından kaçırıldığını iddia eden Drako'nun dilekçesi üzerine yapılan incelemede kadının zorlama görmeden kendi arzusuyla ihtida ettiğinin anlaşıldığına dair Kumanova Kaymakamlığı'nın telgrafi konuyla ilgili önemli bir veri sunmaktadır. (03/Ra/1324h, TFR. I.KV, 93/9261) Bazı durumlarda resmî müracaat olmasa da kulaktan duyma ve halkın arasında gezinen söylentilerin de dikkate alındığı anlaşılmaktadır.

Bazen de ülke dışından gelen itirazlar doğrultusunda iddialar incelemeye alınmıştır. Mesela Priştine'de hiçbir zorlama olmaksızın ihtida eden Katoliklere ve Rumeli'de bulunan Katolik ruhbanıyla müesseseleri hakkında Avusturya ve Macaristan hükümeti tarafından ortaya atılan himaye iddiasının gerek hukuk ve gerekse anlaşmalara ve fiiliyata aykırı olduğuna ve teferruatına dair Kosova Valiliği'nin tahrirati dikkat çekicidir. (04/Ca/1326h, TFR. I.KV. 199/19873)

Din değiştirme iddiaları veya ihtida olayları konusunda Osmanlı hassasiyetinin ileri bir boyutta olduğunu gösteren belgeler de mevcuttur. Mesela, Siroz'da mütemekkin reâyâdan bir kızın, zorlama olmaksızın Karadağ Nâibi huzurunda İslamiyet'e girdiğine dair Siroz İdare Meclisinin mazbatasıyla takdim eden Selanik Müşiri Mehmed Vâsıf'ın yazısı, sıradan bir ihtida olayının üst derecedeki devlet ricali tarafından ne kadar önemsendiğini göstermektedir. (03/Za/1260h, A. MKT, 18/17)

Öte yandan Kosova bölgesinde görev yapan, din görevlilerinin çoğunun, istisnalar olabilir, daha çok Müslümanların sorunlarıyla ilgilendikleri, Hıristiyanların din değiştirmeleriyle meşgul olmadıkları ve bu konuda sosyal otoritelerini kullanmadıklarını vurgulayan birçok belge bulunmaktadır. Nitekim Köprülü'de ihtida eden Vasiliki Kostandio Vaviroblo adlı 17-18 yaşlarında bir kızın ihtidasının, kendi 'ahvali' dairesinde cereyan ettiğine ve bunda alay imamı Ziya Efendi'nin 'kat'iyyen' etkisinin olmadığına dair Kosova valisinin tahrirati, tezle ilgili önemli bir veridir. (17/Z/1321h, TFR. I.KV, 53/5255)

Din değiştirmek, iradî bir olgu olması nedeniyle bireyseldir. Bu nedenle insanlar dinî tercihte hürdürler. Bu hiçbir zaman devlet idaresini yakından ilgilendiren bir husus değildir. Sonuçta Osmanlı devleti bir yönetim biçimine sahipti. Burada insanlara sunulan hizmette, din ayrıcalıklı olmamıştır. Bunun bir delili, onların Anadolu'dan daha çok Batıya yatırım yapmalarıdır. Buna rağmen devlet, siyasî otoritesini dinî alanda da kullanmadığını kanıtlarcasına, bireysel dinî tercihler, bizzat devlet yetkililerinin ilgi alanına girmiş, din değiştirme işinde bir zorlama olup olmadığı sorgulanmıştır. Mesela, yukarıda kaydedilen örnekler arasında, zorla ihtida ettirmek için kız kaçırın Rıfat b. Cemail'in tutuklandığına dair Komanova Kaymakamlığı'nın telgrafi, bu anlayışın açık bir göstergesidir. (06/R /1322h, TFR. I.KV, 64/6327)

Din hürriyetini geniş anlamda uygulamış olan Osmanlı devleti, halkın idaresinde yürürlükte olan kanunları uygulamış, insanlara o kanunlar çerçevesinde muamele etmiş ve bu konuda tarafsız davranmaya özen göstermiştir. Nitekim Hıristiyanlar aleyhinde haksızlığı görülen Mitroviçe kadısının bu tutumundan dolayı yerinin değiştirilmesi ve orada görevli Polis Mahmud Efendi'nin tevkif altına alınmasını içeren belge, devlet yetkililerinin bu konudaki kararlılıklarını göstermektedir. (04/S /1321h, TFR. I.KV, 14/ 1340)

Tez bağlamında bir başka örnek ise, Mülazım Rahmi Efendi'nin Duçan Manastırı'nda papaz ve Rus çarı aleyhinde sözler söylediği için hakkında tahkikat yapıldığı ve yirmi gün hapis cezası verildiğini bildiren Kosova Valiliği'nin tahriratı, önemli bir veridir. (07/M /1326h, TFR. I.KV, 189/ 18822)

Bazı Müslümanların kişisel hevesleri sonucu bazı Hıristiyanları suçlama ihtimali karşısında devlet yetkilileri, önyargısız araştırma ve inceleme uygulamışlardır. Mesela Prizren'den bazı Müslümanların Odri köyüne giderek Miloş Marnikoviç'in evinde misafir kalmak istemeleri sonucu, Miloş kabul etmeyince hükümete onun komiteci olduğunu söylemeleri, devlet tarafından incelemeye tabi tutulmuş ve iddianın gerçek olmadığı şeklindeki boyutuna ulaşılmıştır. (10/R /1321h, TFR. I.KV, 23/2268)

Yine devlete sadık Hıristiyanlar oldukları halde Babıâli köyü Müslüman ahalisinin zulmünden bıktıklarını bildiren Kolaşin'in Rakit köyünden Gorgi ve dört arkadaşının telgrafı önemli bir veridir. (23/C /1321h, TFR. I.KV, 36/3555)

Öte yandan Koçanalı Hilmi Bey'in öldürülmesinden dolayı Müslümanların Hıristiyanlardan intikam almasına meydan vermemek için gerekli tedbirlerin alınması ile ilgili yazışma da ciddi bir kaynaktır. (10/Ca/1326h, TFR. I.KV, 200/19956)

Dinî farklılığın toplumsal ayırışma neden olmaması konusu da Osmanlıların hassas oldukları konulardan birisidir. Mesela, Kurşunlu Hapishanesi'nde Hıristiyan mahkûm İstefçe'nin, Müslümanların kendisine fiil-i şeni yaptıkları yolundaki şikâyetinin kasıtlı olduğu ve hapishanede Müslüman-Hıristiyan ayrımı çıkarılmak istendiğinin anlaşıldığına dair hapishane müdürünün yazısı, Osmanlıların ayırmacılık ve kayırmacılık yapmadığı tezinin önemli bir delilidir. (24/R /1321h, TFR. I.KV, 25/2489)

Osmanlılar, dinde zorlama olmayacağı şeklindeki hoşgörülerini gerçekçi bir şekilde yansıttıkları gibi, diğer din mensuplarına saygı ve hukuksal eşitlik ilkesini uygulamışlardır. Bu nedenle topraklarında yaşayan Gayr-ı Müslimlerin sosyal yaşantılarını ciddi anlamda dikkate alarak, onlara din, gelenek ve görenekleri doğrultusunda muamelede bulunmuşlardır. Mesela, ahali Hıristiyan olan köylere Hıristiyanlardan bekçi seçilmesinin gerekliliği hakkında Kosova Vilayeti'ne gönderilen yazı, tezle ilgili önemli bir veridir. (27/M /1321h, TFR. I.KV, 12/1271; 01/Ra/1324h, TFR. I.KV, 124/12343)

Cami, mescit ve diğer dinlerin tapınaklarına saygıda çok hassas olan Osmanlılar, bu kutsal mekânların her türlü olumsuzluklardan arındırılması için elinden geleni yapmıştır. Mitroviçe'nin Bolatin köyündeki Bolatin Kilisesi'nin, etraftaki Müslümanlarca horlandığı ve etrafında hayvan otlatıldığı hakkında Mitroviçe Rusya Konsolosu Vekili Mösyö Maşkof'un telgrafının dikkate alınması, bunun bir göstergesidir. (10/R /1321h, TFR. I.KV, 23/2268)

Yine, Yenipazar kasabası yakınında Petrova Kilisesi'nin yanına kahvehane inşasının uygun olmayacağı ile ilgili belge, Osmanlıların mabetlere olan hassasiyetlerinin boyutunu sergilemektedir. (27/Z /1320h, TFR. I.KV, 11/1067)

Osmanlıların bu tutumlarının hareket merkezi konuyla ilgili Kur'an buyruklarıdır. Mesela, "Eğer Allah insanların bir kısmını bir kısmı ile defetmeseydi manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın adı çok anılan mescitler elbette yıkılırdı. Şüphesiz Allah kendi dinine yardım edene yardım edecektir" (el-Hac, 22/40) mealindeki ayet bunun bariz bir göstergesidir.

Öte yandan iyi ve kötünün belirli olduğu, doğru ve yanlışın ise açık olduğu anlayışından hareket eden Osmanlılar, ortada olan kötü fiilin kim, grup ve kesim tarafından yapıldığının önemli olmadığı, asıl mühim olanın, fiil olduğu düşüncesinden hareket etmişlerdir. Bu nedenle de nereden gelirse gelsin, 'fiil-i şeni' in cezalandırılması gerektiği kanaatinde idiler. Konuyla ilgili merkezin, Yakova'da Hıristiyanlar aleyhinde kötü fikir beslediği hissedilen Müslümanların kimler olduğunu ve alınan tedbirleri Yakova Kaymakamlığı'na sorulması sonucu alınan cevabî yazı tezle ilgili gerçekçi bir örnektir. (23/Ca/1321h, TFR. I.KV, 31/3040) Bu belgede, "kötü fikir beslediği hissedilen" ifadesi, hassasiyetin boyutu konusunda önemli bir veridir.

Osmanlıların, Gayr-i Müslimlere sunmuş olduğu imkânın bir değerlendirilmesi açısından onların çocuklarının eğitimlerine özen gösterdiğini ifade eden, Akova kazaları

Hıristiyan çocuklarına mahsusan tesisi düşünülen sekiz adet mektep hakkında Senice Mutasarrıflığı'nın mufassal tahriratı önemli bir veridir. (26/B /1325h, TFR. I.KV, 173/ 17270)

Yine Hıristiyan temsilcilerinin yerel idarede sorumluluk alması, temsil edilmesi açısından, Mitroviçe Meclis-i İdaresince tayin olunacak azanın seçiminde reis-i ruhaninin de bulundurulmasına dair yazışmalar, konuyla ilgili bilgiler sunmaktadır. (27/Ra/1324h, TFR. I.KV, 127/12663)

DEĞERLENDİRME

İslam dininin ana kaynağı olan Kur'an, hiçbir şekilde zorlamanın dinde olmadığını vurgulamıştır. Bu hüküm, bir başka dinde olan kimsenin zor kullanılarak İslam dinine geçmesinin sağlanması durumunda da aynıdır. İslamî prensiplerle hareket ettiği düşünülen ve dinî özgürlüğü ileri boyutta temsil eden Osmanlılar, hâkim oldukları topraklarda yaşayan teba'yı 'millet' olarak sınıflandırmıştır. Bu hukuksal açıdan bir sınıflandırma olup, din eksenli işlenmiştir. Buradaki temel felsefe, insanların mensup oldukları dinlerinin kural ve hukuku çerçevesinde yargılanmasıdır. Bu ise daha önceki dinlerde bulunmayan bir ayrıcalık olup, İslam'ın evrensel yapısını temsil eden, Ehl-i kitap tanımının bir tezahürüdür. Zira Kur'anî bir terim olan Ehl-i kitab, daha önceki dinlerin kendilerinden öncekilere tanımadığı bir statüdür.

Osmanlılar, Balkanları fethettiklerinde, yerel halkın her türlü kültürel ve dinî yapısını koruma altına almıştır. Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u aldığımda, Ehl-i kitab milletinin konumu, din adamlarının ve tapınakların durumu ile ilgili ilk konuşması bu konuda parlak bir örnektir.

Dinden kaynaklanmayan bireysel uygulamalar hemen hemen her dinde bulunmaktadır. Bu nedenle çok az sayıda bulabileceğimiz Osmanlı yetkililerinin veya Müslümanların, din değiştirmeye zorladığı kimselerin mevcut olması, genel anlayış ve kitleyi sorumlu tutmaz. Bu tür bireysel uygulamalarda ise daha çok maddî ve nefsanî çıkar gibi başka etkenler rol almaktadır.

Osmanlı arşiv verilerine göre Kosova'da ihtida etme ve din değiştirme olaylarının büyük çoğunluğu kendi istek ve arzuları doğrultusunda, bilinçli bir şekilde gerçekleşmiştir. Yerel idareciler, üstün bir şeffaflık göstererek, İslam dinini tercih eden kimseleri, ruhanî reislerin huzurunda sorgulamıştır. Bu ise Osmanlıdaki din özgürlüğünün en üst düzeyde göstergesi olmuştur. Öte yandan çocukların, ölüm, ayrılma ve anne ve babanın birisinin din değiştirmesi gibi bir durum oluştuğunda, birlikte yaşayacağı anne ve babayı seçme hakkının çocukta olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda çocuğun dinî tercihi ailesine bırakılmıştır. Ayrıca ihtida ederek Müslüman olan bazı kimselerin yeniden eski dinlerine dönmek istemeleri de geri çevrilmiştir.

Bu değerlendirmeler içerisinde 'mürted', 'zındık' gibi olgular dikkate alınmamıştır. Zira bir tür anarşizm, terörizm hareketi olan zındıklık, ilhad gibi hareketler, genelde din karşıtı olmak ve özelde ise İslamiyet aleyhinde bulunmak ya da toplumsal huzuru bozmak suretiyle gerçekleştiğinden, bu husus İslam hukuku içerisinde farklı bağlamlarda değerlendirilmektedir.

Dinî argümanlar kullanarak, resmî idare aleyhinde bulunmak da bu alan içerisinde değerlendirilmektedir. Zira burada mevcut idareye başkaldırı olduğundan, eylem dinî olmayıp siyasîdir. Mesela, Varoş mahalleli Eftim veled-i Yanaciko'nun hükümet aleyhinde ileri geri konuşmasının, tahkikat sonucu gerçek olduğunun anlaşılması sonucu adliyeye teslim edildiğine dair Palanga Kaymakamlığı'nın telgrafı, bu statüde değerlendirilmelidir. (29/N /1322h, TFR. I.KV, 78/ 7745) Böyle bir durumda yöneticilerin tutumu aşağı yukarı bütün dünyada aynıdır. Bu nedenle kilisede silahlar ve bombalar bulundurmamak suretiyle devlet aleyhinde çalıştığı için cezalandırılan papaz Nao'nun durumunu buna göre değerlendirmek gerekir. (04/R /1321h, TFR. I.KV, 22/ 2194)

Bu tür siyasi eylemlerin bir göstergesi olarak, Sırp konsolosunun, Müslümanların Sırpçıları rahatsız ettikleri yolundaki iddiası karşısında, halkın çoğunluğunun Sırp konsolosu ile Metropolit'in aleyhinde fikir beyan ettiklerine dair Priştine mutasarrıfının telgrafı, tezle ilgili çarpıcı bir örnektir. (16/Ca/1321h, TFR. I.KV, 30/ 2971)

KAYNAKÇA

- ARMANIAN, Serkiz Karakoç, Kulliyat-ı Kavanin, TTK Kütüphanesi, Ankara, nr. 2599.
- GÜNAY, Ünver (1990), “Tendance de Tolerance Religieuse Dans la Culture Turque”, EÜİFD, Kayseri
- ISFEHÂNÎ, Râgıb (1988), el-Müfredât fî garibi'l-Kur'ân, “h-d-y” md. nşr. Muhammed Seyyid Kilani, Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebî.
- MÂTÜRÎDÎ, Te'vilâtü'l-Kur'ân, İstanbul, Selim Ağa Kütüphanesi, no. 40.
- SİBLÎ, Mevlana (1974), Asr-ı saadet, (nşr. O. R. Dogrul), İstanbul.
- Siyar Aba al-Batarika, Paris Biblioteque National, Nr. 301.
- SPHRANTZES, Georgios (1938), Chronicon, Benn.
- TC. Başbakanlık Devlet Arşivleri.
- TUNÇ, Cihat (1989), “İslam Dinine Göre Hidâyet ve Dalalet”, EÜİFD, VI.
- TURAN, Osman (1971), Selçuklular ve İslamiyet, İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu.
- YAVUZ, Yusuf Şevki (2004), “Hidâyet”, DİA, XVII, 474-475.

(5)
BİLGİNİN KÜRESELLEŞMESİ VE TERÖRE ETKİSİ: 11 EYLÜL ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Timuçin KODAMAN*
Arş. Gör. Ekrem Yaşar AKÇAY**

ÖZET

Bilgi, bireysel çıkarların fark edilmesini sağlayan ve bilinçlenmenin ön adımı olan bir kavramdır. Francis Bacon ve Michel Foucault' a göre bilgi güçtür. Küreselleşme ise son zamanlardaki en önemli olgulardan biridir. Küreselleşme, yani insanların yeryüzünde olup biten her şeyden daha çabuk, kolay ve yoğun olarak haberdar olmaları ile birlikte, teknolojik anlamda da önemli gelişmeler görülmüştür. İnternet bu gelişmelerden biridir. Bu gelişmeler hem olumlu hem de olumsuz yanlara sahiptir. Çünkü teknolojideki bu gelişmeler, bilgiye iyi insanlar kadar kötü insanların da daha rahat ve kolay ulaşmasını sağlamaktadır. Bu da dünyada terör gibi kötü olayların yaşanmasına neden olmaktadır. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de yaşanan terör saldırıları bu olaylardan biridir.

Bu çalışma, küreselleşme, bilginin küreselleşmesi ve terör kavramını 11 Eylül saldırıları örneği ile inceleyecektir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi, Küreselleşme, Terör, 11 Eylül Saldırıları, Teknoloji

ABSTRACT⁵

Information is a concept that ensures realizing of individual concerns and is a pre-level of awaranes. According to Francis Bacon and Michel Foucault, information is power. Globalisation is one of the most important concept in these days. Within the globalisation, namely be aware of everything in the world easier, faster and more intense, technology also developed. İnternet is one of these developments. These developments ensured both positive side and negative side. Because, these developments in the technology caused to matters reaching information of bad people as good people as easier and faster. This situation also exposed to bad incidents such as terror. 9/11 terrorist attacks are one of these incidents.

This study will examine the globalisation, globalisation of knowledge and concept of terror within the pattern of 9/11.

Key Words: Information, Globalisation, Terror, 9/11 Terrorist Attacks, Technology.

1.1. Giriş: Kavram Olarak Küreselleşme

Eski fakat literatüre geç girmiş bir kavram olan küreselleşme, üzerinde henüz herkesin anlaştığı bir tanımın yapılamadığı kavramlardan bir tanesidir. Üzerinde kesin bir tanım yapılamasa da küreselleşmenin kaçınılmaz bir süreç olduğu da büyük bir çoğunluk tarafından kabul edilmektedir.

Tanımı yapılmak istendiğinde ise küreselleşme, dünyanın küçülmesi, küresel köy, bilginin ve ulaşımın daha yoğun hızlı ve ucuz elde edilmesi, mesafelerin kısılması, bilim ve teknolojinin gelişmesi, toplumların homojenleşmesi, değişim, popüler kültür, farklılıklar, yerelleşme, çelişkiler dizisi gibi pek çok tanımı bünyesinde barındırmaktadır.(Yılmaz ve Horzum, <http://web.inonu.edu.tr>, 2010, Mazrui, v.d., 2002: 11-133)

Küreselleşme ya da Globalleşme, dünya modeli anlamına gelen “globe” isminden türemiştir. Globe, dünya, küre, yeryüzü anlamına gelmektedir. Ondan türeyen Global ise, bütün dünyayı etkileme yani dünya çapında anlamına gelmektedir.(Aktel, 2003: 5, Toprak, 2001: 13, Oxford Power Dictionary, 1993: 273)

* Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler, tkodaman@iibf.sdu.edu.tr , 0532 3357168, Baba Adı: Bayram

** Arş. Gör., Hakkari Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler, ekremyasarakcay@hakkari.edu.tr, 0535 8798675, Baba Adı: Ramazan

Küreselleşme, düşündüğümüz anlamında ise ilk kez, Marshall Mc. Luhan'ın 1960'larda çıkan İletişimdeki İncelemeler isimli kitabında belirttiği "küresel köy" kavramıyla karşımıza çıkmıştır. Yaygın ve modern anlamda ise ilk kez 1961 yılında kullanılmıştır. İtalya'nın araba ithalatında uyguladığı kotayı artırdığını ilan etmesinin ardından Webster Sözlüğü de küresel ve küreselleşmeyi kullanmıştır.(Balcı, <http://www.uli.sakarya.edu.tr>, 2010, Gürlek, 2001: 27, Koç, 2004: 52-63)

OECD'nin bir yayınına göre ise, küreselleşme ilk kez 1983 yılında, Theodore Levit tarafından piyasaların küreselleşmesi şeklinde kullanılmıştır. Levit bu kavramı, uluslararası ekonomide mal, hizmet, sermaye ve teknolojinin üretim, tüketim ve yatırımındaki hızlı ve büyük değişimleri göstermek için kullanmıştır.(Talas, 2008: 10)

Küreselleşme kavramı ve düşüncesi, kavramın düşüncesine göre farklılık arz etmekte ve hızlı bir değişim süreci yaşamaktadır. Bazıları için küreselleşme, kapitalizmin gücünü yansıtırken bazıları için de dünyanın batılılaşmasını ifade etmiştir. Bir kesim, küreselleşmenin yoğunluk ve artan melezleşmeyle birlikte heterojenlik yarattığını düşünürken, diğer bir kesim ise küreselleşmenin homojenliği artırdığını düşünmüştür.(Talas, 2008: 11)

Küreselleşme aynı zamanda, ona olumlu ya da olumsuz bakan kesimlere göre de farklı tanımlanmaktadır. Küreselleşmeye olumlu bakanlar, genel olarak onu bir süreç, olgu, söylem ve teorik inşa olarak ele alırken, eleştirel tutumla yaklaşanlar ise sermayenin söylemi kapitalist mit, ideoloji, yeni liberalizm, yeni sömürgecilik gibi kapitalizm ve onun kökenine yönelik tanımlamalar yapmaktadırlar. Böylece birbirinden çok farklı, unsurların ve değişkenlerin ön plana çıkarıldığı küreselleşme izahları ve bunun uzantıları olan düşünce ve ürünlere rastlanılmaktadır.(Şen, 2008: 147-162, Aktel, 2003: 12-21)

Dolayısıyla küreselleşmeden bahsettiğimizde, bir yanda geniş boyutları, yaklaşım tarzları ve çağrışımlarıyla ele avuca sığmayan; diğer yanda belirsiz etrafında sis perdeleri olan, makul, tutarlı ve herkesin kabul edebileceği ortak bir tanım yapılamıyormuş gibi görünen bir çelişkiler yumağını yansıtmaktadır.(Şen, 2008: 147-162) Ancak genel olarak baktığımızda küreselleşme, iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve milli sınırları aşarak dünya çapında yayılmasını ifade etmektedir.(Aktan, 1998: 1-5)

Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere, küreselleşmeye ilişkin pek çok farklı görüş bulunduğu görülmektedir. Bazı sosyal bilimciler küreselleşmeyi ekonomik olgu olarak görmüşlerdir. Küreselleşmeyi bu şekilde gören bir kesim onu dünya çapında işleyen kapasite ile donatılmış ekonomi olarak tanımlamaktadır. Bir başka kesim ise, onu piyasanın hakimiyeti, devletin küçültülmesi ve özelleştirmeyle birlikte sermayenin hızlı ve sınırsız biçimde hareketi şeklinde tanımlamaktadır. (Şen, 2008: 147-162)

1.2. Gelişimi ve Aşamaları

Küreselleşmenin tanımı konusundaki yaşanan sıkıntı, onun ortaya çıktığı dönem konusunda da yaşanmaktadır. Küreselleşme, Kimileri için Roma İmparatorluğu'nun yıkılması ile birlikte ortaya çıkan bir dünya devleti kurma düşüncesiyle başlayan süreç, bir diğeri için Vietnam Savaşı ile, Sanayi Devrimi ile, Petrol Krizi ile, Gençlik Hareketleri ile, ABD'nin Yeni Dünya Düzeni ile başlayabilmektedir.(Köse, <http://www.sayistay.gov.tr>, 2010) Genel olarak bakıldığında ise bu konuyla ilgili karşımıza 3 farklı görüş çıkmaktadır:

Bunlardan ilkinde göre, küreselleşme süreci tarihin başlangıcıyla aynı yaşıdır. Ancak tarihin başlangıcından beri olan süreç son yıllarda ani bir ivme kazanmıştır. İkinci görüşe göre, küreselleşme modernleşme ve kapitalistleşme süreciyle aynı yaşıdır ve şu andaki durum, bu sürecin hızında bir artış yaşanması olayıdır. Son görüşe göre ise, küreselleşme son yıllarda ortaya çıkan bir olgudur. Buna göre küreselleşme, sanayi ötesi toplum, modern ötesi toplum ve kapitalist düzenin çözülmesiyle gündeme gelmiştir(Albeni, Eroğlu, 2002:22). Bütün bunlara rağmen, çok hızlı ilerleyip tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşmenin birden bire ortaya çıkmadığı, belli aşamalar kaydederek oluştuğu ve geliştiği de su götürmez bir gerçektir.

Küreselleşmeyi Pazar ekonomisi merkezli liberal ideoloji olarak gördüğümüzde, onun 4 aşamadan meydana geldiği görülmektedir:

Birincisi, şirketlerin, firmaların iç pazarlarda büyümeyi amaçladıkları, iletişim teknolojilerini kullanarak kendi faaliyet alanlarına hâkim olmayı amaçladıkları İç Pazarlardaki Faaliyet Aşaması'dır.

Firmalar kendi iç pazarlarına hâkim olduktan sonra, daha fazla kar elde etmek arzusuyla dış pazara yöneldikleri ikinci aşama ise, Uluslararası Faaliyet Aşaması'dır.

Dış pazara da açıldıktan sonra daha rahat hareket etmek ve dünyanın her yerinde çalışarak avantaj elde etmek amacıyla ortaya çıkan üçüncü aşama ise, Çok Uluslu Aşama'dır.

Son aşama ise, insan gücü en rasyonel nerede kullanılır? Kaliteli ve az maliyetle mal nasıl yapılır? Sorularına yanıt arayan buldukları bölgeden başka yerlere geçerek ucuz hammadde alıp mal üretilmeye başlanan, firmaların stratejik olarak işbirliği de yaptığı Küresel Aşama'dır.(Çelik, 1999: 23-40)

Konuya farklı yaklaşan Robertson ise, küreselleşmeyi devletlerarası etkileşim sürecinden çok toplumsal ve kültürel süreçlerin işleyişine bağlamış ve küreselleşmeyi 15. yüzyıldan başlamak üzere beş aşamalı model çerçevesinde incelemiştir. Bunlar:

- Oluşum aşaması,
- Başlangıç aşaması,
- Kalkış aşaması,
- Hâkimiyet için mücadele aşaması,
- Belirsizlik aşamasıdır.(<http://www.aof.anadolu.edu.tr>, 2010)

Robertson'a göre küreselleşmenin oluşum aşaması, 1400-1750 yılları arasında kapsamakta ve bireyselliğin ve hümanizmin önem kazandığı ve ulusalcılığın ortaçağ toplum anlayışına karşıt olarak ortaya çıkan döneme rastlamaktadır.(<http://mitoloji.info>, 2010)

İkinci aşama olan başlangıç aşaması ise, 1750-1875 yılları arasında kapsamakta olup bu aşamada üniter devlet kavramı, bütünleşme, uluslararası ilişkilerin formelleşmesi, bireylerin birer yurttaş olarak ortaya çıktığı ve insanlık kavramının daha da belirginleştiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.(<http://mitoloji.info>, 2010)

1875-1925 arası dönemi kapsayan kalkış aşaması ise, artık ulusla toplum kavramlarının iyice kabul gördüğü, ulusal ve bireysel kimlik kavramlarının tartışıldığı, Avrupa kıtası dışındaki bazı toplumların da uluslar arası topluma katıldıkları, hümanizmin uluslararası yapıya iyice yerleştiği küresel iletişimin hızlandığı ve uluslar arası küresel yarışmaların- Olimpiyat Oyunları, Nobel Ödülleri, v.b.- olduğu dönem olarak görülmektedir.(Albeni, Eroğlu, 2002: 46)

Dördüncü aşama olan hâkimiyet için mücadele aşaması ise, 1925'lerden 1960'ların sonuna kadar uzanmaktadır. Bu dönem küresel boyutta çok büyük savaşlara ve çatışmalara sahne olmuş, atom bombasının kullanılmasıyla birlikte evrensel nükleer tehdit algılamaları başlamış, savaş suçları ve insanlığa karşı suç gibi kavramlar gündeme gelmeye başlamış ve barışı sağlamak adına evrensel bir örgüt kurulmuştur.(Albeni, Eroğlu, 2002: 47)

Robertson'un modelindeki son aşama olan belirsizlik aşaması ise, 1969-1992 yıllarını kapsamaktadır. Bu dönemde uzayın keşfi, uzay teknolojisinin ve kitlesel medya kullanımının yaygınlaşması, post materyalist değerler ve haklar ve küresel çevre problemleri gibi konularla gündeme gelmiştir.(Albeni, Eroğlu, 2002: 47)

Konuya ilişkin bir diğer bakış açısı da Anthony Giddens tarafından getirilmiştir. Giddens, küreselleşmeyi zaman ve mekân boyutunda ele almaktadır. Modern çağ öncesi toplumlar, kendi yaşamlarını zaman ve mekânsal açıdan belirli bir coğrafi bölgeye bağlı olarak düzenlemekteydiler. Yani bu dönemde zaman kavramı insan toplumlarının yaşadığı yöreye ilişkin olarak belirlenmişti. Zaman kavramı genelde rutin olarak tarımsal faaliyetlerin başlanması, bitirilmesine ve güneşin doğuşu ile batışına göre belirlenmişti. Yani, bu toplumlarda zamanın belirlenmesi için teknolojiye ihtiyaç duyulmamaktaydı. Aynı şekilde toplumsal ilişkiler de belli bir coğrafi mekâna göre belirlenmekteydi. Bu tip toplumlar kendi içine kapanık olduklarından ilişkiler daha çok yüz yüzeydi. Bu bağlamda kitle iletişim araçlarına da gereksinim duyulmuyordu. Giddens'a göre, küreselleşmeyle birlikte, zaman ve

mekân kavramı belli bir bölgeye bağlı olmaktan çıkmakta ve bütün dünya toplumlarını ortak kullanımı haline getirmektedir.(<http://www.aof.anadolu.edu.tr>, 2010)

Bununla birlikte, Alvin Toffler da, küreselleşmenin tarihsel gelişimine farklı boyut kazandıran isimlerden biri olmuştur. Küreselleşmenin 3 dalgada geliştiğini ifade eden Toffler, 1. dalga olarak Tarım Toplumunu, 2. dalga olarak Sanayi Toplumunu ve 3. dalga olarak da Bilgi Toplumunu ele almış ve küreselleşmenin gelişimini açıklamaya çalışmıştır.

Birinci Dalga olan Tarım Toplumunu, İnsanoğlunun hayatını sürdürmek için geçimini tarımla sağladığı döneme rast gelmektedir.(<http://www.tumgazeteler.com>²⁰¹⁰) Bu dönemde ekonomiye tamamen tarım kesimi egemendir. Toprağa yerleşmek, keşfetmekle birlikte küreselleşmenin filizleri atılır. Çünkü toprak sahipliği zamanla servet sahipliğini de beraberinde getirmiştir. 19.yy'a kadar, ulusal ekonomi ve teknik gelişmeler tarım kesimi etrafında toplanmıştır. Ancak, ekonomik olaylar kapitalist sistem ve sanayi kapitalizmini ortaya çıkarınca, doğal faktörlerin de etkisiyle tarım artık teknolojik gelişmeleri yakalayamaz hale gelmiş, tarım kesimi zayıflamış ve sanayi toplumuna doğru bir kayış başlamıştır.

İkinci dalga olarak isimlendirilen sanayi toplumunda ise sanayi devrimiyle birlikte yaşanan bir takım gelişmelerin üretim alanında kullanılması, ekonomik, siyasal, kültürel v.b. alana da yansımıştır.(Aktel, 2003: 24) Sanayi toplumuna geçişle birlikte, toplumda bir zihniyet farkı da oluşmuştur. Sanayi toplumundan önce amaç kar elde etmekken, sanayi toplumuna geçişle birlikte amaç kar etmek ve kazancı artırmak olmuştur.

Bu dönemde, el sanatları ve ev sanayi gibi küçük dağınık üretim biçimleri bir çatı altına toplanarak fabrika sisteminin temelleri atılmıştır. Bu durum aynı zamanda özel sektörün ve teknolojinin de gelişimine yol açmıştır. Ayrıca bu dönemde gelişme ve ilerleme farklı boyutlara taşınmıştır. Tarımsal alandaki gelişme zamanla kendini gemi yapımı, madencilik, tekstil, gıda sanayi gibi alanlarda da hissettirmiş/göstermiştir. Bu durum bize, sanayileşmenin sadece fabrikalar kurulması ve seri üretime geçilmesiyle sınırlı olmaktan ziyade aynı zamanda insan yaşamının her alanına uzanan çok boyutlu bir olgu olduğunu göstermektedir. Ayrıca kapitalist sistemin beraberinde getirdiği sermaye birikimiyle birlikte burjuva sınıfı ortaya çıkmıştır. Zamanla insanların rolleri ve statüleri de değişmeye başlar. Tarım işçisi yerini endüstri işçisine bırakır. Kazancı artırma düşüncesi aynı zamanda rekabeti de getirdiği için standartlaşma ve uzmanlaşma da bu dönemde yerini bulmaya başlar. Ancak bu durum daha fazla kaynak ve pazar ihtiyacı nedeniyle kapitalist devletlerin başka ülkelere kaymasına yani sömürgecilğe de yol açmıştır. (Aktel, 2003: 25)

Ulus- devlet 1648 Westphalia Antlaşması ile bu dönem içerisinde ortaya çıkmıştır.(Özlük, 2006: 8) Fakat filizlerinin bu dönemde atıldığı yapı zaman için liberalizmin ortaya çıkışı ve getirdiği yeniliklerle birlikte eleştirilmeye de mahkûm olmuştur. Çünkü merkezi bir yapıya sahip olan ve gerektiğinde her şeye müdahale edebilen ulus-devlet, liberalizmle birlikte yetki anlamında küçülme ve güvenlik, savunma gibi bir takım temel görevler haricinde hiçbir şeye müdahale etmeme gibi tartışmalardan da kurtulamamıştır. Fransız İhtilali ile birlikte ortaya çıkan milliyetçilik akımı da bu dönemde, tüm dünyayı sarıp etkisi altına alan önemli bir akım olmuştur.

Kapitalizmin de bu dönemde ortaya çıktığı görülmektedir. Aslında bakıldığında bu sistem 1910-1945 yılları arasında I. Dünya Savaşı, 1929 Bunalımı, II. Dünya Savaşı gibi nedenlerden ötürü, işsizlik gibi bir takım sorunların artması nedeniyle, bir bunalım süreci yaşamıştır. Bu durum liberalizme olan güveni azaltmıştır. Bunun sonucunda, bunalımı önlemek nedeniyle değişim ve müdahaleye gidilmiştir. Sosyal ve ekonomik açıdan dengeyi sağlamak için Keynesyen Politikalar uygulanmaya başlanmıştır.(Açıkgöz, Özkan, <http://www.mevzuatdergisi.com>, 2010)

Keynes, kapitalizmin piyasa mekanizmasını devreye sokarak kendi dengesini kuracağı ve büyümeyi güvence altına alacağı fikrini reddetmekte, devletin para arzı, kredi hacmi ve faiz haddi gibi araçları kullanarak ve alt yapı yatırımlarına girişerek durgunluğu kırabileceğini ve ekonomiyi sürekli bir yüksek istihdam ve büyüme düzleminde tutabileceğini ileri sürmüştü ve bu yapılanmayla "Refah Devleti" gerçeği ortaya çıkmıştır.(<http://www.yerelsiyaset.com>, 2010) 1960'ların sonlarına kadar bu yapı, yani devletin her anlamda her şeye müdahale

etmesini sağlayan sistem, adeta “altın çağını” yaşamıştır. Ancak 1967’de yaşanan ekonomik kriz ve durgunluk, 1970’lerde dünya para düzeninde yaşanan köklü değişiklikler –Neo-Liberal Görüşler ve piyasa ekonomisi-, Petrol Krizi Keynesyen Politikaların terk edilmesine yol açmıştır. Bu durum, aynı zamanda, kitlesel üretime dayanan Fordist/Taylorist Politikayı da iflas ettirmiştir.(<http://arifozkaya.blogcu.com>, 2010) Böylece serbest rekabet, şeffaf piyasa, özel teşebbüs, devletin müdahale anlamında minimuma indirilmesi gibi unsurlar taşıyan Neo-Liberal Politikalar etkili olmaya başlamıştır. (<http://arifozkaya.blogcu.com>, 2010)

Teknolojik gelişmeler ve bu doğrultuda, bilgiye daha kolay ve ucuz ulaşılması sonucunda 3. dalga olarak isimlendirdiğimiz Bilgi Toplumu ortaya çıkmıştır. İletişimin ve teknolojinin gelişmesi nedeni ile bu dönem küreselleşmenin en hızlı yaşandığı dönem olarak karşımıza çıkmıştır. Sanayi toplumundaki fiziksel emek, maddi üretim gücü, fabrikalar, endüstri işçileri yerini zihinsel emeğe, bilgi üretim gücüne, bilgi işçisine bırakmıştır.(Aktel, 2003: 44)

2.1. Bilginin Küreselleşmesi

İnsanlığın her dönem peşinden koştuğu, elde etmek istediği bilgi, önemli bir kavramdır. Latince “informato” kökünden gelen bilgi, biçimlendirme ve haber verme anlamlarında kullanılmaktadır. Genel anlamda ise bilgi, düşünme, yargılama, akıl yürütme, okuma, gözlem ve deney yoluyla elde edilen düşünsel ürün ya da öğrenilen şey olarak tanımlanmaktadır.(Balay, <http://www.education.ankara.edu.tr>, 2010)

Francis Bacon ve Michel Foucault’a göre ise güç olarak ifade edilen bilgi, aslında bireysel çıkarların fark edilmesini sağlayan, bilinçlenmenin ön adımı olarak kabul edilen bir olgudur.(<http://www.sde.org.tr/tr>, 2010) Onlara göre, bilgi, güçle iç içe bir kavramdır. Çünkü bilgi ona sahip olanı sahip olmayandan farklı ve güçlü kılmaktadır.(<http://www.sde.org.tr/tr>, 2010)

Bununla birlikte, bilgiye duyulan ihtiyaç insanlık tarihi kadar eskidir. İlerlemeci tarih anlayışıyla düşündüğümüzde insanlığın yaşadığı ilkel toplumdaki tarım toplumuna, tarım toplumundan sanayi toplumuna ve sanayi toplumundan da bilgi toplumuna geçiş bile bilgi kullanımı ile gerçekleşmiştir.(<http://www.planlama.org>, 2010)

Özellikle 1960’larda kendini iyice göstermeye başlayan küreselleşme ve onun etkisiyle teknolojideki gelişmeler bilgiyi daha önemli kılmış ve 1970’lerin sonlarından itibaren bu gelişmeleri ve ileri toplumları tanımlamak için bilgi toplumu kavramı ortaya atılmıştır. Bilgi ise, ekonomiden siyaset, kültürden sosyal hayata kadar her şeyde bilgi toplumunun temel karakteristiği olmuştur.(<http://www.tisk.org.tr>, 2010)

Teknolojideki gelişmeler- ki küreselleşme, bir teknoloji devriminin/ihtilalinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır- ve bilginin küreselleşmesi, bilgiye daha kolay, ucuz ve zahmetsiz ulaşılmasını sağlamıştır.(Türe, <http://www.gapmyo.edu.tr>, 2010) Mesela bir kişi evinden çıkmadan internet yoluyla bilgi alışverişini kolayca sağlamaya başlamıştır.(Yürekli, <http://www.arkitera.com>, 2010, Durak, Cihangir ve Gültekin, <http://iibf.marmara.edu.tr>, 2010, Kongar, 2002: 18) Ya da herhangi bir bilgiye “google”, “yahoo” gibi arama motorlarıyla hızlı ve ucuz bir şekilde ulaşabilmektedir.Yani küreselleşen bilgi, şeffaflığı da artırmıştır. Bu ise bilgiyi daha da önemli kılmıştır.(<http://www.bilgelikenstitusu.com>, 2010) Aynı zamanda bilgi teknolojisinin sağladığı hız, onun toplanıp idare edilmesinde devlet tekeline kırmış ve aktör sayısını artırmıştır.(<http://www.sde.org.tr>, 2010) Bir anlamda küreselleşme bilginin kullanım alanını ve işlerliğini artırmıştır.(İrmiş, <http://iibf.marmara.edu.tr>, 2010).

3.1. Terör Kavramı

Aşırı korku ve endişe yaratan öznel etkenler ve bireye özgü ussal olmayan, genellikle de bilinçsiz tepkilerin karşılıklı etkileşimi anlamına gelen terör (Wilkinson, 2002:142, <http://tr.wikipedia.org>, 2010), İdeolojik, Örgütsel ve Şiddet olmak üzere 3 unsura sahiptir. İdeolojik unsur örgütün hareket noktasını oluşturmaktadır. Örgütün benimsediği ideoloji (Komünizm, Faşizm, Kürtçülük gibi) doğrultusundan hareket etmekte ve stratejisini bunu göre belirlemektedir. Örgütsel unsura baktığımızda ise terör örgütleri çoğunlukla örgüt lideri ve

ona bağlı üst sorumlular ve daha alt bölge, il ve birim sorumlularından oluşmaktadır. Bu örgütsel yapılanmada illegal ve gizlilik esastır.

Bu durum, aslında örgütün temel güvenlik ihtiyaçlarına yönelik bir yapılanmadır. Şiddet unsuru ise terörün en önemli unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Terör örgütleri şiddeti, ideolojileri doğrultusunda belirledikleri hedeflere ulaşmada önemli bir araç olarak görmekte “silahlı propoganda” adını verdikleri terör eylemlerini mevcut anayasal düzeni değiştirmek için kaçınılmaz bir yöntem olarak görmektedirler.(<http://www.egm.gov.tr>, 2010)

Literatürde bu eylemi yapan kişiye terörist denmiştir. Bununla birlikte, terörizm(Schmid, Jongman, 1988: 5-6) ise, Latince terre sözcüğünden türetilmiş olup, siyasi gruplara, iktidar ya da devlete isteklerini yaptırabilmek amacıyla kamuoyu üzerinde korku yaratma eylemi/politikası olarak tanımlanmaktadır.(Gökçe, Demiray, 2006: 34, Arıboğan, 1997: 241-244) Terörizm, 1866 sayfalık BM ve diğer Uluslararası Kuruluşların kaynaklarına bakıldığında terörizme ilişkin tanım çeşitliliğinin içinden çıkılmamaktadır. 1980’lerde terörizmin 109 çeşit tanımı yapılmış ve bu tanımların %83.5’inde terörizm “şiddet/güç”, %65’inde ise siyasal eylem olarak ele alınmıştır.(Schmid ve Jongman, 1988: 5-6) Temel amacı bir davaya veya anlaşmazlığa dikkat çekmek olan ve bunu da toplumda yaratılan korku ile sağlamaya çalışan terörizm, maddi öneminden daha ziyade, sahip olduğu sembolik değerlere saldırmak suretiyle düşmanın siyasal davranışlarını etkilemeye çalışır.(<http://www.egm.gov.tr>, 2010) Kurbanları genellikle siviller olmakla birlikte, bir eylemin terörist eyleme olması için mutlaka bireysel zararlara(ölüm ve yaralanma) yol açması gerekmez.(Schlagheck, 1988:1) Bu durumuyla terörizm (<http://www.egm.gov.tr>, 2010) aslında psikolojik savaşın bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda terörizm(<http://www.egm.gov.tr>, 2010), ihtilalci fikir ve eylemlerin harekete geçirilmesi için de kullanılan bir yöntem olmuştur. Uygulanan Uluslararası Hukuk’a baktığımızda ise, terörizm, bir devlete yönelik olarak toplumda korku yaratmak amacıyla gerçekleştirilen şiddet eylemleri olarak tanımlanmış ve 1977 Avrupa Sözleşmesi şu eylemleri terör eylemi olarak kabul etmiştir:

- Uçak kaçırma eylemi
- Uçaklara saldırı eylemi
- Diplomat ve uluslararası korunan kişilere saldırı eylemi
- Adam kaçırma, rehin alma ya da özgürlükleri yasa dışı yollarla sınırlandırma eylemi
- Bomba, roket, otomatik ateşli silahlar ve bombalı mektup ya da koli kullanılarak yapılan eylemler

Uygulanan Uluslararası Hukuk, bu eylemlerden birini yapmayı, bunlara teşebbüs etmek ya da bunlara suç ortağı olmayı terör suçu olarak kabul etmektedir. (Pazarıcı, 2005:205) bunların yanında ele alınıp incelenmesi gereken diğer bir kavram da Uluslararası Terörizmdir. Güçlü devletlerin etkin politikaları karşısında kendisi için bir çıkış noktası bulamayan bazı devletler, terörü engelleri aşmada bir araç olarak görmüşlerdir. Güçlü bazı devletlerinde uluslararası alanda kendi politikalarının işlerliğini kolaylaştırmak ve rakiplerini etkisiz kılabilmek için terörü etkin bir araç olarak kullandıkları görülmektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra nükleer dengenin kurulmasıyla sıcak savaştan kaçınılmış ve buna bağlı olarak da terörizm yaygınlaşmıştır. Terörizm’in uygulama alanı olarak seçilen bazı küçük ve geri kalmış, demokrasisi gelişmemiş ülkelerde başarıya ulaşılmış olması uygulayıcı ülkeleri cesaretlendirmiş ve terörizmin etki alanı genişlemiştir. Verilen destekle bundan sonra terörizm karşımıza bir uluslararası savaş türü olarak gelmiştir. (<http://www.egm.gov.tr>, 2010)

Terörün uluslararası boyut kazanmasına 1967 Savaşı’nda Arapların İsrail karşısında yenilgiye uğraması ve İsrail işgali sonrasında 1968’de Filistin Kurtuluş Halk Cephesine dahil 3 teröristin İsrail El-Al uçağını Roma-Tel Aviv seferindeyken kaçırmaları olayı ve 1972 Münih Olimpiyat Tradesi - 1972 Eylül ayında 20. Münih Olimpiyat Oyunları sırasında Filistinli Kara Eylül örgütüne bağlı 8 teröristin İsrail Cezaevlerinde tutuklu bulunan 236 Filistinlinin salı verilmesine karşılık İsraili sporcuların ikametlerine ayrılmış yere saldırmışlar

ve 9 kişiyi rehin almışlar, bunun sonucunda ise Mısır'a gitmek için Alman Havaalanına gittiklerinde içeride Alman keskin nişancıları tarafından açılan ateşte tüm rehinelere, 4 terörist, 1 polis ve 1 helikopter polisi ölmüştür- olarak bilinen olay verilebilecek en güzel örneklerdir.(Taşdemir, 2006: 40)

Aslında terörizm, insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Kavram M.Ö.73-66'da Romalılara karşı Sicarii'lerin mücadelesine kadar götürülmektedir.(Dedeoğlu, 2003:439-474) Ancak sistematik bir araç olarak kullanılması anlamında tarihte en çok bilinen terör örgütlerinin başında, Ortadoğu'ya 13.yy'da ortaya çıkmış olan Hasan Sabbah liderliğindeki Haşşaşinler örgütü gelmektedir.(Akgün, 2006:410) Modern anlamda ise terör, Fransız İhtilali sonrası Robespierre ile 1795'te "Terör Rejimi" şeklinde kimlik bulmuş ve şiddetini artırmış Birinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş yıllarında ise belirli zaman dilimlerinde dünyanın belli bölgelerinde kendini göstermiştir. Yeni ulus-devletlerin ortaya çıkmasını amaçlayan bağımsızlık hareketleri terör olaylarını meşrulaştırmış ve çok sayıda ulusal kurtuluş örgütleri ortaya çıkararak terör olaylarında büyük artış sergilenmiştir.(Dedeoğlu, 2003:439-474)

Yani Terörizm, siyasi, ekonomik, diplomatik v.b. şartlara bağlı olarak ortaya çıkıp artmakta, aynı şartlara bağlı olarak da azalma gösteren bir unsur olmuştur. 28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahdı Arşidük Franz Ferdinand'ın Gavrilo Princip tarafından öldürülmesi I. Dünya Savaşı'na neden olmuştur. II. Dünya Savaşı'nda ABD'nin Japonya'ya atom bombası atmasıyla da terör doruk noktasına ulaşmıştır. (Schlagheck, 1988:46-57)

3.2. Bilginin Küreselleşmesi ve Teröre Etkisi: 11 Eylül Saldırıları

Küreselleşme, yakın zamandan beri üzerinde tartışılan bir konu olmasına rağmen, aslında insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Tanımı konusunda farklı görüşleri olan küreselleşme, tek dünya toplumu, dünyanın küçülmesi, Batı toplumu gibi anlamlara gelmektedir.(Özönder, <http://www.koksav.org.tr>, 2010)

Olumlu birçok yanı olan küreselleşme, aynı zamanda olumsuz birçok yana da sahiptir. Küreselleşme, gelir dağılımındaki eşitsizlik, sürekli olarak güçlenen ve zenginleşen Batı karşısında krizlerle boğuşan, fakirleşen bir Doğu'yu çıkarmaktadır. Batı karşısında ezilen, bir anlamda da "öteki" olan Doğu ise, Batı'ya karşı bir intikam duygusu beslemektedir.(Özönder, <http://www.koksav.org.tr>, 2010, Yalman, <http://aytacyalman.blogspot.com>, 2010)

Doğu'nun intikam havasına bürünmesinde de, bilginin küreselleşmesinin ya da bilgiye daha kolay, ucuz ve yoğun olarak ulaşılmasının büyük katkısı vardır. Çünkü, eskiden bilgiye sahip olma durumu, ona sahip olanı olmayan karşısında güçlü kılarken, küreselleşme ya da bilginin küreselleşmesiyle birlikte, bilgi, ona sahip olan elit kesimin kontrolünden çıkmakta, bu durum da ekonomik transferler konusunda sağlanan avantajlar v.b.olumlu sonuçlar doğurduğu gibi terör/asimetrik terör/siber terör gibi olumsuz sonuçlar da doğurmaktadır.(Yalman, <http://aytacyalman.blogspot.com>, 2010, <http://www.savaskarsitlari.org>, 2010, Kongar, 2002: 31) Yani bilginin küreselleşmesi, güçlü karşısında güçsüzün de caydırıcılık etkisine sahip olmasını ve onların da ellerinin güçlenmesini, sağlamaktadır.(Yalman, <http://aytacyalman.blogspot.com>, 2010)

Bu gelişmelerle, birçok terör örgütü elini güçlendirmiştir. Özellikle ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle, mal, hizmet, insan, bilgi ve finansın serbestçe ve hızla yer değiştirebilme imkanı sağlanmıştır. Bu durumda terör örgütlerinin örgütlenme modelleri değişime uğramış, karar alma süreçleri kısalmış, finans sorunları çözülmüş, ekonomik bağımlılığı olan bölünmüş örgüt yapılarına bürünmüşlerdir. Ayrıca, özellikle internetle birlikte bilgiye kolay, rahat ve hızlı ulaşabilme imkanını da bulmuşlardır.(Conway, 2006: 9-30, <http://www.savaskarsitlari.org>, 2010, Bal, 2006:379, Arıboğan, 1997: 250-251)

Bu açılardan bakıldığında, ABD'nin 11 Eylül 2001 tarihinde yaşadığı terör olayları, küreselleşmenin olumsuz yanları nedeniyle olmuştur. Yani ABD'nin Ortadoğu politikası, bir anlamda öncülüğünü yaptığı kapitalizmin ekonomik, sosyal, siyasal eşitsizlikler getirmesi, neo-liberal politikaların yarattığı dengesizlikler, Doğu'nun 11 Eylül'de yaptığı şekilde bir tepki göstermesine yol açmıştır.(Pfaff, 2001: 261)

11 Eylül Olayları tüm dünyada şaşkınlık, şok etkisi yaratmıştır. Çünkü bu olay, dünya askeri harcamalarının yaklaşık %60'ını elinde bulunduran, dünya ekonomisinin yaklaşık %50'sini elinde tutan, teknolojik olarak yıllık patent kayıtlarında birinci sırada olan ve bu unsurları kontrol edebilen güçlü bir siyasi otoriteye sahip olan ABD gibi bir süper gücün bile terörün hedefi olabileceğini göstermiştir. Ancak burada bilginin küreselleşmesinin de büyük önemi vardır. Çünkü küresel bilgi ile insanlar artık bilgiye kolay, hızlı ulaşabilmekte, ulusal sınırlar bile engel olmaktan çıkmakta ve istediklerini aniden gerçekleştirebilmektedirler. Bu da asimetrik tehdit gibi bir olaya neden olmaktadır.(<http://www.tasam.org>, 2010, Özkan, <http://www.tumgazeteler.com>, 2010)

Yani, küreselleşmenin getirdiği unsurlarla kendi liderliğinde tek dünya toplumu ya da Batı toplumu yaratmaya çalışan ABD, bunu gerçekleştirmeye çalışırken ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel v.b. birçok alanda eşitsizliğin ortaya çıkmasına neden olmuş, bu da öteki olarak gördüğü, bu etkilerle gittikçe zayıflayıp fakirleşen ve ezilmişlik hissi duyan Doğu'nun 11 Eylül gibi bir tepki göstermesine neden olmuştur.(Milne, 2001: 250, Bodei, 2001: 269-270) Bilginin küreselleşmesi neticesinde de terör örgütleri eylem yapacakları yeri kolay hızlı ve rahatça kontrol edip tanıdıkları ve ani hareket etme imkanını bularak ABD gibi bir gücün bile istihbarat ağının zaafa uğramasına yol açmışlardır.(Kasım, <http://www.usakgundem.com>, 2010)

SONUÇ

Küreselleşme, eski bir kavram olmasına rağmen kısa bir süredir kullanılan bir kavramdır. Yeni bir kavram olmasına rağmen olumlu ve olumsuz anlamda ekonomiden siyasi hayata, sosyal hayattan kültürel hayata kadar pek çok alanda etkili olmuştur.

Küreselleşme, tek dünya toplumu, ekonomide, sosyal, kültürel ve siyasi hayatta hızlılık ve canlanma getirdiği gibi, insanlar arasında özellikle gelir dağılımında eşitsizlik, fakirlik, toplumlar arasında ötekilik de yaratmaktadır.

Ulaşım ve teknolojideki gelişmeler, bilginin küreselleşmesini de beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeyle artık insanoğlu, bilgiyi daha ucuz, kolay ve rahat elde etmeye başlamıştır. Bu durum sermayenin, bilginin ve insanın sınır kavramını da aşarak hızlı biçimde yer değiştirmesi, işlerin daha hızlı ve kolay yapılması gibi olumlu sonuçlar doğurabildiği gibi, terör gibi olumsuz illegal sonuçlar da doğurmaktadır.

ABD'nin 11 Eylül 2001 tarihinde yaşadığı terör olayı da küreselleşme ya da bilginin küreselleşmesi sonucu ortaya çıkmış bir durumdur. Dünyanın süper gücü ABD'nin dünyayı küreselleşmeyi de kullanarak kendisi gibi yapmaya, yani kendisine benzeyen tek bir dünya oluşturmaya çalışırken, kendisinin öncülük ettiği Batı Toplumu'nun gelişmesi, zenginleşmesi karşısında gittikçe zayıflayan, fakirleşen bir Doğu Toplumu ortaya çıkarması, Doğu Toplumu'nun bu eşitsiz durum karşısında intikam duygusuna bürünmesine yol açmıştır.

Bilginin küreselleşmesi, bilgiye daha kolay, ucuz, rahat ve hızlı bir şekilde ulaşılması da intikam duygusunun pratiğe dökülmesine büyük katkı sağlamıştır. Bilgiye kolay ve masrafsız ulaşanlar, hiç beklenmedik, tahmin edilmedik biçimde süper güç ABD'ye terör saldırıları gerçekleştirerek, ABD gibi bir gücün bile teröre maruz kalabileceğini göstermiştir. Yani bilginin küreselleşmesi, terör eylemi yapacak insanların asimetrik tehdit gibi bir unsurla ellerini güçlendirmiş ve bilgiye sahip olan- olmayan ya da güçlü-güçsüz ayrımını ortadan kaldırmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Aktel, M.,(2003), **Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

Albeni, M., Eroğlu, Ö., (2002) **Küreselleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye**, Bilim Kitabevi Yayınları, Isparta.

Arıboğan, Deniz Ülke, (1997) **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri**, 2. Baskı, Der Yayınları, İstanbul.

Bal, İ., (2006), **Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, USAK Yayınları, Ankara.

Kongar, E., (2002), **Küresel Terör ve Türkiye**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Mazrui, A., Ebu-Rebi, İ. M., Muqtedir Han, M.A., Boxberger, Gerald Klimenta, Herald, (2002), **Globalleşme Bir Aldatmaca mı?**, İnkılab Yayınları, İstanbul.

Oxford Power Dictionary, (1993), Oxford University Press, London.

Pazarıcı, H., (2005), **Uluslararası Hukuk**, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Schlagheck, D., (1988), **International Terrorism: An Introduction to the Concepts and Actors**, Lexington Books (D.C. Heath), Lexington, MA.

Schmid, A., Jongman, A. J., et all., (1988), **Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literatures**, Transaction Books, New Brunswick.

Taşdemir, F., (2006), **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, USAK Yayınları, Ankara.

Toprak, M., (2001), **Küreselleşme ve Kriz**, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Makaleler

Akgün B., (2006), “Küresel Terör: Mit mi Gerçek mi?”, **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü**, Ed. Orhan Gökçe, Uğur Demiray, Çizgi Kitabevi, Konya.

Aktan, Ç. C., (1998), “Globalleşme, Bölgeselleşme ve Yerelleşme”, **Dış Ticaret Dergisi**, Yıl. 3, Sayı. 10, s. 1-5.

Bodei, R., (2001), “Terörün Kaynağı Ezilmişlik Hissi”, Mehmet Ali Civelek (der.), **Küreselleşme ve Terör: Terör Kavramının Gerçeği**, Ütopya Yayınları, Ankara.

Conway, M., (2006), “Terrorist Use of The Internet and Fighting Back”, **Information&Security**, Vol. 19, s. 9-30.

Çelik, O., (1999), “Küreselleşme Sürecinde Firmalar Arası Stratejik İşbirliği”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt.54, Sayı. 1, Ankara, s. 23-40.

Dedeoğlu, B., (2003), “Terörizm Üzerine Karşılaştırmalar: Bermuda Seytan Üçgeni”, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Beril DEDEOĞLU (ed.), Boyut Kitapları, İstanbul, ss. 439-474.

Gökçe, O., Demiray, U., (2006), “Küresel Terör: Mit mi Gerçek mi?”, **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü**, Ed. Orhan Gökçe, Uğur Demiray, Çizgi Kitabevi, Konya.

Gürlek, S., (2001), “Küreselleşme ve Milli Devletin Geleceği Bağlamında Türk Milliyetçiliğini Yeniden Düşünmek”, **Türkiye ve Siyaset**, Küreselleşme ve Milliyetçilik Özel Sayısı, Ankara, Kasım-Aralık.

Koç, M., (2004) “Küreselleşmenin Sosyolojik Boyutları”, **Küreselleşme ve Psikiyatri**, Türk Tabipler Birliği Yayınları, Ankara, s. 52-63.

Milne, S., (2001), “Amerikalıların Anlamadığı”, Mehmet Ali Civelek (der.), **Küreselleşme ve Terör: Terör Kavramının Gerçeği**, Ütopya Yayınları, Ankara.

Pfaff, W., (2001), “Amerika Kendini Sorgulasın”, Mehmet Ali Civelek (der.), **Küreselleşme ve Terör: Terör Kavramının Gerçeği**, Ütopya Yayınları, Ankara.

Şen, B., (2008) “Küreselleşme Anlamlar ve Söylemler”, **SDU Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 18, Aralık, Isparta, s. 147-162.

Talas, M., (2008) “Kavramsal Olarak Küreselleşme”, Mustafa Talas, S. Salih Bildirici (ed.), **Farklı Yönleriyle Küreselleşme**, 1. Baskı, Doğukütüphanesi Yayınları, İstanbul.

Wilkinson, P. (2002), “Terör ve Terörizm: Kavramlar, Özellikler ve Tipoloji”, Cemal Güzel (Der.), **Silinen**

Yüzler Karşısında Terör, Ayraç Yayınları, Ankara.

Tezler

Özlük, E., (2006), **Uluslararası İlişkiler Disiplininde Gelenekselcilik-Davranışsalılık Tartışması ve Çağdaş Uluslararası İlişkiler Teorilerine Etkileri**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

İnternet Kaynakları

- <http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm4.htm>, (02.07.2009).
<http://tr.wikipedia.org/wiki/Ter%C3%B6rizm>, (02.07.2009).
“Yeni Dünya Düzeni Arayışları: Küreselleşme”,
<http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/1269/unite04.pdf>, (05.04.2010).
<http://mitoloji.info/tarih/robertson-ve-kureselesmeninin-tarihsel-asamalari.nedir>,
(05.04.2010).
<http://www.tumgazeteler.com/?a=5065589>, (06.04.2010).
<http://www.yerelsiyaset.com/v2/index.php?goster=ayrinti&id=1010>, (08.04.2010).
Özkaya, A., “Toplam Kalite Yönetimi” http://arifozkaya.blogcu.com/toplam-kalite-yonetimi_1418060.html, (08.04.2010).
Balcı, A., “Ronald Robertson, Küreselleşme ve Kültür”,
<http://www.uli.sakarya.edu.tr/ali/robertson.pdf>, (26.04.2010).
Yılmaz, K., Horzum B., “Küreselleşme, Bilgi Teknolojileri ve Üniversite”, **İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 10, Güz 2005,
http://web.inonu.edu.tr/~efdergi/arsiv/Yilmaz_Horzum.pdf, (29.07.2010).
Köse, H. Ö., “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”,
<http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der49m1.pdf>, (30.07.2010).
Balay, R., “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt. 37, Sayı. 2,
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/144/1022.pdf>, (30.07.2010).
Çemrek, M., “Bilginin Küreselleşmesi: Bilginin Siyasetini Sorgulamak”,
<http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/493/bilginin-kuresellesmesi-bilginin-siyasetini-sorgulamak.aspx>, (31.07.2010).
Çemrek, M., “Bilginin Küreselleşmesi: Bilgi Toplumunda Siyaset”,
<http://www.sde.org.tr/tr/haberler/563/bilginin-kuresellesmesi-bilgi-toplumunda-siyaset.aspx>,
(01.08.2010).
“Bilgi Toplumu: ‘Network Cities’ Yaklaşımı ve Enformasyon Toplununun Sosyolojisi”,
<http://www.planlama.org/new/makaleler/bilgi-toplumu-network-cities-yaklasimi-ve-enformasyon-toplumunun-sosyolojisi.html>, (01.08.2010).
<http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=70>, (01.08.2010).
Yürekli, H.-F., “Küreselleşme ve Mimarlık”,
http://www.arkitera.com/koseyazisi/hulya_ferhanyurekli/yazi2.htm, (02.08.2010).
Durak, İ., Cihangir, M., Gültekin, N., “Üretimde Mekan Boyutunun Önemi ve Bilgi Toplumu Açısından Değerlendirilmesi”,
http://iibf.marmara.edu.tr/dosya/fakulte/iibfdergi_2006/27-Uretimde-Mekan-Boyutu.pdf,
(02.08.2010)
“Bilgi Çağında Küresel Rekabet: Nereye Gidiyoruz?”,
http://www.bilgelikenstitusu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=121:bilgi-caginda-kuresel-rekabet-nereye-gidiyoruz&catid=50:bilgelik-pinari&Itemid=116,
(02.08.2010).
İrmiş, A., “Bilginin Küreselleşmesi ve Fason Üretim”,
http://www.hasmendi.net/makale/Irmis_Bilgi_ve_Fason%20Uretim.pdf, (03.08.2010).
Özönder, C., “Küreselleşme Tartışmalarının Terör Boyutu”,
http://www.koksav.org.tr/Yayinlar/KokArastirmalar/ka_III-2/KA-3-2-Guz2001-takdim-mco.htm, (04.08.2010).
Yalman, A., “Küreselleşme ve Kültür”,
<http://aytacyalman.blogspot.com/2007/06/kreselleme-ve-kltr.html>, (05.08.2010).
<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=14152>,
(07.08.2010).
<http://www.tasam.org/index.php?altid=1390>, (08.08.2010).
Özkan, A., “21. Yüzyılda ABD’nin Küresel Stratejileri”,
<http://www.tumgazeteler.com/?a=1418016>, (10.08.2010).

Kasım, K., “Terörle Mücadelede Bölgesel İşbirliği”,
<http://www.usakgundem.com/yazar/839/ter%C3%B6rle-m%C3%BCcadelede-b%C3%B6lgesel-isbirligi.html>, (15.08.2010).

<http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm5.htm>, (06.09.2010).

Türe, İ., “Küreselleşme, Kapitalizm ve Ulus-Devlet”,
<http://www.gapmyo.edu.tr/dergi3/2%20kuresellesme.pdf>, 25.09.2010).

Açıkgöz, Ö., Özkan, B., “1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”, **Mevzuat Dergisi**, Sayı. 136, Nisan 2009, <http://www.mevzuatdergisi.com/>, (17.10.2010).

<http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm2.htm>, (17.10.2010).

(6)
KIRIM HANI ŞAHİN GİRAY (ö. 1787) ve “GAZEL-İ MÜDEVVER”İ
Doç. Dr. Ali ÇAVUŞOĞLU⁶

ÖZET

Osmanlı dil ve edebiyatı Türk İslam dünyası üzerinde derin etkilere sahipti. Bunun bir örneği de Kırım Türkçesi ve edebiyatı üzerindeki etkisidir. Başta Kırım hanları olmak üzere 1427’den 1783’e kadar Kırım’ın siyasî olarak bağlı olduğu Osmanlıya, kültürel açıdan da bağlı olduğunu gösteren örneklerden biri şiir olmuştur.

Pek çok Kırım hanının Osmanlı şiiri etkisinde manzumeler yazdıkları, hatta divanlar düzenledikleri bilinmektedir. Şahin Giray, daha da ileri giderek şimdilik Türkiye sınırları içerisinde bugüne kadar bir örneği verilmemiş olan, sanatlı Osmanlı şiiri etkisinde, sanat gösterisinin farklı bir boyuttaki örneği olan “müdevver gazel”i yazmıştır.

Burada Kırım edebiyatının Türk İslam edebiyatına katkısı çerçevesinde, Şahin Giray’ın tarihî ve edebî kişiliği söz konusu edilmiştir. İlk olarak Kırım Hanı Şahin Giray ve Kırım Hanlığı ile ilgili bilgiler hatırlatılmış sonra da Şahin Giray’ın “Çember gazel” olarak adlandırabileceğimiz “Gazel-i müdevver”i üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Giray, Kırım, Osmanlı, şiir, gazel.

SUMMARY

Ottoman language and literature had been a deep effects on Turkish Islamic eras. One example of this was literature and language of Crimean. The poetry is one of the examples to show that Crimean khans first of all related to the Ottomans from 1427 to 1783 not only economically but also literary.

It is known that many khans of Crimea had written not only poetries but also made up divans under the impact of Ottoman poetry. Shahin Giray had gone further and wrote a kind of poem that not one example of it known in the Ottoman poetry called “gazel-i müdevver” by now (The circle lyric) that shows the most artificial side of Ottoman poetry.

It is mentioned here about the contribution of crimean literature to the Ottoman literature in the context of Shahin Giray’s literary and historical identity. First of all the knowledges are reminded about Shahin Giray Khan of Crimean and his khanate, then worked on the Circle lyric of his.

Keywords: Giray, Crimea, Ottoman, poetry, lyric.

Kırım Hanlığı ve Şahin Giray

Halim Giray’ın Gülbün-i Hanan adlı eserinde anlattığına göre 1427 ile 8 Nisan 1783 arasında 356⁷ yıl hüküm süren Kırım Hanlığı Osmanlıya bağlı bir Türk krallığı idi. Yılmaz Öztuna’nın verdiği bilgiye göre Kırım Hanlığı, Cengiz Han’ın ölümünden 192 yıl sonra, İstanbul’un fethinden 34 yıl önce Çelebi Mehmet devrinde kurulmuş ve Fatih devrinde Osmanlıya tabi olmuştu. Kırım Hanlığı 16. yy.’da o kadar güçlü idi ki Polonya ve Rusya Krallığını vergiye bağlamıştı.

Cengiz’in geniş imparatorluğu dağılınca Rusya’nın güney yarısı bağımsız hükümdarlıklar hâline gelmiş ve üç hanlığa ayrılarak hanlar tarafından yönetilmiştir. Bu hanlıklar Kazan, Astrahan ve Kırım olarak bilinir.

Kırım hanları, Şahin Giray’ın adında da olduğu gibi yüzyıllar boyunca “Giray” soyadıyla anılmışlardır. Bunun nedeni şu şekilde anlatılır:

⁶ Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Türk-İslam Edebiyatı Ana Bilim Dalı, cavusoglu@erciyes.edu.tr

⁷ Yılmaz Öztuna 1419-1783 tarihlerini vererek Kırım Hanlığının 364 yıl sürdüğünü söyler (Bk. Yılmaz Öztuna (1996), Devletler ve Hanedanlar. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., c. II, s. 533).

Kırım hanlarının, çocuklarını küçük yaşlardan itibaren iyi bir savaşçı olarak yetiştirmeleri için göçmen kabilelerin yanına göndermeleri bir gelenektir. Giray adlı bir kabile tarafından yetiştirilen hanlardan biri, Mekke'den dönmekte olan sütbabasıyla karşılaşır ve bu zatın ısrarı üzerine kabilesini onurlandırmak için yeni doğan çocuğuna Giray adını koyar; bununla da kalmaz, bundan sonra ailede doğacak her veliahdın bunu soyadı olarak taşıması emrini verir. Böylece "Giray" unvanı, Kırım hanlarınınca bir gelenek olarak kullanılmaya başlar.

İstanbul'un fethinden kısa bir süre sonra Kırım hanları kendilerini Osmanlıların tebası ilân ederler. Rusya tarafından işgal edilecekleri, hanlıklarının ve halklarının özgürlüğüne son verileceği yakın zamana kadar da Osmanlı'nın tebası olarak kalmışlardır.

Cengiz'in oğlu Cuci'nin neslinden olan hanların taht şehirleri, önceleri Kırk-Yer iken 15. yy.'dan sonra Kırk-Yer yakınlarındaki Bahçesarayı'na nakledilmiştir. Resmen tayin edilen veliahdı Kalgay deniyordu. Kalgaylık 1466'da ihdas edilmiştir. Kalgay, taht şehrinde değil, ülkenin en büyük şehri olan Akmescid'de (Rus. Simferopol) otururdu(Öztuna 1996: 533)⁸.

Şahin Giray'a gelince; II. Devlet Giray'ın oğlu Topal Ahmet Giray'ın oğullarından olan Han, biraderi Sahip Giray zamanında Kalgay oldu. Bir süre Petersburg'da bulunmuş, sefahet ile karışık bir terbiye görmüş; şık, hafif-mizaç bir ruha sahipti. Petersburg'da iken Katerina'nın yaverlik hizmetinde bulunmuştur. Rusların oyuncağı ve Rus medeniyetinin hayranı olarak üç kere han olmuştur. Petersburg'da gördüklerini sarayda uygulamaya başlamış, birtakım yeniliklere girişmiş; Rus ordusunu, âdetini, giysisini taklit etmiştir. Toplumun gelenek ve göreneklerini değiştirmek isteğiyle masada yemek yiyen, çatal bıçak kullanan Şahin Giray'la halkın arası zamanla açılmış; Rus casusları da halkı ona karşı kıskırtmış; nihayet ulema onun öldürülmesi için fetva çıkarmıştır. Bahadır Giray ve Arslan Giray da bundan yararlanarak doğruca saraya yürümüşler, fakat Şahin Giray bu tertipten daha önce haberdar olduğu için gemi ile Yenikale'ye kaçıp Ruslara iltica etmiştir.

Nihayet Osmanlı Devleti, 13 Temmuz 1771'de Rusların Kırım'ı işgal etmesi üzerine 21 Temmuz 1774'te Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Kırım'ın istiklâlini kabul etmek zorunda kalmış, çok geçmeden de Ruslar Kırım'ı kendi topraklarına katmıştı⁹. Osmanlı, Rusların Kırım'ı işgal plânlarına müdahale edememişti; çünkü Ruslar Küçük Kaynarca antlaşmasından sonra ordularını çok güçlendirmişlerdi. Osmanlı'nın bu zayıflığından istifadeyle ve ajanların da aldatmasıyla Şahin Giray, Osmanlı'nın atadığı son han olan Devlet Giray'ı 1777'de devirip yerine geçti¹⁰.

Son derece kabiliyetli ve yetenekli olduğu anlaşılan, ancak siyasî öngörmeden bütünüyle yoksun olan son Kırım Hanı¹¹ Şahin Giray'ın oynaması gereken çok zor bir oyun vardı ve o, bunu çok kötü oynadı. Ruslar daha sonra zorla ve hile ile Kırım'a girmişlerdi. Onların ordularının Türkler üzerinde muzaffer olduğunu gören Han, ajanlarının da istemesi ve aldatmasıyla çok aptalca ve yanlış olarak eski dostlarına bağlılıktan vazgeçtiğini, bundan sonra Katerina'nın tebaası olduğunu ilân etmişti. Ancak bu ihaneti, Osmanlıdan önce sanki Ruslar tarafından cezalandırılmıştı. Tabiiyet ilânından sonra alelacele tahttan indirildi ve Rusya'ya gönderildi. Ülkesi ise resmen Rusya'ya ilhak edildi. Böylece Tatar özgürlüğünün son ışıltısı, Rus askerlerince katledilen erkek, kadın, çocuk 30.000. kişinin kanında boğulup gitti.

Katerina, Şahingiray'a yıllık sekiz yüz ruble maaş bağladı. Fakat ilişkiler her geçen gün soğuyordu. Çevresindeki insanları da her geçen gün azaltıyorlardı. Nihayet buna daha fazla dayanamadığı anlaşılan Şahin Giray, Türkiye'ye gitmek istediğini söyleyince izin verildi.

Önce İstanbul'un, sonra da Petersburg'un himayesine giren Kırım hanlarına yapılan muamele de Ruslar ve Türkler arasındaki farkı göstermektedir. Kendilerine söz verilen

8 Yılmaz Öztuna'nın adı geçen eserinde Kırım Hanlık sistemi ile ilgili ayrıntılı bilgi bulunmaktadır. Burada amaç doğrudan Kırım Hanlığı olmadığı için fazla bilgi alınmadı. Bk. Age. C.II, s. 533-545).

9 Türk Ansiklopedisi Millî Eğt. Yay., Ankara 1975, c. 22, s.56.

10 Abdullah Kılıç, Osmanlılar Ansiklopedisi, YKY Yay., İstanbul 1999, s. 575.

11 Ağâh Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi'nde son Kırım Hanının Baht Giray han olduğunu söyler (Bk. Ağâh Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi Giriş, TTK Yay., Ankara 1988, s. 414.

ikametgâh verilmediği gibi istilacıların çok kötü muamelelerine maruz kalan Şahin Giray İstanbul'a geldi. Ancak ülkesini terk etmek ve halkına ihanet etmek, Osmanlı padişahı için affedilmeyecek kadar büyük bir suçtu. Talihsiz Han, Rodos adasına gönderildi ve orada 1787 Temmuzunda Babıâli'nin emriyle, Sadrazam Koca Yusuf Paşa tarafından bir vatan haini olarak, boğdurulmak suretiyle idam edildi. Katerina aynı sıralarda Kırım'a gelip ayân ve ulemayı hediyelemeye gark etmiştir¹².

Şahin Giray ve Şiiri

Sicill-i Osmânî'de Şahin Giray adında beş kişiden söz edilir. Bunlardan ilki II. Mehmet Giray Han'ın oğlu olup 1608'de Nureddin olmuş ve 1640'ta vefat etmiştir. İkincisi Selâmet Giray'ın kardeşinin oğludur. 1699'da Nureddin iken vefat etmiş. Üçüncüsü Selâmet Giray Han oğlu Safâ Giray-zâde Tohtamış Giray'ın oğludur ve şairdir. Dördüncüsü Hacı Selim Giray Han'ın oğludur. Bu da şair olup Şâhî mahlasını kullanmış, 1512'de vefat etmiştir¹³. Bellig Tezkiresinde bu Şâhî'nin bir gazeli nakledilir. Sonuncusu ise bahse konu olan Şahin Giray olup, Selim Giray Han'ın en büyük oğlu II. Devlet Giray'ın oğlu olan Ahmet Giray'ın oğludur¹⁴.

Bellig Tezkiresinde, Şâhî mahlaslı 4. Şahin Giray'a ait olarak nakledilen ve Osmanlı edebiyatının Kırım edebiyatı üzerindeki etkisini gösteren güzel örneklerden biri olan gazel şudur:

Dökülmüş zülf-i müşgînün o gül-ruhsâra besbelli
Perîşanlık budur gülşende sümblüzâra besbelli
Gözüm hep kanlı yaşın mâcerâsın yâra arz itdi
Nihân tut sen gerekse derdünü ol yâra besbelli
Gidüp murg-ı dilüm eğlendi kaldı zülfî bâğında
Tolaşmışdur şikenc-i turre-i tarrâra besbelli
Güzeller mâil-i agyâr u güller mübtelâ-yı hâr
Budur bâis-i figân Şâhi-i gam-hâra besbelli¹⁵

Ne yazık ki Şahin Giray'la ilgili olarak kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Gülbün-i Hanan'da belirtildiği ve yukarıda da işaret edildiği üzere Şahin Giray'ın çok iyi bir eğitim gördüğü anlaşılmaktadır.

Kırım devleti kurulduğu zaman Hanedan Moğolcayı unutmuş, çoktan Türkçeyi anadili gibi konuşuyordu. Bu, Tatarca denen bir Kuzey-batı Türk lehçesidir ve Kazan'da konuşulan Türk lehçesinin bir şivesidir. Ancak Osmanlı edebî ve halk lehçelerinin çok ağır tesirine maruz kalmıştır ve Kırım'da yazılan kitaplarla Kazan'da yazılan kitapların Türkçelerinin karşılaştırılmasından kolayca anlaşılacağı üzere, Osmanlı lehçesine ve İstanbul diline çok yaklaşmıştır. Hatta Kırım edebî dili tamamen klâsik Osmanlı Türkçesiyledir. Nitekim Kırım han ve han-zadelerinin şiirleri, mektupları ve kitaplarının incelenmesi bunu açıkça gösterecektir. (Öztuna 1996: II, 533).

Şahin Giray'ın müdevver gazeli Kırım Türkçesinin, Osmanlı edebî diline ne kadar bağlı olduğunun en güzel örneklerinden biridir.

Şahin Giray'a ait olan buraya aldığımız şiiri, "Gazel-i Müdevver"i, Redhouse tarafından Journal of Royal Asiatic Society (c.XVIII, Yeni Seri, 1861)'de çok zekice ve ustaca olduğu söylenerek tanımlanmaya çalışılan; Gibb'in de Otoman Poems adlı eserinde iç kapak tezyinatı olarak kullandığı bir çember gazeldir¹⁶.

Bilindiği üzere İslamî dönem Türk edebiyatında şairler yeteneklerini; çok kullanılan gazel, kaside gibi nazım şekillerinin yanı sıra, oluşum biçimleri dolayısıyla özel adlar alan

12 Bk. Halimgiray Sultan, Gülbün-i Hânân yahut Kırım Tarihi, İstikbal matbaası, İstanbul 1327, s. 207 vd.

13 Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, Osmanlı Dönemi Kırım Edebiyatı, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000, s. 171.

14 Mehmet Süreyya, Sicill-i Osmânî, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul 1996, C. 5, s. 1560; Devletler ve Hanedanlar, c. II, s. 545.

15 Osmanlı Dönemi Kırım Edebiyatı, s. 171.

16 E.J.W.Gibb, Ottoman Poems, London 1882.

akrostiş, şatranç vb. türden ya da “müdevver”, “müşeccer”, “murabba” vb. gibi şiirler yazarak göstermeye çalışmışlardır. Müdevver, dairesel olarak yazılan şiirlere; müşeccer, ağaç şeklinde yazılan şiirlere; murabba ise dört köşe/kare şeklinde yazılan şiirlere denmektedir. Bu şiir şekilleri, özellikle Osmanlı şiirinin sanatlı söyleyişte en üst noktaya ulaştıktan sonra işlenmeye başlanan, görsel ve zihinsel sanat anlayışını gösteren şekillerdir. Gazel-i müdevver ise bizi, yeni arayışlar içerisinde bulunduğu, şiirin içeriğinin yanı sıra şekil olarak da ulaştığı aşama konusunda somut olarak bilgilendiren bir örnektir.

Aşağıda nakledilen gazeli müdevver şu şekilde oluşturulmaktadır:

Dairesel olarak, bir gül ya da papatyayı andıran şekilde düzenlenen gazelin ortasındaki harf, her dizinin ilk ve son harfidir. Her beytin son kelimesi tersinden okunmak suretiyle diğer beytin ilk dizesinin ilk kelimesini oluşturur. Kesişen kısımlardaki kelimeler, her kesişen dizide ortaktır. Gazel, yukarıya doğru açılan çember boyunca ortada başlar ve ortada biter. Ancak bunu Lâtin harfleriyle yeniden yazabilmek ve aynı şekilde gösterebilmek son derece güçtür. Bu nedenle burada gazelin aslı, önce düzenlendiği şekliyle, sonra da Türkiye Türkçesi ile verilmiştir.

Gazel-i Müdevver
(fâilâtün/fa‘ilâtün/fa‘ilâtün/fa‘lün)

Yâr gelip âşığın menziline kılsa cây
Etmeye mi gün yüzün dîdesini rûşenây
Yanaşıp ol mâh ya hançer-i ser-tîz gibi
Eyleye agyârımın sînesini hemçü nây
Yan verip ey meh-likâ kaçma bu gam-hordan
Âteş-i ışkın ile yanmaga görme revây

Yâver olursa eger lutf-ı Hudâ bir kula
Bir pula muhtâc iken dehre olur pâdişây
Yaş düşüp dîdeden rûyun eder arzû
Kudret ile gün yüzün olmada şebnem-rubây
Yap reh-i tecrîdde âkıl isen bir ribât
Kâfile-i ehl-i ışk eyleye kârbân-serây
Yâr-i ser-firâz-ı men sende o göz kaş ki var
Katli için âşığın ya ne gerek ok u yay
Yayıp o kâküllerin gün yüzün kıldın nikâb
Menzil-i akrebde ya münkesîf olmuşdur ay
Yâr deler ise eger sînemizi kâiliz
Tek bizi ol meh-likâ lutfuna görsün sezây
Yaz semender gibi yanmaga tâlib kim
Ey kalem arz et eger diler ise ol Humây
Ya meh-i rahşende mi dehre ziyâ-bahş olan
Tal'at-i rûyun mudur âleme viren cilây
Yâ lec edip müddaî gün yüzün inkâr eder
Eyleridi ol gabî âkıl ise zerre ra'y
Yâra ider ehl-i ışk durmayıp arz-ı hüner
Nebet-i arz-ı hüner sende mi Şâhin Girây

KAYNAKÇA

- Gibb, E.J.W. (1882), London. Ottoman Poems.
Halimgiray Sultan (1327), İstanbul. Gülbün-i Hânân Yahut Kırım Tarihi.
Kılıç, Abdullah (1999), İstanbul. Osmanlılar Ansiklopedisi, YKY Yay.
Kurnaz, Cemal - Çeltik, Halil (2000), Ankara. Osmanlı Dönemi Kırım Edebiyatı,
Kültür Bakanlığı Yay.
Levend, Ağâh Sırrı (1988), Ankara. Türk Edebiyatı Tarihi Giriş, TTK Yay.
Mehmet Süreyya (1996), İstanbul. Sicill-i Osmânî, Tarih Vakfı Yurt Yay.
Öztuna Yılmaz (1996), Devletler ve Hanedanlar. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.,
(?), (1995), "Şahin Giray", Ankara. Türk Ansiklopedisi Milli Eğt. Yay.,

(7)
AİLE ÇATIŞMALARI, NEDENLERİ ve EN YAYGIN ÇÖZÜMLERİ
Hüseyin REHİMİRAD¹⁷

Aile ve çiftlerin rastladığı sorunlar, uğradığı zararlar, ailede çatışmamazlıklar ve diğer etkili amiller geçmişten günümüze kadar dikkate alınmış ve incelenmiştir. Şu araştırmanın amacı da evlilik çatışmalarının nedenlerini bulmak gibi sosyolojik bir meselenin çözümüne küçük bir katkıda bulunmaktır.

Evlilik en eski insan bağlantılarından biri olarak büyüme faktörü olan insan kişiliğini karşılamak için bir koşuldur. Evlilik erken çağlardan beri filozoflar ve yazarlar, özellikle ahlakçılar ve büyük din takipçileri tarafından kabul görmüştür. Onlara göre aileni birçok faktör tehdit altına alabilir ve onu korumak için topluma tevsiyelerde bulunmak gerekir. Bazıları boşanmağı nefretle karşılayarak, onu yasaklamışlar (Goldenberg, 1996, Day, 2003). Hiç bir aile sorunsuz değildir. Problemler ise psikolojik baskılar şeklinde ortaya çıkan bu sorunları hayatın ayrılmaz bir parçası haline getiriyor. Konuyla ilgilenen uzmanlar aile üyeleri arasında oluşan çatışmaları aile bireyleri üzerindeki strese bağlamışlar (Peterson, 2002). Aynı etken rol, araştırmacı eğitim programları sunmak için neden olmuştur (Dil, 1996, Vahan ve Dil, 2002) ve sorunları tedavi etmeğe başlamışlar. Alınan tedbirler aile üyeleri ile ilişki kurma eğitimi, problemi çözme becerileri, kendilerini nasıl ifade etmeği öğrenme, gurup sağlamlığı ve aile terapisi olup hepsi farklı yöntemlerdir (Simit, 1999 ve Berk, 1995). Evliliklerin birçok problem ve çatışma yüzünden yıkıldığı da doğrudur ve aile üyelerinin kendileri arasında olan çatışmamazlıkları kaçınılmazdır. Çatışma, insan ilişkilerinde en sık görünen olaydır. Bu nedenle karı koca kendileri problemleri çözmeğe gayretlenip mutlu olmaya çaba göstermelidirler. Evlilik çatışmalarını yedi kategoride ele almak lazım; iş birliğinin azalması, cinsi reaksiyonların azalması, konuların bir birinden ayrılması ve izole olması, duygusal reaksiyonların düşmesi, çocuk bakımını ihmal, kendi aile yakınları ile kişisel ilişkilerin artması, karılarının aile içi eşlerine ilgilerinin azalması.

Evlilik çatışmalarının nedenleri

Klinik aile terapistleri deneyimlerinde ve tedavilerinde tespit etmişler ki, aile sorunlarının ve çatışmalarının ortaya çıkmasında, ailenin önemli rolü vardır. Bu nedenle karılar kendi eşlerinin özelliklerini iyi bilmeleri lazım ki, aile bireylerinin evlilik ilişkilerindeki etkisi güçlü olsun ve mutlu bir evlilik sürdürmelerini sağlasın. Evlilikte çatışmaya sebep olan faktörler şunlardır: A) şahsiyet özellikleri B) sevgi ve etik eksikliği C) iletişim becerileri D) bağlılık ve sadakat eksikliği F) ailede taahhüdsüzlük ve bağlılık E) eşin aile özellikleri G) ahlak kurallarına bağlılık. Bu faktörlerin birleşimi dikkate alındıkta yanı sıra ailenin modeli, süreci ve aile içerikleri, ailenin yaşamını uzatmaktadır.. Samani tarafından sunulan (2005) model süreçleri ve ailenin içeriğine göre ayrıca Valeş (1996, 2003) ve Lotaro ve yardımcıları (2000) şunları aile irticası (ailelerin etkili uyumlu dinamik süreçleri ve hiperbarik etkinleştirmesine karşı) olarak irdelemekteler. Evlilik sorunlarının en belirgin sebeplerinin başında yaşam tarzında kadın ve erkeğin başarısızlıkları yani yeni ortamlara uyusmamaları gelmektedir.

Samani (2008) araştırmasında kadınların kocalarla ve erkeklerin karıları ile en önemli neden olan sebeplerden kadın ve erkeğin uyumlu olmaları çeşitli yaşam mevkilerinde yardımcı olmalarıdır. Erkekler için dört önemli faktörü (şahsiyet özellikleri, iletişim becerileri, kocaların sevgi ve etik eksikliği) ve kadınlara ait edilen dört önemli faktörü (kocaların sevgi ve etik eksikliği, şahsiyet özellikleri, taahhüt ve Bağlılık) aile yapısında sorunların oluşmasında en önemli meseleler olarak görüldüğü doğrudur. Bas ve

¹⁷ Sosyal psikoloji doktora öğrencisi; Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Felsefe Sosyoloji ve Hukuk Enstitüsü, Bakü şeh. H. Cavid prospekti 1, Bakü/AZERBAYCAN.

yardımcılarının (1990) yorumlarına göre eş seçiminde olan kriterler erkek ve kadın için eşittir yani miki eş bulma evrim yorumları sayılır, kazanç ve sermaye konusu eş seçme kriterlerin en önemlisi ola bilir. Gelir ve sermaye konusu önem kazanarsa, evliler arası çatışma nedeni olarak kadınlarda erkeklere göre oranı yüksek olup şu teörinin ispatında önemli rol oynar.

Aşağıda adı geçen şıklarda çiftlerin sürekli problemlerle karşılaşmasının çeşitli nedenleri gösterilmiştir:

1) ilişki kriterleri, 2) anlaşılmaz ilişkiler inancı, 3) eşler arasında samimiyetin olmaması, 4) eşlerin bağlılık imajı, 5) evlilik rol çatışması, 6) kesin düşünme, 7) eşlerin memnuniyetsizliği, 8) verilmiş herhangi bir ayırım ya da farklılaşma düzeyi, 9) ebeveynin evlilik çatışması muvafakat çocuklarla, 10) İhanet ve cinsel yetersizlik, 11) küçük yaşta evlilik, 12) karı koca arasında eksikliği aff edememek

İletişim kriterlerinde (gerekli faktörler olarak bir kişi ve eşi, evlilik ilişkileri için gereken şey) en önemli sorun evliliğin ve çiftlerin yaşamalarının önünde görünen bilgisizlik sorunudur. Anlaşma o zaman olur ki çiftler tüm konularda kendilerinden haberdar olalar zira inanç, düşünce, tutum, konuşma ve d. şeylerle sorun yaşamazlar. Bunlar evliliğin devamlı ve derin iletişimli olmasında çiftlerin psikolojik alanları ve çocuk eğitiminde çiftlerin hayatın etkileri (Biriçler, 1975).

Evlilik öncesi etkileşim modelleri olmayan çiftler özellikle olumsuz ve negatif duygular ve beceriksizlik yaşar evliliklerini riske atarlar. Elde edilen sonuçlara göre evlenmeden önceki ilişkiler evlilik çatışmalarında güçlü ve önemli bir değişken olarak ortaya çıkar. Evlilik öncesi ilişkileri olan çiftler ilişkileri olmayanlara göre aile içi işbirliği prensipini çabuk uygularlar ve kendi aralarında anlaşarak sorunları çözmeye yeltenirler ve böylece evliliklerini boşanma ve diğeri risklerden sakındırmış olurlar. Yani evlilik öncesi öğrenciler arasında olan ilişkiler ve yukarı yaşlarda direkt taraflar (kız ve oğlan) tarafından evlilik çatışmazlıkları azalmış olur ve hatta evlilik memnuniyetini artırmağı başarır. Şu sonuca varabiliriz ki, çiftlerin evlilik öncesi ve kendi kişiliklerinin iyi yönlerini tanımak, ilişkilerini anlamak ve ailelerin birbirlerini tanıması çiftlerin iyi tanışmalarına neden olup sonuçta ortak yaşamı daha az sorunsuz hale getirmiş olur. Evlilik öncesi ilişkileri evlilik çatışmaları azaltmak için iyi neden sayılır bu konuyu dikkate alarak kişilerin yaş itibarıyla yüksek olması ve eğitimleri evlenmek için onları sosyal ekonomik olgunluğa yaklaştırır ve bu nedenle gençlere yönelik evlilik öncesi danışma merkezlerin genişletilmesi, onlara ruh sağlığı ilkeleri uygulanması boşanmanın azaltılmasında sunulmuş e önemli adımdır. Birçok belirti göstermektedir ki, düşünce yolları ve çiftlerin birbirini algılama biçimi, yorumlama ve değerlendirme ilişkileri aile içi ilişkilerin kaliteli olarakdan etkili olmasını sağlar (İpsin, 2002). Evlilik süreci esas olarak (Fiks ve Taylor, 1991) bu beş kategoride ele alınmaktadır:

- 1) Dikkatli seçicilik: eşlerin bazı konularda iletişim ve uysal olması
- 2) Belgeler: evlilik ve eş davranışı için yorumlama ve bazı olayların tespiti
- 3) Beklentiler: ilişki geleceği hakkında tahmini ve evlilik konusunda özel etkili belirtiler
- 4) Hipotezler: gerçeklik ve işlev arasındaki ilişki hakkında inançları
- 5) Zihinsel kriterler: ilişkiler hakkında bireysel inançlar kendisi ve eşinin ilişkilerinin karakteri

Birçok araştırmacı (Bukam vapisten, 1993, Finçam ve Biç, 1999, Noler, 1997) Bokam`ın bulunduğu beşli kategoriye bilimsel yaklaşmış ve bu tesbiti doğru bulmuşlar. Onlara göre bu tespitler ortaya çıkan çatışma nedenlerini kanıtlamış olup eşlerin memnuniyet seviyelerini, ilişkilerini, eşlerin birbiri ile konuşmalarını, olumlu ya da olumsuz biçimde etki göstermesini belirttiğini vurgulamışlar. Sınırlar, güç ve yatırım evlilik içi ilişkilerin kriterlerini belirlemede üç önemli alandır.

Güç kontrolü öyle bir alandır ki, bu alanın kriterleri kontrol gücüne bağlı olarak karı kocalarına inanır ve ona tabi olur. Şu kriterler bireylerin inançları ve tarafların inançlara karşı karar verme talepleri, kendi görüşlerini de karşı tarafa aktarmaları aile yapısının temelidir (Bukam ve başkaları, 1996). Genel olarak evlilikte güç dağıtım ve uyum alanında çalışmalar iki sonuca varır:

A) Güç ve güç eşit katılım kalıpları, evlilikte arasında en yüksek seviyeli şekilde

B) Kadınların liderliği ile erkek liderliğini karşılaştırma ve güç eşitliği, en az seviyede eşler arasında ilişki ve memnuniyetin sağlanmasıdır (Blod ve Volf, 1960, Gerilitil ve Bukez, 1983, Litel, Bukan, Hambi, 1996).

Her eşi inançlıdır ki yatırım yapması gereklidir, böyle ki taraflar birbirlerine karşı saygı ve anlayışlı davranışı olarak tarafın den yapılınsın. Yatırım ilgili olarak her bir eşin ortak aile payına katılımı anlamına gelir (evlilik kalitesini artırır veya ilişkini destekler) Bukam ve başkalarının yaptığı araştırmada her iki tarafın ilişki kriterleri, evlilik uyum puanları pozitif davranış biçimi olarak değerlendirmiştir. Başka değişle ne kader ilişki kriterleri iyi bağlantılı olursa o kader evlilik uyumlu olur.

Araştırma sonuçlarına göre aile bireylerinin memnunuğu ilişki kriterlerinden kaynaklanarak aile içinde pozitif ortamı sağlar (sınırlar, temel yatırımlar ve işlevsel yatırımlar). Buna göre çiftlerin tedavileri, kriterlerin tanımı, eşlerin inançları, samimi bir ilişkinin ortaya çıkması ve bu kriterlerin karşılıklı ilişkisi için gereklidir.

(8)
**MODEL INSTITUTION VEFA HIGH SCHOOL, THE FIRST SCHOOL TO TEACH
IN TURKISH MEDIUM**
Assistant Professor Süleyman DOĞAN¹⁸

ÖZET¹⁹

Fatih ilçesinde bulunan Vefa Lisesi Türkçe ile eğitim ve öğretim yapan ilk lisedir. Bu nedenle Türk eğitim tarihinde önemli yere sahiptir. Yeni cumhuriyet kurulurken; Türk milli eğitim sisteminin kökleşmesinde büyük hizmeti olan bu önemli kurumun eğitim ve öğretim sistemi içinde bir ekol olmuştur. Vefa lisesi, muzunları Türkiye'nin kaderinde rol oynayan Vefalılar içinde başbakan dahil çok sayıda bakan, devlet adamı, akademisyen, sanatçı, gazeteci, yazar ve diğer önemli meslek erbabı kişiler Türkiye'nin ilerleyip kalkınmasında önemli rol oynamışlardır.

Bu çalışmada Vefa Lisesinin 1933 yılından 2009 yılına kadar eğitim ve öğretiminde meydana gelen değişiklikler, ders programları, verdiği kaliteli eğitim ve yetiştirdiği değerli mezunları ile toplum hayatımızda her alanda varlığını hissettirmiştir. Vefa Lisesi'nin eğitim tarihimizdeki "ana dille" öğretim yapan ilk sivil lisedir.

Vefa Lisesi bir marka olmuştur. Bu da diğer okullarımız için bir örnek ve modeldir. Vefa Lisesi eğitimi ve çalışan ve öğrencileriyle birlikte örnek bir eğitim kurumumuzdur. Bu örnek tutum diğer okullara bir model olacak nitelikte görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Öğretim, Vefa Lisesi, Model Okul.

ABSTRACT

The reason why I chose Vefa High School in Fatih district is that it is the first high school to provide education in Turkish and it contributed to Turkish education to a great extend. While new Republic was being established, this important institution Vefa High School, which has had profound contributions to the establishment of Turkish education system, became a school in the national education system.

Moreover, I think this paper showed the characteristics of Vefa High School with its changes from 1933 to 2006 in the education and training, curriculum, the quality education and valuable graduates and its status, name and place changes, and that it is the first private school educating in mother tongue in our education history.

Vefa High School who see their history and how important stages they passed, and that the young students who will study this school would keep the success level of their school at high degree. I have seen during the study that the graduates from Vefa High School show loyalty lifelong. Vefa High School is an education institution of us with the education, officials and students. I wish this model behavior to be for other schools in our country as well...

Keywords: Education, Teaching, Model School, Vefa High School.

INTRODUCTION

¹⁸ Yıldız Technical University, Faculty of Sciences and Literature, Department of Humanities and Social Sciences. And Fatih University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences. e-mail: sudogan@yildiz.edu.tr, sdogan@fatih.edu.tr; İstanbul/TURKEY.

¹⁹ Türkiye'de İlk Türkçe Öğretim Yapan Model Okul Vefa Lisesi; Yrd. Doç. Dr. Süleyman DOĞAN; Yıldız Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi ve Fatih Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, e-mail: sudogan@yildiz.edu.tr, sdogan@fatih.edu.tr; İstanbul/TÜRKİYE.

Education is an effect that is carried out by mature generations to those who are not ready to social life. The aim of education is to sustain social life by preparing people to it. Everyone has right to be educated in legal frame. In accordance with Article 26 of “Human Rights Universal Declaration” accepted on 10 December 1948 in Paris, that the declaration of educational right of people is an indispensable basic principle accepted by governments has been written in the Constitutions of countries. The right of education in Turkey is mentioned in the Article 42 of 1982 Constitution. In addition to the Constitution, education right is also emphasized Article of National Education Basic Law No 1739. Government is responsible for providing the citizens with the right to education.

Successful works in the developments of education, history of thought, economy and technology make the government stronger and the nation happy. The nations that supported their educational and cultural structure with scientific information and synthesizes with national and ethic values sustain their existence from generation to generation healthily. Developing and changing world conditions distracted people towards different searches. Today, education is no longer given by certain institutions and completed in certain period of time. Especially, rapidly changing technology causes deficiency in meeting the knowledge and skill levels of people, which can only be overcome with a continuous and dynamic education system. No matter how advanced education you receive, you will need more after a period of time.

Lifelong continuous education, which is a field for acquiring, developing and applying knowledge and skill, has significant function since the very commencement of the humanity. In addition, experiences that help us lead quality life are carried to the generations by means of education. Hence, throughout history, the development of information and technology and advancement of culture and civilization can only be at the rate in which education is made widespread. It is observed that the nations that focus more on the education are seen to be more developed and powerful comparing to those who are rich in economy only. However, the investments in educational sector show their impacts later but are far more permanent. As a matter of fact, the most significant investments are those made to the education of human beings.

The First Civil High School to Teach in Turkish ...

The reason why I chose Vefa High School in Fatih district is that it is the first high school to provide education in Turkish and it contributed to Turkish education to a great extent. While new Republic was being established, this important institution Vefa High School, which has had profound contributions to the establishment of Turkish education system, became a school in the national education system. The graduates of Vefa such as prime minister, many ministers, statesmen, academicians, artists, journalists, writers and other important businessmen played important role in the development of Turkey. Most comprehensive study about Vefa High School is an unpublished postgraduate thesis named “The place and importance of Vefa High School in our education history” by Hayriye Muhammedi in 2006. (Istanbul University Social Sciences Institute History Department Postgraduate Thesis, Istanbul, 2006.)

Belated Hasan Ali Yücel, who became the minister of education for a long time of 9 years in the history of Turkish Republic, graduated from Vefa High School. Once again, our poet of the Turkish National Anthem Mehmet Akif Ersoy graduated from Vefa High School. The graduates of Vefa High School have had deep impact on the improvement of Turkish science, art and history. Some of them are Yahya Kemal Beyatlı, Semsettin Giinaltay, Huseyin Cahit Yalın, Peyami Safa, Siddik Sami Onar, Kazim İsmail Gurkan, Suheyl Ünver, Adnan Adıvar, Mithat Cemal Kuntay, Yusuf Ziya Ortac, Ekrem Akurgal, Tank Minkari, Abdulhalik Renda, Ekrem Hakki Ayverdi, Nihat Sami Banarlı, Toktamis Ates, Haluk Yavuzer, Hikmet Uğışik, Erol Manisah, Sabahattin Zaim, Orhan Okay, Ahmet Karadeniz, Cevat Babuna, Kemal Aydmoglu, Riistem Eyiipoglu, Oktay Duran, Turan Oflazoglu, Feridun Fazil Tulbentgi, Turan Yazgan, Ahmet Altan, Fuat Miras, Tmaz Titiz, Aytekin Kotil, Ahmet

Tan, Ugur Diindar, Islam Cupi, , Abdiilkadir Yiicelman, Elif Naci, Tefvik Gelenbe, Gazanfer Ozcan, Kemal Sunal, Şener Sen, Mujdat Gezen, Erol Buyiikburc, Ersan Erdura, Sadettin Teksoy, Yusuf Kurcenli, Ruhi Ayangil, Memduh Un...

In order to examine the position and importance of Vefa High School more comprehensively taken place in the education foundations of the Ottoman State in XIX century, firstly it is necessary to examine the development and change in educational periods of the Turks during history.

The innovations in the educational field in Reformation (Tanzimat) period

The innovations, al called as reform, in the education field was only paid attention to during the reign of Sultan II. Abdulhamid. After 1876, II. Abdülhamid continued spreading and developing the innovation movements in the educational field. He spread the education to all far places and suburbs of Istanbul. At this period, the number of private high schools increased because of tax. 3 While the prevalence of the education increased, the quality of it increased too. Between the years 1868-1909, the number of literates in Ottoman State's population increased ten times. There were also significant developments in arts in this period, the museums opened and the libraries were arranged.

The education reform did not aim at making synthesis of the western and eastern civilizations and reached to a higher civilization until Atatürk's period. The purpose to modernize the education as Atatürk said, is to store in brains neither some information of East nor West origin and nor is it an ornament or domination tool, but only to make the education a tool for success and useful apparatus in life.

The Reformation was proclaimed between the years 1839 to 1869. General Education Regulation was published; this unsystematic manner seen in the education field in the late periods was a result of rapid change and development wave towards westernization brought by the Reformation. The Regulation published in 1869 became a beginning point in Turkish education history and our education had a certain system... one of the most important results of this period was about changes in high school education on 18 August 1873. This high school is the first private high school in our education history.

The change Darûlmaarif School (foundation) to High School and Vefa High School

With the announcement of Tanzimat Decree, a mental change in all fields of social life was effectuated and the importance of western type of structure was realized. Among the established schools, the one with the highest status was Darûlmaarif. Darûlmaarif was a school between the schools training parallel to the high schools and higher schools and it was a school which educated students as officials to Babiali and Darülfünun (Science schools). As a middle school this school was called Darûlmaarif School. Darûlmaarif continued its activities until 1873 with a developed program and education and became a high school after the date... Darûlmaarif is the first high school in Istanbul.

Darûlmaarif building was constructed at the field near Sultan II. Mahmud's Tomb at Divanyolu by destroying Esmâ Sultan Palace upon the request of Abdülmead's mother, Bezmiâlem Valide Sultan.¹¹ It was built by Bezmiâlem Valide Sultan Foundation. The name of Bezmialem Valide Mektebi was given to the school and later changed by Meclis-i Vâlâ to Darûlmaarif. Today at this building Cagaloğlu Anatolian High School is giving education. A lithography machine was brought from Europe to publish the books to be prepared by Encümen-i Daniş (Advisers' Committee) serving in the modernization. It was consisted of forty members. The books to be published for Darûlmaarif (high school). Darülfünun (science school) and Darülmuaallimin (Teachers' school). According to the General Regulations of the Ministry of Education it has been thought that the high schools over four-year schools were converted to three-year middle schools but this was applied to the high school of Darûlmaarif teaching in Turkish language on 18 December 1873. On 18 August 1873 Darûlmaarif, the origin of Vefa High School, was organized as the firsts private high school.

Ottoman State wanted to spread the education and increase the education level and train students for Sultanis and Darülfünun and provided education to the youth of different race, language and religion in the Ottoman territory. For this purpose, the Ministry of Education, an official message on 6 Kanunuevvel 1289 (19 December 1873) to the Prime Ministry, suggested that the high schools must be opened firstly as a model in Istanbul. It was necessary to open high schools. After having adequate number of teachers, private high schools could be opened in the places in which there were military high schools and for that reason the teachers in Darülmualimin must have been educated. With the permission Sultan gave to his children and orphans to be educated, many schools in Istanbul and in the other Ottoman provinces were opened.

The First Private High School: Darülmaarif High School

With the general regulations of education Turkish education system was realized in the modern manner and the education was commonly divided as the primary, middle and higher education. Furthermore in the regulation the new education institutions as high schools took place. Establishments of the high schools were realized after four years. In 1873 Darülmaarif was changed to high school and the first private high school was opened.

The basic purpose of Darülmaarif İdadisi was to train the students in the private higher schools such as Mekteb-i Mülkiye-i Şahane, Mekteb-i Sultanı and Darülfünun and military higher schools. In order to realize the purpose, Ahmet Cevdet Pasa, the Minister of Education established a committee consisted of officials of the ministry and some military personnel and officers had prepared high school programs and necessary books.⁵ The purpose of the establishments of high school have already been stated. In order to train the doctors, judges, engineers, soldiers needed in the Schools of Political Science the lessons were programmed. In the high schools the foreign languages would be studied but regular education would be done in Turkish. Accordingly, Darülmaarif High School is the First High School and at the same time it is the first high school taught in Turkish language. In some sources this school was called as Vefa High School later. Besides on 18 August 1873 it is declared that Darülmaarif, the base of Vefa High School²⁰ was organized as a private high school. On 18 December 1873 Danilmaanf Private High School was established as the middle school teaching in Turkish language in Istanbul. ²¹ This school continues its education as Vefa High School today. We see the high schools in yearbooks of the state in 1290 (1873-1874).

The change of place of Vefa High School and its activities...

From 1900-1901 academic year, the name of Dersaadet High School was mentioned as Vefa High School based on the records of the district and there is a phrase around Şehzadebaşı near it. In the 1900-1901 school year, the school manager was Abdi Bey. According to official records, the name of the school was Vela Mekeb-i İdadi-i Mulki-i Şahanesi in 1903-1904 academic year. The school, from 1900-1901 school year to 1913-1914 school year, in which it became Vela Sultanisi for thirteen years, was called Private Vela High School and Vefa Mekteb-i İdadi-i Mülki-i Şahanesi. In 1936-1909 school year in Istanbul, there were Vefa, Kabataş, Mercan, Numunemi Terakki, Üsküdar, Bakırköy (Markiköy) High Schools. On 14 October 1911, a high school was opened for the girls. The building of Vela Mekteb-i İdadi-i Mülki-i Şahanesi was assigned to the homeless people because of the big fire occurred in Vela quarter in 1910 and Vefa High School was moved to Saffet Pasha Mansion used as Private İstiklal High School till 1914. In 1912 during Balkan War, the school building was transferred to Hilâl-i Ahmer (the Red Crescent) till 1917, was used for the treatment of war victims as Hilâl-i Ahmer Vefa Hospital.

Education: In 1900-1901 academic year both Vefa High School and Dersaadet High School, according to the regulations book published on 13 June 1891, emphasized on the published time table and curriculum as well as selected and assigned text books by the

ministry. Besides, the education and training matters such as exams, rewards and punishments and preparation of the diplomas effectuated in accordance with the decisions taken in 1891.

In 1328-1339 (1910-1911) school year, the jobs and skills of the guardians of the students of Vefa High School	Present
Merchant	28
Literate people	25
Religious class	
Officials	154
Scientists	28
Cdaftzmen	43
Farmers	5
Other classes	113
Total	339

In 1329-1330 (1911-1912) academic year, the nationalities/religion of the students from all high schools.

Nationality / Religion	Paid	Free	Total	%
Muslim	921	5.809	6.810	97.9
Greek	9	48	57	0.8
Armenian	13	62	75	1,1
Jewish	2	15	17	0.2
Other nations	6	5	11	2
Total	951	6.019	6,970	100.0
%	13.60	86.40	100.00	

Vefa Boys' High School and Vefa Anatolian High School

One of the novelties of Republican era occurred in the administrative and educational fields are the scientific meetings. Those meetings were held three times in the years 1923, 1924 and 1926. In the first scientific committee in 1923, the name of the general middle education institutions changed from Sultani to high school and high schools were divided into two categories. The high schools were divided into two groups in the Republic period, the first stage was called as middle school and the second became high school. Vefa Sultanisi took the name of Vefa Boys' High School after the first meeting in and the length of education was specified as seven years. During the Turkish National Struggle for Independence, a reform was done in the middle education institutions first. According to this at the beginning of the declaration of the Republic, there were high schools with single term and high schools with two terms. As general principle the secular education base became one of the subjects the education of Republic focused on more. Furthermore, strengthening the national culture is the target that is emphasized on. Hence, Turkish and Turkish history takes an important place in the curriculum. Besides, in Republic period, the establishment of the laboratories was given importance in order to practice the positive sciences rather than being just theoretical. In the Republic period, 189 full laboratory sets were obtained and the school libraries were enriched. At this period, the religious lessons were removed from all schools. After alphabet revolution,

Arabic and Persian lessons were removed from the curriculum. In 1923-1924 academic year, 346 students studied in Vera Boys' High School, 5 officials, a deputy and 41 teachers.

Vefa Middle School, Vefa High School and Vefa Night High School

With the establishment of the republic system, the second of the scientist meeting was held in Ankara in 1924 in order to discuss the educational affairs and cultural problems. At this meeting it was decided to make the middle and high schools three years and thus the middle education became total six years from seven years and the single term high schools were the middle schools. Education council was organized between the years 1930-1935 in order to examine the instructions of the institutions and their curriculum and investigate the education plans and basis. After scientists meetings were ended in 1926, the council met eight times in various dates. Because of the lack of students in 1925 some high schools and the second term of Vefa Boys' High School were closed and changed to the middle school and became Vefa Middle School. Vefa Middle School was changed to high school in 1933 again, became a full term high school and transferred to Ahmet Muhtar Pasha Mansion in Vera quarter in September 1933. Osman Horasanlı became the director. The school has been providing education since 1933.

In 1933-1934 academic year, it continued education as Vera Boys' High School.³⁴ Thus, the number of formal high schools reached to 11. In the 1933-34 school year, in Istanbul there were 10 private high schools, 1 Jewish, 4 Rum, 4 Armenian High Schools, 12 Foreign High Schools.³⁵ At the end of 1933-1934 school year, in Istanbul there were total 40 high schools; 9 formal, 10 private, 9 minority and 12 foreign. The school became Vefa Boys' High School, changed from middle school to high school, and graduated the first students in the 1935-1936 school year. The school continued as Boys' High School for long years, a short time at the early 1950s, after coeducational period, it again became Boys' High School in the 1953-1954 academic year.

It is seen that in the Istanbul Schools Guide in 1937, the number of the official schools in Istanbul was 11. Those were Istanbul Boys', Istanbul Girls' school, Penevniyal Boys', Cumhuriyet Girls', Vefa Boys', Galatasaray Boys', Kabataş Boys', Erkenkoy Girls', Haydarpaşa Boys', Kandilli Girls' and İnönü Girls' High Schools. ³⁷ It is worth mentioning that five of the schools were girls' school, which thus illustrates how much importance was given to girls' education in Atatürk's period. In the same education year, besides official high schools, there were 7 private, 8 minority and 12 foreign high schools. The total number of high schools was 38. In 1940-1941 school year, the total number of official high school was 44. In 1940 - 1941 school year classical classrooms were opened in the first year of three high schools in order to increase their numbers in the future. In those classrooms latin was read besides the foreign languages.

In 1945-1946 academic year, the number of official high schools in Istanbul reached to 15.³⁹ The building in the garden of the school used as Vefa High School Girls' Pension was built by the famous architect of the date Mimar Kemalettin and completed in 1938. This building was assigned to Teachers' of Higher School. The building of Higher School teachers moved to this new building from Darülfünun building.⁴⁰ This school continued its education in this building till 1949. In 1949 upon the abolishment of those schools this building was assigned to Vefa High School, from that date on wards it continued its education in this building of Higher School Teachers and in Mütercim Rüşdü Pasha Mansion.

Within the same structure, the first night high school in Istanbul as Vefa Night High School was opened with 580 students in 1958. Without limiting age this school accepted all the graduates from the middle schools and educated them for four years from 8:15 to 21.15 five days a week continued till 1976 and then was transferred to Pertevniyal High School in 1976, Şehremini High School in 1989, and Davutpaşa High School in 1992. The archives of Vefa Night High School are now in Davutpaşa High School. The ministry of Education, while Hasan Ali Yücel was in term from 1940 to 1947, according to the 28th article of "Discipline

Instructions” the books under the name of Honor Roll were published for the students of high school, teachers' school and the middle schools.

The situation of Teachers: The number of permanent, paid and charged teachers worked in Vefa High School from 1933-1934 school year was as follows. It is stated below the teachers of Vefa.²⁰

Year	School	Boy	Girl	Total
1985	1984-	30	25	55
1987	1986-	41	25	66
1988	1987-	39	25	64
1991	1990-	45	26	71
1992	1991-	51	24	75
1993	1992-	53	25	78
1994	1993-	49	23	72
1995	1994-	45	25	70
1996	1995-	41	24	65
1997	1996-	38	26	64
1998	1997-	30	30	60
1999	1998-	34	29	63
2000	1999-	32	27	59
2001	2000-	26	26	52
2002	2001-	30	24	54
2003	2002-	30	20	50
2004	2003-	32	20	52
2005	2004-	29	19	48
2006	2005-	30	23	53
2007	2006-	79	62	141
2008	2007-	67	81	148

²⁰ Vefa High School Record

2008- 2009	78	101	179
---------------	----	-----	-----

Years	Woman	Men	Total
2006 – 2007	356	360	716
2007 – 2008	320	302	621
2008 - 2009	332	290	622

High School from 1984 to 2009 in the Register of the school.

Years	Woman	Men	Total
2006 – 2007	62	79	141
2007 – 2008	81	67	148
2008 - 2009	101	78	179

Library: There are no old records about the library of Vefa High School. It was learned that valuable handwritten books in the library were transferred to Süleymaniye Library by the administration of Vefa High School and this was confirmed by the management of Süleymaniye Library. It was determined that there were about 1500 books written in the Ottomans in the library and the administration of the school applied to the Ministry of Education with a written application in 2002 for transferring those books to Istanbul University, however they received no positive response yet.

Vefa Anatolian High School

Vefa High School became Anatolian High School providing education in foreign language in 1989- 1990 school year by the Ministry of National Education. Vefa Foundation established in 1989 (later its name became Vefa high School Education Waqf) and especially Cengiz Tuncer, the waqf chairman, an ex-minister of Communication contributed significantly to the change of status. After that date the name of the school was changed to “Vefa Anatolian High School”. Anatolian High Schools are the schools that were established to 'teach foreign language to follow modern, scientific and technologic developments” and to meet the needs of the people in regard to foreign language in 1983 and has been accepting the students with exams. The first student acceptance to Vefa High School in the Anatolian High School status took place in 1990-1991 school year by taking total 244 students to 4 Preparatory Classrooms. At the same school year, Istanbul National Education Board recorded 37 Anatolian High Schools students moving from out of province to Vefa Anatolian High School ensured 4 Preparatory classrooms and 16 classes to educate. From that date the general high school students have not been accepted to Vefa High School. The middle and high school students of Vefa High School have been graduated in 1995-1996 school year, and then the school completely got Anatolian High School status. In 1990-1992 school year the students began to 6th grade were graduated in 1995- 1996 school year.

17 August 1999 Earthquake and the adaptation project to 2000s: On account of the earthquake that occurred on 17 August 1999 in Vefa High School Girls’ Pension, there were cracks at upstairs and walls, and on 13 September 1999 the Middle Building (Mütercim Rüşdü Pasha Mansion) because of the cracks at walls, were closed by the Administration of Public Works. With the aids from Istanbul Stocks Exchange (IMKB) on March 2000, the Pension Building and in September 2001 the Middle Building were opened with the reinforcement in line with the projects prepared by ITU. Meanwhile, Vefa High School was decided to be modernized after a meeting of leading graduates and Sakin Öner, the chairman of the school on 4 May 2000 and 2006 with a project named “adaptation to 2000s”.

In this project context, in 2000- 2001 and 2001- 2002 school years, Vefa High School was modernized by Istanbul Commercial Exchange, Vefa High School Education Waqf, Vefalılar Association, The School Protection Association, The School Family Association and the graduates of Vefa. In this context, the conference hall, Sports Hall, Kitchen, Pension, Foreign Languages Department, Administrative rooms, canteen, the teachers' cafeteria were renewed; computer laboratories, Science Laboratories, Cinema Hall, Art Atelier, and Music Class were rebuilt. The school had an assessment center with the help of Istanbul Municipality in 2004-2005 academic year. Vefa High School, now, has all the facilities of modern educational technologies.

The change of school's name to its historical name

The graduates from Vefa High School together with Vefa foundations such as Vefa High School Education Foundation, Vefalılar Association, Family Association of School and School Protection Association, and Teachers' Committee requested from the Ministry of National Education in 2001 to change the name of “Vefa Anatolian High School” to its historical name of Vefa High School showing the similar case of that of Galatasaray High School, Istanbul High School, Kabataş High School, Pertevniyal High School and Haydarpaşa High School. Their historical names remained and they formed their traditions, and besides there were successful schools, however could not be attain model school quality.

The name of the school was changed to “Vefa High School” with the decree of the ministry dated on 6 November 2001 and numbered 19343. Vefa High School has been providing education with an Anatolian High School status. Vefa High School has been serving with 4 managers, 43 teachers, 2 permanent, 1 approved and 4 contractual officials, 1 permanent and 1 contractual repairer of central heating unit, 1 driver, 8 permanent and 1 contractual employees, 1 permanent cook, 4 contractual personnel in the kitchen since the 2005- 2006 academic year, and there are 750 regular students at 27 classrooms in the school.

In the 2005- 2006 school year, the ministry of National Education reorganized the middle education. According to this organization, the high schools having foreign language education were closed and some parts of them were changed to Anatolian High School. Meanwhile, preparatory year of Anatolian High Schools were closed and those high school became four-year schools. The education of the general high schools increased to four years from three years. Only Galatasaray High School, Istanbul High School and Kadıköy Anatolian High School stayed as five-year schools (Preparatory year+4 year). So some Anatolian High Schools using the status of those schools that applied to the ministry of National Education to be the permanent five-year schools. The ministry of National Education Council assessed the demands and decided, with the decree dated on 1 February 2006 and ten numbered that Vefa High School, Kabataş High School and Cagaloglu Anatolian High School would be the five-year (Preparatory year + 4 year) Anatolian High Schools. Hence, Vefa High School will go on educating with this status from the 2006- 2007 school year.

Loyalty from Vefa High School to Graduate: “Hasan Ali Yücel”

The loyalty of Vefa graduates in two memories...

1-The martyred Teacher Ahmet Rıfki Bey from Vefa...

In a period in which rumors that enemy landed to Çanakkale were heard for miles, in Istanbul many intelligent, well-educated were seeking to go to Çanakkale rushing and surging in crowds as volunteers; universities were empty, the old teachers could not find any student to educate in the classrooms. Of the high schools, the students of the last classrooms, the teachers in groups used to stand in the line in front of the local draft offices at early mornings; they were getting excited to go to Çanakkale.

At that time, French teacher Ahmet Rıfki Bey who was 30 years old and had mother, only prepared on May of 1915 as usual entered into the school with his bag. His lesson was in the 1st class of high school. All the students in classroom were hanging their heads in shame and neither they looked at nor did they return his greeting.

Ahmet Rifkî Bey said “Please one of you, speak”... Ömer sitting at back desk stood up:

- “Sir, our elder brothers in our school and quarters who are physically sound and strong went to Çanakkale as volunteers. But you are still here! We want to go too but we are not old enough” said he...

- “Dear, as in all period of humanity, at this period at that day you need the education and training much more, could not I teach national and civil good manners?” those words were going out of his mouth hoarsely.

Avni sitting in the front desk: - “Mr. Teacher, if dear Istanbul is lost, will the education you gave be useful? Could you say?” Ahmet Rifkî Bey was exhausted to speak made necessary preparations and went to Çanakkale... and martyred.

(Source: Ahmet Belada, Tarihe Yön Verenler; www.ilkadimlardergisi.com)

2-The success secret of Vefa graduates!

I finished my high school education in Vefa High School. Vefa High School is one of the oldest and the most fundamental institutions in our education world. Our teachers are well-learned and experienced as to write book in their subjects; like Turan Tanın, Lütfü Öztabağ. Our literature teacher was Ali Nusret Bey, son-in-law of Ziya Gökalp. Our very old teacher in dark suit came to lesson on time; we were filled with admiration and love for him. He would give 5 TL to the monitor, the deceased Sabit sitting near him and want him to buy new published books from Sahaflar Çarşısı (Bookstore). Our teacher used to read all new books and shared them with the class. Thus, we learned that reading book was necessary to speak and write rhetorical and fed the mental power. We began to buy books and share them with our friends by turns. We discussed the books after reading and assessed from our point of view.

At that time the most successful teams at the debates among the classrooms and schools were the reading teams.

Our generation continued to read the book in the university years. We needed to read about 40 sources beside the textbook for the sociology and philosophy while getting ready for a certificate exam (Haluk Yavuzer, Gençleri Anlamak, Remzi Kitabevi, 2.Baskı. İstanbul 2005,p.12).

Upon the article of Prof. Dr. Haluk Yavuzer, a lecturer of Hasan Ali Yücel Education Faculty of Istanbul University, he mentioned the secret of Vefa on the success: “Vefa High School was a family, reading, studying and thinking with teachers and students. The biggest secret on our successes was that all teachers were expert in their professions as much as lecturers of a university. More than 80 % of the graduates in 1960-1961 academic year succeeded at Istanbul Technical University: The others, as they wanted, succeeded at other universities. I think there were a few people who failed. I give a lecture to the students going to the school at the opening week of Vefa high School every year. No one graduated from Vefa forgets loyalty.” May the same good fortune also come to other schools of us...

Some of the Vefa High School graduates are Mehmet Akif Ersoy, Hasan Ali Yücel, Yahya Kemal Bıyıklı, Şemsettin Günaltay, Hüseyin Cahit Yalçın. Peyami Safa, Sıddık Sami Onar, Kazım İsmail Gürhan, Süheyl Ünver, Adnan Adıvar, Mithat Cemal Kuntay, Yusuf Ziya Ortaç, Ekrem Akurgal, Abdulhalik Renda, Ekrem Hakkı Ayverdi, Nihat Sami Bınarlı. Toktamış Ateş, Haluk Yavuzer, Erol Manisalı, Sabahattin Zaim, Orhan Okay, Tunca Toskay, Ahmet Karadeniz, Cevat Babıma, Feridun Fazıl Tülbentçi, Turan Yazgan, Ahmet Altan, Tınaz Titiz, Aytekin Kotil,, Ahmet Tan, Uğur Dündar, İslam Cupi, Elif Naci, Tevfik Gelenbe, Gazanfer Özcan, Kemal Sunal, Şener Şen, Müjdat Gezen, Erol Büyükbırc, Sadettin Teksoy, Memduh Ün...

Conclusion, assessment and suggestion

With the announcement of Tanzimat, social life of us has been changed and transformed. Our education system has also been affected by this process. The modernization

affairs beginning in the military education-training field in 18th century commenced to be developed and spread with Tanzimat. The modern education institutions which are seen in the military field have been started to be established in the civil fields. But spreading of the modern education institutions have not been realized in a certain system. In 1869 with the regulations published by the ministry of Education they tried to discipline disarrayed and unsystematic manner in education. With the regulations, the education became three graded as primary, middle and higher education. The primary school consists of children's schools; the middle school consists of high schools and Sultaniye (royal schools) and darülfünun (higher schools). But while this development was going on, the madrasas in which mostly the religious sciences were studied carried out their educational activities. The primary and high schools began their education before this regulation. Galatasaray Sultanisi which is the first Sultani School till 1911 was founded in 1868. The high schools which were foreseen in the regulation to be established prepared the students to the School of Political Science and Medical School. The independent civilian high school is the changed part of Darülmâarif School which was founded by Bezmialem Valide Sultan in 1830 in four years after regulation in 1873. Darulmearif High School which was founded in order to prepare the students to higher education was abolished later because the high education classrooms belonging to higher education institutions were increased and united with Political High School founded in 1887. This school, after a while, became Dersaadet Political High School in 1884 taking the name of the province where it is located in. At this time the high schools which are in the other cities took the name of the province where they are located in...

Dersaadet Private High School belonged to Grand Vizier Sadrazam Mütercim Rüşdü Pasha in 1894 and later the mansion in Vefa quarter inherited to Ahmet Muhtar Pasha was bought by the Ministry of General Education it obtained a stable building. This foundation period in the dark of Vefa High School was become known with the information got from the records in yearbooks of the Prime Ministry Ottoman State and Education yearbook.

Upon the increase of the high schools in Istanbul when the names of quarters are given to those Dersaadet Private High School became Vefa High School from 1900-1901 academic year. To this, the school has been bearing the name of Vefa for 106 years. In 1914 when some high schools were changed to Sultaniye schools Vefa High School became Vefa Sultanisi. This name change continued after foundation of Turkish Republic too, with the law of Tevhid-i Tedrisat (combination of education) accepted on 3 March 1924 it became Vefa High School. After one year, it with some high schools was closed and only it became the middle schools and became Vefa Middle School. Between 1925-1933 years this school got the name of Vefa High School in 1933-1934 school year again and won high school status. It is seen that Vefa High School changed its place many times from its foundation to 1933- 1934 school year.

This study is a detailed work about Vefa High School done using postgraduate thesis Hayriye Muhammedi made about Vefa High School in Istanbul University in 2006. I am sure this became a model study for researching the educational institutions in other provinces and districts. Moreover, I think this paper showed the characteristics of Vefa High School with its changes from 1933 to 2006 in the education and training, curriculum, the quality education and valuable graduates and its status, name and place changes, and that it is the first private school educating in mother tongue in our education history.

I hope that this paper showing the place of Vefa High School in our education history and its importance will light the way for the history of the other high schools of us established in Ottoman period beside this school and cause them to head towards these kinds of studies related to their institutions. Furthermore, this thesis will contribute to the field related to the high schools of our history.

Finally, I sincerely believe that this study would be an important turning point on that the graduates from Vefa High School who see their history and how important stages they passed, and that the young students who will study this school would keep the success level of their school at high degree. I have seen during the study that the graduates from Vefa High

School show loyalty lifelong. With the spirit they had in the school. It must be an important success of Vefa High School. That is to say Vefa High School became a brand. This is a sample and model for the other schools. Vefa High School is an education institution of us with the education, officials and students. I wish this model behavior to be for other schools in our country as well...

REFERENCES

- Hayriye Muhammedi, **Vefa Lisesi'nin Eğitim Tarihimizdeki Yeri Ve Önemi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), İstanbul, 2006.
- Ali İhsan GENCER, Bahriye'de Yapılan Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezareti'ni Kuruluşu (1789-1867), s134
- Bayram KODAMAN, "**II. Abdülhamit Devrinde Eğitim**"D.G.B.İ.T, İstanbul, 1993, c.12, s.455
- Mümtaz TURHAN, Kültür Değişmeleri, s.181
- Yılmaz ÖZTUNA, **Osmanlı Devleti Tarihi**, c.2, s.17
- Nafi Atuf KANSU, Türkiye Maarif Tarihi Hakkında Bir Deneme, s.100
- Fuat ÖZEL, Vefa'nın Mekansal Gelişim Süreci, s.38,
- Beşir AYVAZOĞLU, **Divanyolu, Bir Caddenin Hikayesi**, s.43
- Ziya KAZICI, **Osmanlı'da Eğitim-Öğretim**, s.186
- Ali ÇANKAYA, **Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler**, s.43; Ziver TEZEREN, aynı eser, s. 33
- Ahmet Cevdet Paşa, **Maruzat**, (Hazırlayan: Yusuf Halaçoğlu), s.215
- Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye, H.1320, s.395
- Ziver TEZEREN, Vefa Lisesi ve Vefalılar, İstanbul, 1961.
- Sakin ÖNER, Vefa Lisesi (125.yıl anısına), İstanbul, 1997.
- Nevzad AYAS, Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi, Kuruluşlar ve Tarihçeler, s.206
- Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839-1924, Tarih İstatistikleri Dizisi, (Haz.Mehmet Ö. ALKAN), C.6, s.292
- Cumhuriyetimizin 75. Yılında İstanbul Eğitim Belgeseli, s.35
- Maarif İstatistikleri 1933-34 Muallimler İstatistiği**, Neşriyat No: 58
- Milli Eğitim Orta Öğretim İstatistikleri 1945-1946, s.204
- Cemil ÖZTÜRK, **Türkiye'de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar**, s. 171
- İftihar Kitabı 1939-1940**, s. 310; **İftihar Kitabı 1940-1941**, s. 294; **İftihar Kitabı 1942-1943**, s. 348; **İftihar Kitabı 1943-1944**, s. 338; **İftihar Kitabı 1944-1945**, s. 342; **İftihar Kitabı 1945-1946**, s. 360
- Vefa Lisesi Öğretmen Sicil Defterleri
- Maarif İstatistikleri 1939-1940**, Başvekâlet İstatistik Umum Direktörlüğü Yayını, No:187, Ulusal Matbaa, Ankara, 1942.
- Ali Nihat Tarlan'ın Makalelerinden Seçmeler, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1990.
- Uzunçarşılı, İbrahim Hakkı**, Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, Ankara, 1965.
- YÜCEL, Hasan Ali**, Türkiye'de Orta Öğretim, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.
- Okullar Rehberi 2004**, İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü Yayını, İstanbul 2004.
- Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, "Vefa Lisesi" maddesi, Tarih ve Toplum Vakfı Yayınları.
- Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Doğuş Matbaası, Ankara, 1962.
- İftihar Kitabı 1939-1940, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940
- Vefa Lisesi 128. Yıl Armağan Kitapçığı, Cem Ofset Matbaası, İstanbul, 2001
- Hayat Tarih Mecmuası**, Aralık, 1968, s. 11.

Popüler Tarih Mecmuası, Kasım, 2004.
Vefalılar Derneği Haber Bültenleri, (1973-2005 arası)
Yeşil-Beyaz Dergisi, Vefa Lisesi Yayın Kolu Yayını, (2001-2005), 1-9 sayı.
Yücelman, Abdülkadir, **Cumhuriyet Gazetesi** 29 Mayıs 1966.
Web-sitesi vefalisesi.k12.tr

(9)
SAĞLIK TURİZMİ
Dr. Hasan GÜNAYDIN²¹

Sağlık turizmi ülkemizde bugüne kadar sadece kaplıca tedavisi olarak ele alınmıştır. Özel sektörün son yıllarda artan yoğun gayretlerine rağmen tedavi edici sağlık hizmetlerinde istenilen ya da hak edilen seviyeye henüz ulaşamamıştır. Yabancı sermayenin Türkiye’de sağlık yatırımları ise son birkaç yıl içinde başlamıştır.

SAĞLIK TURİZMİ KAPSAMI

- “Bir ülkeden diğer ülkeye herhangi bir sebeple (bekleme süresinin uzunluğu, tedavinin ekonomikliği veya daha kaliteli sağlık hizmeti v.b.) sadece tedavi için gidilmesidir.”
- “Tıbbi olarak gerekliliği raporla belirlenmiş kaplıca tedavileri için bir ülkeden diğer ülkeye gidilmesi de bu tanım altında yer almaktadır.”
- “Yurt dışı yatırımcılarla içerde yada dışarıda ortak yatırımlar yapılması sağlık turizmi kapsamına girer.”

MEDİKAL TURİZM

- Tedavi ve tatilin aynı zamanda kaliteli ve uygun bütçeyle birlikte sunulduğu turizm koluna Medikal Turizm denilmektedir.
- Gerek dünyada gerekse ülkemizde, bilhassa son birkaç yıl içerisinde pek çok hasta tedavi + tatil (konaklama) + ulaşım (transfer) içeren sağlık paketlerini tercih etmektedir.
- Bu sayede birçok insan hem uygun bir tedavi hizmeti almakta, hem de iyi bir tatil imkanı bulmaktadır.

SAĞLIK SİGORTASI BOYUTU

Sağlık Sigortası kapsamında şu harcamalar yer almalıdır :

- Acil müdahale ve transport,
- Muayene,
- Tahlil,
- Tetkik,
- Tedavi,
- Ameliyat,
- Yoğun bakım hizmetleri,
- İlaç,
- İdame Tedavi,
- Hastane, oda ve yemek ücreti,
- Sakatlık ve ölüm halinde hasta transportu,
- Tazminat,

TEDAVİ TÜRLERİ

- Diş Tedavisi : Kron, köprü, diş implantı,
- Kozmetik Cerrahi : Liposuction, göğüs cerrahisi, yüz gerdirme,
- Elektif Cerrahi : Katarakt cerrahisi, lazer göz cerrahisi, diz ortopedisi.

²¹ Araştırmacı, Aydınlar ocağı Üyesi, e-posta: drhasangunaydin@yahoo.com, TÜRKİYE.

TÜRKİYE'DE GÖZ OPERASYONLARI

100 den fazla ülke vatandaşlarına göz alanında hizmet verilmektedir. Bu güne kadar 150.000 den fazla hasta muayene ve tedavi edilmiştir. 2010 yılı içinde 25.000 den fazla hastaya hizmet verilmesi planlanmaktadır. Bu alanda hizmet üreten hastanelerin tamamının JCI akreditasyon belgesi alması ile rakamların daha da artacağı bir gerçektir.

- ALMANYA ve HOLLANDA SAĞLIK TURİZMİ PAKETİ : 1879 € (2009)
- THY ile gidiş-dönüş uçak bileti,
- Hastane-Otel-Havaalanı arasındaki transferler,
- 4 yıldızlı otelde 3 gece/4 gün konaklama (oda+kahvaltı),
- Yarım gün İstanbul şehir turu,
- Muayene ve tetkikler,
- Standart Lazer Ameliyatı (Lasik),
- Ameliyat sonrası İstanbul'da kontrol,
- Ameliyat sonrası kullanılacak ilk ilaçlar (Birkaç gün yeterli olacak ilaçlar),
- Amsterdam ve Berlin Şube'de 2 kontrol.

KAPLICA TURİZMİ

Tanımı : “Tıbbi olarak gerekliliği raporla belgelenmiş kaplıca tedavisi için bir ülkeden başka bir ülkeye gidilmesi” (aynı zamanda sağlık turizmi kapsamına da girer) ve “dinlenmek, rahatlamak ve kendini daha iyi hissetmek amacıyla kapsamlı otelcilik hizmetleriyle beraber kaplıcalardan istifade edilmesi” (ülkemizde yangın olan şekli budur) kaplıca turizmi olarak adlandırılır. Kaplıca turizmi sağlık turizminin alt grubudur.

DİNLENME AMAÇLI KAPLICA TURİZMİ

- Turistlerin bir kısmının (bilhassa yaşlıların) ülkemizin doğal güzelliklerinden ve jeotermal kaynaklarından dinlenme amaçlı faydalanmalarını kapsar.
- Burada kaplıcanın bulunduğu tabiat, jeotermalin kalitesi ve lüks ortam çok büyük önem arz etmektedir.
- Dinlenme amaçlı sağlık turizminde asıl amaç dinlenme ve eğlence ikinci amaç rahatlama ve iyilik halini elde etmedir.
- Küçük çaplı otelcilik hizmeti veren kaplıcalar bu kapsamda değerlendirilmemelidir.

TEDAVİ AMAÇLI KAPLICA TURİZMİ

- Tedavi amaçlı kaplıca turizmi; kendi ülkesinde tabipler tarafından teşhisi ve endikasyonu konulmuş hastalıkların tedavisi için yabancıların ülkemize gelmeleri ve kaplıcalardan faydalanmalarıdır.
- Bu hastaların Türkiye'deki kaplıcalarda, tıbbın kuralları çerçevesinde ve tabiplerin kontrolünde tedavi olmaları gerekecektir.
- Bu durumda hastanın ülkesinden aldığı ve yanında getirdiği raporlar önem arz eder.
- Burada lüks otelcilikten ziyade kaplıcanın kalitesi ve fiziki açıdan türü büyük önem arz etmektedir.
- Küçük fakat modern kaplıca merkezleri bile bu hizmeti sunabilir.

KAPLICA TEDAVİ MALİYETLERİ

KAPLICA FİYAT TARİFESİ (2009)

- TEK KİŞİLİK ODA YARIM PANSİYON: 145 TL
- İKİ KİŞİLİK ODA YARIM PANSİYON : 190 TL
- ÜÇ KİŞİLİK ODA YARIM PANSİYON : 265 TL
- İLAVE YATAK YARIM PANSİYON : 70 TL
- 7-12 YAŞ İLAVE YATAK YARIM PANSİYON: 55 TL
- LÜX ODA YARIM PANSİYON : 245 TL
- SUIT ODA YARIM PANSİYON : 360 TL

ÜNLÜ TERMAL TESİSLERİMİZ

- Pamukkale,
- Kütahya "TÜTAV Termal Tesisleri,
- İzmir - Balçova termal kaynakları,
- Sivas ili Kangal ilçesindeki "Balıklı Kangal Termal Merkezi",
- Sandıklı (Afyon),
- Hasanapdal (Van),
- Billoris (Siirt),
- Gönen (Balıkesir),
- Sıcak Çermik ve Soğuk Çermik, Çeşme ve Yalova termal tesisleri,
- Kestabol (Çanakkale),
- Ilgın (Konya),
- Kızılcahamam (Ankara),
- Haruniye (Adana),
- Ayder (Rize),
- Ladik (Samsun).

TÜRK CUMHURİYETLERİ VE SAĞLIK TURİZMİ

- Türk Cumhuriyetleri'nde sağlık hizmeti sunumunda kalite bilinci vardır ama ülkede ve bölgede kaliteli sağlık hizmeti sunucuları bulunmamaktadır.
- Halkın belirli bir üst tabakası zengindir ve iyi yaşamaktadır fakat bunlar sağlık hizmetini Türkiye'den almamaktadır.
- Sağlık ve sigortacılık sistemleri henüz gelişmemiş olup bu ülkelerde yatırım imkanları araştırılmaya değerdir.
- Ortadoğu'nun ve Orta Asya'nın birçok hizmeti, teknolojiyi ve malzemeyi batıdan alması kolay izah edilebilecek bir olay değildir. Zira Türkiye mesafe olarak bu ülkelere çok daha yakındır.
- Tek bahane pazarlama ve tanıtımdaki eksikliğimiz ve beceriksizliğimiz, beklide bu büyük pazarı keşfedemeyişimizdir.

NEDEN TÜRKİYE ?

- Dünyadaki ve Türkiye'deki tedavi ücretleri mukayese edildiğinde; aynı kalitedeki hizmetin çok daha ekonomik ücretlere verildiği görülmektedir.

- Türkiye’de tedavi maliyetleri gelişmiş ülkelere nazaran % 40 daha ucuzdur ve yüksek teknolojiyle hizmet verilmektedir. Fiyatlar ABD’deki ücretlerin dörtte biri ile onda biri arasında değişmektedir.
- Türkiye’deki üniversiteler tıp eğitimini ABD ve Batı modellerini esas alarak uygulamaktadır. Birçok doktor eğitimini yurt dışında yapmakta yada Tıp alanındaki yenilikleri İngilizce olarak takip etmektedir.
- Türk toplumuna özel “Türk konukseverliği” de önemli artılardan biridir.
- Bu nedenle ülkemiz dış veya estetik cerrahi ihtiyacı olan hastalar için tercih edilmesi gereken potansiyel bir ülke haline gelmektedir.
- Hizmet sunumunda gerekli olan formalitelerin kısa sürede çözümlenmesi hem başvuru sayısını arttıracak hem de zaman tasarrufunu olumlu yönde etkileyecektir.
- Aynı anda dört mevsimi yaşatan iklim koşulları, tarihi ve turistik güzellikleri, ayrıca Avrupa’ya, Türk Cumhuriyetleri’ne ve Arap ülkelerine olan yakınlığı ile ulaşım imkanlarının çokluğu ülkemizin popüleritesini arttıracaktır.
- Birçok Avrupalı ve Amerikalı Türkiye’deki tedavi ücretlerini çok ekonomik bulacak, Türk Cumhuriyetleri, Rusya ve Ortadoğu ülkeleri de kaliteli hizmeti sebebiyle Türkiye’yi tercih edecektir.
- Turistik amaçlara yönelik uygulanan kimi tedavi programlarını, SPA uygulamalarını ve ünlü Türk banyolarını da hesaba katacak olursak tercih nedenleri giderek artmaktadır.
- Medikal Turizm açısından ülkemizde büyük bir potansiyel bulunmaktadır. 400 sağlık kuruluşu ve 15 bin yatak kapasitesine sahip Türkiye; onkoloji, tıp bebek, kalp ve damar hastalıkları, organ nakli, plastik cerrahi, diş tedavisi, göz, üroloji gibi branşlarda kolaylıkla hizmet sunabilecek durumdadır.
- Uzmanlaşmış sağlık kuruluşları, diğer gelişmiş ülkelere nazaran ortalama % 40 daha ucuz ve dahası yüksek teknolojiye sahiptir.
- Termal turizm alanında ise; doğal kaynaklar açısından dünyada ilk sıralarda yer alan Türkiye, 1500 civarında termal ve şifalı su kaynağına sahiptir.

TÜRKİYE’DE ÖZEL HASTANECİLİK

- Yaklaşık 370-400 özel hastane bulunmaktadır ve bunlar 16.000 yatağa sahiptir. Ortalama yatak sayısı 40 tır.
- Türkiye’deki özel hastanelerin bin kişi başına düşen yatak sayısı 2,7, ABD’de 4, AB’de ise 8 dir. Bu sayı mutlak surette arttırılmalıdır.
- 2008 yılı toplam muayene sayısı 250-300 milyon, özel sektör muayene sayısı 75 milyon civarındadır (yaklaşık ¼).
- Toplam ameliyatların % 33 ü özel hastaneler tarafından yapılmaktadır.
- Özel hastane sayısının toplam hastanelere oranı % 19,9 dur.
- Özel sağlık hizmetlerinin toplam sağlık hizmetleri içindeki payı % 25 civarındadır.
- 2009 yılı itibarıyla özel hastanelerde % 2-3 lük bir artış öngörülmektedir.

KALİTE VE STANDARDİZASYON

- Türkiye’de birçok hastane modern teknolojisi, profesyonel kadrosu ve hizmet kalitesi ile uluslararası akreditasyona da sahip olarak çalışmalarını sürdürmektedir.
- Pek çoğu ISO sertifikasına sahip olan hastanelerin, hastalarına verdiği beş yıldızlı hizmet bu anlamda büyük önem taşımaktadır.

• Dünyanın eski ve en büyük sağlık akreditasyon kuruluşu olan Joint Commission International (JCI) akreditasyonuna sahip 15 hastanesi olan Türkiye, bu konuda diğer emsal ülkelerin önünde yer almaktadır.

• Her ülkenin kendisine ait sağlık standartlarını belirleyen kuruluşları bulunmaktadır. Türkiye’de de Eylül 2007’de kurulan UHAD (Ulusal Hastane Akreditasyon Derneği) dünyaca geçerli olan standartları ülkemiz için belirlemektedir. Bu sayede, medikal turizmden faydalanmak isteyen hastalar, kendi ülkelerinde verilen sağlık hizmetlerinin aynısını ülkemizde de alabilmektedir. Plastik-estetik ameliyatlar, organ nakli, kalp ameliyatları, eklem protez ameliyatları ve göz ameliyatları vs. başarılı bir şekilde gerçekleştirilmektedir.

• Yapılan anlaşmalar çerçevesinde sağlık hizmeti veren kuruluşlar turistlere; gidiş-dönüş uçak bileti, özel araçlarla transfer, beş yıldızlı otellerde konaklama, muayene, ön tetkikler, ameliyat, kısa süre yetecek kadar ilaç, ameliyat sonrası kontrol, özel rehber ve şehir gezintisi gibi uygun paket programlar sunmaktadır.

ORTAKLIKLAR

- Türk Cumhuriyetleriyle sağlık alanında ortak yatırım imkanları araştırılmalıdır,
- Türk Cumhuriyetlerinde e-Sağlık ve MEDULA gibi bilgi işlem sistemleri kurulması için girişimlerde bulunulmalıdır,
- Sağlık sigortacılığında yaşadığımız deneyimler diğer ülkelerle paylaşılmalı, gelişmekte olan ülkelere bilgi aktarımı ve sistem kurulumu yönünde katkı sağlanmalıdır.

HASTA TRANSFERİ

- Hastaneler arasında işbirliği ve hasta transferi imkanları arttırılmalıdır,
- Hastaneler diğer ülkelerin basın yayın kuruluşları vasıtasıyla yurt dışında tanıtılmalıdır,
- Hasta transferine yönelik aracı şirketler desteklenmelidir,
- Uluslararası hukuka uygun sözleşmeler hazırlanmalıdır,
- Hastanelere eğitim verilmelidir,
- Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde hekim, hukukçu ve işletmecilerden oluşan bir ekip kurulmalı, akabinde Sağlık Turizmi Genel Müdürlüğü oluşturulmalıdır,
- e-hospital konusunda çalışmalar yapılmalıdır.

SON ÖNERİLER

- Tanıtım faaliyetlerini ve uluslararası irtibatları gerçekleştirecek İstanbul merkezli bir uluslararası teşkilat kurulmalıdır (International Medical Tourism Association).
- Uluslararası hukuk kurallarına uygun bir yasa (Sağlık Turizmi Yasası) ve onunla bağlantılı yönetmeliklerle sözleşmeler hazırlanmalıdır.
- Sözleşmeler konusunda ilgili kuruluşlara teknik destek sağlanmalıdır.
- Türk Tabipler Birliği, Sağlık Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, yerel yönetimler, Turist Sağlığı Merkez Çalışma Grubu, Turist Sağlığı Derneği, TÜRSAB, TUROB, TYD, TÖSHİD, TÜREB, TUREVS, MARYAT, POYD vb. bakanlık ve derneklerin dağınık faaliyetleri tek çatı altında toplanmalı, koordine edilmeli ve sinerji sağlanmalıdır.
- Hastaneler, kaplıcalar, turizm firmaları ve sağlık yatırımcıları arasında iletişim ve işbirliği imkanları arttırılmalıdır.
- Diş hekimleri arasında birliktelikler oluşturulmalıdır.

- Yerli ve yabancı sağlık yatırımcılarına kolaylıklar sağlanmalıdır.
- Hastanelerin, kaplıcaların ve otellerin sağlık turizmine yönelik olarak teknik imkanlarının artırılması yönünde çalışmalar yapılmalıdır.
- Rasyonel fiyat tespitleri yapılmalıdır.
- Türkiye'nin sağlık ve turizm alanındaki imajı düzeltilmelidir.
- Sağlık turizmi alanında çalışacak firmalara uzun vadeli, düşük faizli krediler verilmelidir.
- Yabancı sermaye sağlık yatırımları konusunda özendirilmelidir.
- Hastanelerimiz dünyaya tanıtılmalı ve diğer ülkelerdeki önemli hastanelerle ortak çalışmalar yapılması sağlanmalıdır.
- Ülkede cereyan eden olumsuzlukların ve yurt dışındaki olumsuz propagandaların turizme getireceği zararlarla mücadele edilmelidir.
- Hastanelere tıbbi çalışmaların yanı sıra hasta transferi konusunda da diğer ülkelerle ortak hareket etmelerini destekleyici kolaylıklar getirilmelidir.
- Sağlık personeline yabancı dil eğitimi konusunda fırsatlar ve imkanlar sunulmalıdır.
- Her ay dergi çıkartılarak (Turkish Medical Tourism Journal) ülkemizin sağlık turizmi hizmetleri tüm dünyaya duyurulmalıdır.
- Yabancı medya kuruluşlarında kaplıcalarımızın tanıtımı yapılmalıdır.
- Sağlık sigortacılığı alanında yabancı firmalarla ortak çalışmalar başlatılmalıdır.
- Türk hekimlerinin uluslararası başarıları tüm dünyaya yoğun bir biçimde sık sık duyurulmalıdır.
- Ciddi bilimsel tıp organizasyonlarının ve kongrelerin ülkemizde yapılması yönünde girişimlerde bulunulmalıdır.
- Turizm firmalarının sağlık turizmine yönlendirilmeleri konusunda özendirici tedbirler alınmalıdır.
- Sağlık Turizmi Sağlık Hizmetleri Fiyatlandırma Kurulu ve Sağlık Turizmi Yüksek Sağlık Kurulu oluşturularak bu Kurul vasıtasıyla ücretler ve sistem denetlenmeli ve ihtilaflı konular çözümlenmelidir.
- Normal bir turist gittiği ülkeye bin dolar civarında para bırakırken sağlık turizminde bu rakam 3 bin ile 6 bin dolar arasında değişmektedir.
- Türkiye yılda yaklaşık 5 milyar Lira olan Avrupa sağlık turizmi pazarının 5 te birini kendisine çekebilirse sağlık sektörüne kaynak sağlamış olacak, yeni yatırımlar ve istihdam artmış olacaktır.
- Böylece sağlık turizmi, istihdama ve kendisiyle ilişkili diğer sektörlerle de olumlu katkılar sağlayacaktır.
- Türkiye, Medikal Turizm bakımından bulunduğu coğrafya itibarıyla dünyada önemli bir konumda bulunmaktadır.
- Türkiye, son yıllarda turizme yaptığı yatırımlar ile sektöre verdiği önemi fazlasıyla ortaya koymaktadır. Devletin vermiş olduğu teşviklerle desteklenen sektör, hem beklentilere kısa sürede cevap vermekte, hem de medikal turizm potansiyelini uluslararası alanlara taşımaktadır.
- Türkiye elindeki fırsatları iyi değerlendirir ve çok kısa sürede sağlık kentleri gibi alanlarda yatırım yaparsa ekonomik krizi fırsata çeviren bir ülke konumuna gelecektir.
- Dolayısıyla dünyanın girmiş olduğu ekonomik buhrandan kazançlı bir şekilde çıkacaktır.
- Ayrıca, Sağlık Turizmi vasıtasıyla, Türkiye'nin tanıtımına da olumlu katkılar sağlanmış olacaktır.

(10)
KAZAK TÜRKÇESİNDE /Ä/ ÜNLÜSÜ
Yrd. Doç. Dr. Mehmet HAZAR

ABSTRACT²²

There is a vowel /ä/ in Kazak Turkish, which does not conform to the existing symmetrical pattern of Turkish language, consisting of eight vowels. Along with this vowel, the number of vowels rises to nine in Kazak Turkish.

This /ä/ vowel is mostly encountered in borrowings from foreign languages. The earliest examples of this vowel have come to be employed in Arabic and Persian borrowings, particularly in the first syllable, by converging the length seen in Turkish words to the preceding length seen in Turkish words to the preceding syllable. Sometimes the consonant is dropped and leaves its voicing to the preceding vowel, thus leading to the formation of vowel /ä/.

If this /ä/ vowel is preferred to be denoted as “a” or “e”, the phonetic representation system of vowels would be unaffected.

Keywords: Kazak Turkish, semi-open e vowel /ä/, vowel system, long vowel, borrowings.

ÖZET

Kazak Türkçesinde Türk dilinin sekiz ünlüden oluşan mevcut simetrik yapısına uymayan bir /ä/ ünlüsü vardır.

Bu ünlü ile beraber Kazak Türkçesinde ünlü sayısı dokuz çıkmaktadır. Bu /ä/ ünlüsüne genellikle yabancı kökenli kelimelerde rastlanır. İlk örnekleri Türkçe kelimelerde görülen uzunluğun bir önceki heceye taşınmasıyla /ä/ ünlüsü daha çok birinci hecede, genellikle Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerde görülmeye başlamıştır. Bazen ünsüz düşerken ses değerini kendinden önceki ünlüye bırakarak /ä/ ünlüsünün oluşmasına sebep olmuştur.

Bu /ä/ ünlüsü “a” veya “e” şeklinde tercih edilirse ünlülerin sesbilimsel karşılık sistemi bozulmaz.

Anahtar Kelimeler: Kazak Türkçesi, yarı açık e ünlüsü /ä/, ünlü sistemi, uzun ünlü, alınma kelimeler.

Kazak Türkçesinde /ä/ Ünlüsü

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Hazar*

0. Giriş:

Kazak Türkçesine ait bir esere dayalı olarak yapılan çalışmadan (Hazar 2005: C 1) yola çıkarak ä ünlüsü üzerinde bazı sayısal değerlere ulaştık. Bu inceleme ä ünlüsünün asli bir ses olmadığını gösterdi. İçinde ä ünlüsü bulunan dört yüze yakın kelime listesini fazla yer kaplayacağından dolayı, makalenin sınırlarını aşmamak için burada vermedik.²³

1. ä ünlüsü:

Kazak Türkçesinde, sekiz ana ünlüden (a, e, ı, i, o, ö, u, ü) başka Türkiye Türkçesindeki “e”den daha geniş ve açık a-e arası bir ses olan “ä” [ə] ünlüsü bulunmaktadır.²⁴

22 VOWEL /Ä/ IN KAZAK TURKISH

*Nevşehir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, Baba adı: Osman, Tlf.: 0535.243 91 68, mhazar@nevsehir.edu.tr

23 Yaklaşık dokuz bin altı yüz kelimeleik metin sözlüğümüzün içinde bu kelimeler var, bk. (Hazar 2005: C 1).

24 Kazak Türkçesi gramerlerinde Rus alfabesinin tesiriyle ünlüler tablo halinde verilirken parantez içerisinde (H) “ы ‘ı’; і ‘i’ ” ve (Y) “u ‘y’; ü ‘y’ ” ünlülerini gösteren iki işaret daha kısa dawıstlar ‘dar ünlüler’ adı altında gruplandırılmaktadır, bk. (Bekturov 2003:42); H “(I)y”, Y “(U)w” ünlüleriyle beraber üçüncü dönemde Kazak Türkçesinde 11 ünlü görülmektedir (Baskakov 2006: 19).

Bu ünlü, Azerbaycan (āxirāt), Başkurt (āhirāt), Özbek (āxirāt), Tatar (ahirāt), Türkmen (āhirāt) ve Uygur (axirāt) Türkçelerinde kullanılan ā ünlüsü gibidir. Gagavuz Türkçesinde de ā ünlüsü (geçä, gecäye, nä, nädän) görülür (Özkan 1996: 43). Kazak Türkçesinde ā ünlüsü, çoğu zaman ilk hecede ve vurgulu olarak bulunur. Kıpçak-Nogay lehçelerinin bir üyesi olan Kazak Türkçesinde üç temel etap görüldüğünü belirten Baskakov, ikinci dönemde ünlülere dokuzuncu ince sıradan yarı açık [ä] ünlüsü ekler (Baskakov 2006: 19) ve ā ünlüsüne genellikle alınma kelimelerde rastlandığını, yine bu ünlünün diğer ünlülerin sesbilimsel karşılık sistemine girmediğini belirtir (Baskakov 2006: 157).

Türkçe kelimeler: äy ‘1. Seslenmek, 2. Hayret ifadesi.’ <AT *äy, säl ‘biraz, azıcık’ [Kır. saal] <AT *sä. **Alınma kelimeler:** äd ‘sınır’ <Ar. ḥadd, ādiñnen as- ‘haddini aşmak’, äI ‘güç’ <Ar. hāl , är ‘her’ <Far. her, dät ‘tahammül, sabır’ <Far. dād ‘adalet’, dāw ‘dev’ <Far. dıv, päs ‘yavaş’ <Far. pest, rät ‘mec. usûlüyle’ <Rus. r’ad ‘sıra’, täj ‘taç’ <Ar. təc.

2.1. ā Ünlüsünün Ortaya Çıkış Şartları:

2.1.1. Ünlüler:

2.1.1.1. Ünlü Türemesi: zl, cl, sl; br, zr, hr, rs; sb, tv gibi ünsüz gruplarında ünlü türemesi ortaya çıkarken kelimenin Kazak Türkçesindeki şeklinde birinci hecede e> ā değişmesi olur. **Türkçe kelimeler:** Tāñir, Tāñiri ‘Tanrı’ <ET Tānri [Bu örnekte ā ünlüsü korunmuş]. **Alınma kelimeler:** KeKK#> KäKiK: äzil ‘şaka’ <Ar. hezl, dāris ‘ders’ <Ar. ders, jābirilen- ‘eziyet görmek’ <Ar. cebr, käsip ‘meslek’ <Ar. kesb, mājilis ‘meclis’ <Ar. meclis, mäyit ‘cenaze’ <Ar. mevt, nāsıl ‘nesil’ <Ar. nesl, nāsıl ‘nesil’ <Ar. nesl, nāzir ‘adak yemeği’ <Ar. nezr, zāhār ‘zehir’ <Far. zehr.²⁵ Uzun ünlü bulunduran kelimelerin sonunda nadiren de olsa e ünlü türemesi görülür: āşkere ‘açıkça’ <Ar. āşikār.

2.1.1.2. Ünlü Değişmesi: ā, ē, i> ä: Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerde ünlünün üzerindeki uzunluk birinci hecede ā şeklinde nefes baskısını devam ettirir: ābjılan ‘su yılanı’ <Far.+T. āb+yılan, su yılanı, ādemi ‘güzel’ <Ar. ādemi, ādemi ‘güzel, görkem’ <Ar. ādemi, ādet ‘gelenek’ <Ar. ‘ādet, āwmiyn ‘amin’ <Ar. āmīn,²⁶ āwre ‘avare’ <Ar. āvāre, bāli ‘evet’ <Far. bēli, bārekelde ‘kutlu’ <Ar. bārecallah, dān ‘tohum, tane’ <Far. dāne, šākirt ‘öğrenci’ <Far. šākird, tāwlik ‘tam gün’ <Far. + T tāb+lık. Birinci hecenin dışında da uzun ünlünün nefes baskısının bir önceki heceye taşınmasıyla “ā” ünlüsünün görüldüğü kelimeler de vardır. Ancak bu olay önce Türkçe kelimeye başlamıştır. **Türkçe kelimeler:** älginde ‘evvela’ <*ilkinde <ET ilki.²⁷ **Alınma kelimeler :** ā, ū> ä: āmān ‘ardından, hemen’ <Far. hemān, beymālim ‘malum olmayan’ <Ar.+Far. bīma‘lūm, jandārmende ‘can havliyle’ <Far. cān+dermānde, minājet ‘münacaat’ <Ar. münaca‘āt, mülāyim ‘yumuşak’ <Ar. mülāyim. Ünlü düşmesinde görülen kelimelerde e> ā değişmesi de vardır: mās ‘keyif’ <Far. meze, nāreste ‘küçük bebek’ <Far. nevresīde, tān ‘ten’ <Far. dene. Kalın sıradan ince sıraya geçişte ā ünlüsü görülür: **Türkçe kelimeler:** kāri ‘yaşlı’ <Kıp. T qarı. **Alınma kelimeler:** māsliyxat ‘danışma’(40.25) <Ar. maślaḥat.

2.1.1.3. Ünlü Yer Değiştirmesi: Uzun ünlünün nefes baskısının gerilek bir şekilde birinci heceye taşınmasından eKā> äKe sonra eK>Ke ünlü değişmesi görülür. Aşağıda tespit ettiğimiz iki örnekte de uzun ünlüden önce l ünsüzü²⁸ vardır: bāle <Ar. belā, bāleket <Ar. felāket.

2.1.1.4. Ünlü Kısılması: Uzun a [ā] ünlüsünün ā ünlüsüyle karşılaşılması beklenirken ā> a şeklinde kısaldığını tespit ettik. ā> ā şeklindeki kısalan kelimeleri de ayrıca belirttik.

Ana Türkçedeki asli uzun ünlü kısılması: ā> a: at ‘ad, isim’ <*āt [at ‘at, yılki’], jas ‘yaş, ömür’ <*yāş [jas ‘yaş, damla’], jat ‘yad, yabancı’ <*yāt, qas ‘kaş’ <*qāş, san

25 Kazak Türkçesinde 210 tane ünsüz çifti tespit ettik. Kazak Türkçesinde alınma kelimelerde kullanılan c, ç, f, h ünsüzleri ile ünlüsünden kalın olduğu anlaşılan q ünsüzü hariç tutulursa geriye yirmi ünsüz (b, d, g, ğ, x, j, k, l, m, n, ŋ, p, r, s, ş, t, w, y, z) kalır. 20 x 20: 400 ünsüz çifti bulunması gerekir. Demek ki 190 ünsüz çifti yoktur. Biz bunu yatay ve dikey olarak tablo şeklinde gösterdik. Köşelemesine olarak ortak ünsüz çiftlerini de koyu punto ile belirttik. (Hazar 2006: 146).

26 Bu örnekte ā [ikinci dönem ünlüsü] ünlü değişmesi, w, y ünsüz türemesi şeklinde [üçüncü dönem (I)y (U)w ünlüleri] uzun ünlünün etkisi görülmektedir.

27 Eski Uygur Türkçesinde ilki şeklinin yanında ilki şekli de vardır. İkiz ünlü ii# uzun ünlü gibi Kazak Türkçesinde bir önceki heceye taşınma ilki> ilki değişmesi olur.

28 lāşker ‘asker’ örneğinde de ince l ünsüzünün etkisi görülmektedir.

‘sayı’ <*sān, şağır- ‘çağırmaq’ <*çākır-. **Ahınma kelimelerde ünlü kısalması:** Önce Arapçadan alınan kelimeler sonra Farsçadan alınan kelimeler verilecek.

ā > a: Arapçadan alınan kelimeler: abız ‘hoca’ <hāfız, amalsızdıq ‘çaresizlik’ <āmāl, ar ‘namus’ <ār, aza ‘yas’ <ezā, azap ‘eziyet’ <azāb, bappen ‘şekilde’ <bāb. Farsçadan alınan kelimeler: aba ‘imar’ <ābād, baba ‘dede, ata’ <bābā, bağa ‘değer’ <bahā, dana ‘akıllı’ <dānā, duşpan <düşmān, janqıyarlıq ‘fedekārane’ <cānhıraş, kerüwen <kārbān, paluwan ‘pehlivan’ <pehluvān, qoja ‘hoca’ <hāce, tamaşala- <temāşa.

Birinci Hecede: **ā > ä:** äjet ‘iş’ <Ar. hācet, ädildik ‘adalet’ <Ar. ādil, ädemi ‘güzel’ <Ar. ädemi, äwmiyn ‘amin’ <Ar. āmīn, kāmīl ‘tam’ <Ar. kāmīl, lāzım <Ar. lāzım, tāj ‘taç’ <Ar. tāc; äbjılan ‘suylanı’ <Far.+T. āb-ı yılan, dāme ‘iyi dilek’ <Far. dāme, dāw <Far. dīw.

İkinci Hecede: Alınma kelimelerde görülür. Farsça şekilleri daha çoktur: küwā ‘şahit’ <Far. güwāh, kinā+la-w ‘suçlama’ <Far. günāh, kümān ‘şüphesiz’ <Far. gümān, āmān ‘ardında’ (92.10) <Far. hemān; mülāyim ‘yumuşak, sakin’ <Ar. mülāyim.

2.1.1.5. Ünlü Tekleşmesi: ā, VəV (ā‘a ~ a‘ā ~ a‘i) > ä: Kırgız Türkçesinde ikiz ünlü karşılığı olan bir örnek var: Kzk. sāl ‘biraz, azıcık’ [Kır. saal ‘biraz’] <AT. *sāl ‘sal’ (Tekin 1975: 253). Arapçadan alınan şu üç kelime de ξ ünsüzü düşerken yan yana gelen iki ünlünün karşılığında ä ünlüsü görülür: sāt ‘saat’ <Ar. sāt, sāttilik ‘mutluluk’ <Ar. sa‘ādet, kädeli ‘gelenek’ <Ar.+T қа‘ide+li.

2.1.1.5. Değişmeyi Bir Önceki Heceye Taşıma: Önce uzun ünlünün bulunduğu hecedeki ünlü değişmesine bakalım:

ā, i > aynı hecede **ä:** kinā ~ künā ‘suç’ <Far. günāh, nebāri ‘torun’ <nebīre, pätüwā ‘fetva’ <Ar. fetvā, sälemnāmā ‘hediye’ <Ar.+Far. selāmname, sirā ‘herhâlde’ <Far. zīrā.

ā, i, ü > bir önceki hecede **ä:** Alınma kelimelerde görülür. Arapçadan gelen kelimelerde yaygınlaşmıştır. Farsça örnekleri daha azdır: äruwaq <Ar. ervāh, dārmen ‘çözüm’ <Far. dermān, täwep ‘tavaf’ <Ar. tavāf, pärmen ‘ferman’ <Far. fermān,²⁹ täwip ‘doktor’ <Ar. tabīb; mäşhur ‘meşhur’ <Ar. meşhūr; dästür ‘destur’ <Far. destūr.³⁰ Nidalar: āhā ‘evet’, iyā ‘ey’ ~ iyā ‘evet’. Nadiren ö > ä ünlü değişmesi görülebilir: ätewi ‘geçiş’ <*ötegi <ET öt-. Sadece bir fonetik sebebe ait olmayan birinci hecenin dışında “ä” ünlüsü bulunduran diğer kelimeler de şunlardır:

Türkçe kelimeler: ämās ‘değil’, birlān ‘ile’. **Ahınma kelimeler:** äjel ‘ecel’ <Ar. ezel, beyādep ‘edepsizlik’ <Far.+Ar. bī+edeb, dilmārlıq ‘hatiplik’ <Far.+T dilmar+lıq, endigāri ‘bundan sonra’ <T.+Far.+T en+diger+i, märmār ‘mermer’, <Ar. mermer <Yun. marmaron, märtābā ‘meritebe’ <Ar. meritebe.

2.1.1.6. Ünlü Düşmesi: Bazen e# ünlüsünün düşmesi sebebiyle ä ünlüsü görülür: bālkim <Far.+T belki ‘edat’ +me ‘pekiştirme edatı’, dān ‘tane, tohum’ <Far. dāne, mās ‘eğlence’ <Far. meze.

2.1.1.7. Ünlü Nöbetleşmesi: İmlâsı kesinleşmemiş bazı alınma kelimelerin yazı dilinde birden fazla şeklinin nöbetleşe olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu durum da ä ünlüsünün giderek yerini ya a, veya e ünlüsüne bıraktığını gösterir: äjep , gajap , ğajap , qajap <Ar. ‘acā’ib; äke, eke <Mo. āqa; āman; aruwaq , äruwaq <Ar. ervāh; äsker , ekser <Ar. ‘asker; äzir; dām, dem <Ar. ta‘ām; lezzet, lāzzāt <Ar. lezzet; nebāri, nemere <Far. nebīre; sersembi, särsenbi <Far. çehārşenbe; tām , dene <Far. dene; täwlik , tewlik , töwlik <Far.+T tām+lıq (Jarring 1964: 298); täybe , tewba , toba <Ar. tevbe; wāde , wağda <Ar. wa‘de.

2.1.1.8. Fonem: Birinci örneğimizde Kazak Türkçesi aynı kelimeyi üç değişik şekilde kullanarak dile anlam zenginliği katmaktadır. ä ünlüsü, anlam ayırt edici bir ses (fonem) olarak kullanılmaktadır; Hediye anlamında (Kzk. sawğa) **sälemdeme** <Ar. + T selām + lama,³¹ **sälemnāmā** <Ar. + Far. selām + nāme; barış mektubu anlamında ise **sälemnama** <Ar.

29 ä > ä değişmesi Anadolu ağızlarında da tespit edilmiştir: ähya <Ar. ihyā, dāyra <Far. deryā [ayrıca ünsüz yer değişimi var]; bk. Ahmet Caferoğlu (1195), “Anadolu Ağızlarında Metatez Oluşması”, Belleten, Ankara: TDK yay., s. 4-7.

30 ü > ä şeklinde ünlü değişmesi Özbek Türkçesinde de görülür: tändir ‘tandır’ <Ar. tennür [ayrıca ünsüz ayrışması (benzeşme) var]; bk. Volkan Coşkun (2000), ÖTG, s. 26.

31 l, r, n, ā, m, z ötümlü ünsüzlerinden sonra l ünsüzü ile başlayan ekler d ünsüzüyle başlar; +deme <+la-ma Türkçe ektir, +nāme <Far. nāme ise ahınma kelimesidir.

+ Far. selām + nāme şekilleri vardır. İkinci örneğimizde a> e ve a> ä değişikliğiyle anlam ayırt edilmektedir: **ret** ‘sıra, kez’ ~ **rät** ‘mec. usûlüyle’ <Rus. r’ad ‘sıra’.

2.1.2. Ünsüzler:

Kazak Türkçesinde #ş ve #l ünsüzleriyle başlayan bazı kelimelerde bu ünsüzlerin inceltici etkisiyle ä ünlüsü oluşmaktadır: şärbät ‘şerbet’, şärik ‘çeri’, lām de- ‘lam demek’.

2.1.2.1. Ünsüz Düşmesi:

Türkçe kelimeler: Bazen #n ünsüzünün düşmesi sebebiyle ä ünlüsü görülür: äri ‘1. İyice, 2. Biraz öte, öte taraf.’ <DLT naru ‘bir yana, bir taraf’ <ET naru. Bazen /t/ ünsüzünün düşmesi sebebiyle görülür: äne ‘işte’ <ET anta. **ng> ñ> ø:** äreñ ‘zor’ <*aran [Kır. arañğ ‘müskül’], säri ‘neyse’ <*sıñarı <Kıp. T singlar(1) ‘uzak için benzetme’.

Alınma kelimeler: h ünsüzü düşerken kendisinden önce veya sonraki a ve e ünlüsü ä olur: Äbib ‘özel ad’ <Ar. hâbîb, äd <Ar. hâdd [ädîñnen as- ‘haddini aşmak’], ämân ‘ardında’ <Far. hemân, äzil ‘şaka’ <Ar. hezl, kâr ‘kahır’ <Ar. kahr ‘hiddet’, särsenbi ‘çarşamba’ <Far. çehârşenbe, şübäsiz ‘şüphesiz’ <Ar. + T şübhe+siz. Ayn (ع) ünsüzü düştükten sonra iki ünlü yan yana ise ünlü kaynaşması görülür: sät ‘saat’ <Ar. sâ‘at, sätilik ‘mutluluk’ <Ar.+T sa‘ä det+lilik . t#> Ø#: bätēs ‘patiska’ <Rus. batist <İt. batista, päs ‘yavaş’ <Far. pest.

2.1.2.2. Ünsüz Erimesi:

g#> Ø, VgV> Ø: däri ‘barut’ <ET tarîğ ‘darı’, tätti ‘tatlı’ <ET tatlığ, türlü <ET türlüğ, ulı+hıq ‘yücelik’ <ET uluğ; ul ‘oğul’ <ET oğul, urı ‘hırsız’ <ET oğrı.

2.1.2.3. Ünsüz Değişmesi:

v> y ünsüz değişmesinde görülmektedir: /V, V/> /VyV/ täybe ‘tövebe’ <Ar. tevbe.

2.1.2.4. Ünsüz Tekleşmesi:

İkiz ünsüz tekleşirken ses enerjisini gerilek bir şekilde birinci heceye aktarır.³² Birinci hecedeki e ünlüsünde e> ä ünlü değişmesi görülür:

-dd-> -d-: äd ‘sınır’ <Ar. hâdd. **-kk-> -k-:** täwekel ‘tevekkül’ <Ar. tevekkül. **-mm-> -m-:** Mähämät ‘Mehmet’ <Ar. Muḥammed, mülük-mükämäl ‘kap kakak’ <Ar. mülk, mükemmel. **-rr-> -r-:** zäredey ‘zerre kadar’ <Ar.+ T. zerre+teg. **-yy-> -y-:** ädebiyet <Ar. edebiyät,³³ mäyit ‘ölü’ <Ar. meyyit. Ancak bazı **alınma kelimelerde** yukarıda verilen kurallara aykırı düşen örnekler de görülebilir: abız ‘hoca’ <Ar. hâfîz, aduında- ‘düşmana saldırmak’ <Ar. ‘aduvv, läzzät ‘lezzet’ <Ar. lezzet, jännät ‘cennet’ <Ar. cennet.

2.1.3. Hece ve Kelime:

2.1.3.1. Hece Sırası:

Birinci Hece: Ä, d, l, m, n, p, r, s, ş, t, ü, w, z (13).

İkinci Hece: ähâ ‘hı, evet.’, ämân ‘hemen’ <Far. hemân, ämäs ‘değil’, düdämäl ‘şüpheli, *jandärmende ‘can havliyle’ <Far. cän ‘can’+ dermände ‘biçäre’,³⁴ jännät ‘cennet’ <Ar. cennet, kinä ‘suç’ <Far. günäh, Mähämät <Ar. Muḥammed, märtäbä ‘mertebe’ <Ar. mertebe, müyläyimsiy ‘sakin’ <Ar. mülâyim, nāmä ‘mektup’ <Far. nāme [bk. fonem], nebäri ‘torun’ <Far. nebîre, [Kzk. T.’de nemere şekli de var.], sirä ‘herhâlde’ <Far. zîrâ, şärbät ‘şerbet’ <Ar. şerbet, üwäj ‘cevap, karşılık’, üwäjşi ‘müşavir’, zähär ‘zehir’ <Far. zehr (16).

Üçüncü Hece: Mähämät <Ar. Muḥammed, märtäbä ‘mertebe’ <Ar. mertebe, pätüwä ‘fetva’ <Ar. fetvâ, fetva (3).

2.1.3.2. Hece Kaynaşması: Bazı **Türkçe kelimelerde** hece kaynaşması sebebiyle ä ünlüsü görülmektedir: äkel- ‘alıp gelmek’ <ET alıp kel-, äket- ‘götürmek’ <ET alıp ket-.

2.1.3.3. Hece Düşmesi: Kelime sonunda hece düşmesi görüldükten sonra ünlü değişebilir: mäрте ‘defa’ <Ar. mertebe.

2.1.3.4. Ad Kısalması: Özel adların kısaltılması sırasında da ä ünlüsü görülür:

32 Talat Tekin, “Türk Dil ve Lehçelerinde Ünsüz İkizleşmesi”, Makaleler, Grafiker Yayıncılık, Ankara, s. 225-237; T. Tekin ünsüz ikizleşmesine ünsüz uzaması da demektedir. Örnek: “Çuvaşça pattır <*bätür <Uyg. Bağatur <Mo.”. Kazak Türkçesinde ise ünsüz tekleşirken (ünsüz kısalması) kaybolan ünlünün uzunluğu gerilek şekilde bir önceki heceye çekilir ve yarı açık ä ünlüsü ortaya çıkar.

33 Qazaq Tili Entsiklopediya, Qazaqstan Damuw İnstitutı, Almatı, s. 194; ädebiyet <Ar. edebiyät, ğılmü ädebiyetter stili ‘ilmi edebiyat dili’.

34 Birleşik kelime olduğu için bu örneği toplamaya dahil etmedik, dārman kelimesi birinci heceye uygun bir örnektir. Bu örnekte de uzun ünlünün ses değeri bir önceki heceye taşınmıştır (dārman <Far. dermān).

Türkçe kelimeler: bāke ‘hitap’ <Kıp. T beg+eke. **Alınma kelimeler:** Ābib <Ar. Habīb. Ābilmembet ‘özel ad’ <Ar. **Ebu-l-Muĥammed**, Ābilqayır < **Ebu-l-Ĥayr**, Māĥāmāt <Ar. Muĥammed, Nāke <Nawrızbāke <Far. + T *Nevrüz + bay + āke, Sāke <*Satay Āke.

2.1.3.5. Nida: Konuşan kişinin psikolojisine göre – ki metnimizde de diyaloglarda görülür – e ünlüsü daha açık telaffuz edilir, bu durum haliyle kelimenin Türkçe asıllı ya da alınma kelime olmasıyla alakalı değildir, seslenmeyle ilgilidir: āhā ‘hı, evet’ , ātteġen-aw ‘eyvah’ , ātteñ ‘keşke’ , āy ‘ey, hey’ , iyā ‘ey’ , iyā ‘ey’ , tāyt ‘de hadi’; hām ‘ve’ <Far. hem.

Ses Olaylarına Göre Ünlülerin Durumu:

Ses Olayları	Ā Ünlüsüne Örnekler
Kelime birleşmesi	birlān ‘ile’ <birle menen
Hece düşmesi	āz ‘sevilen’ <Ar.+T ‘aziz
Ünsüz tekleşmesi	zāredey ‘ufacık’ <Ar. Zerre
Ünsüz değişmesi	Āzreyil ‘Azrail’ <Ar. ‘Azrā’ıl
Ünsüz erimesi	tātli ‘tatlı’ <ET tatlıġ
Adların kısalması	bāke ‘hitap’ <Kıp. T beg eke
Ünsüz düşmesi	kār ‘kahır’ <Ar. ġahr

3. Sonuç:

İncelediğimiz metne göre Kazak Türkçesindeki kelimelerin birinci hecesinde ā, d, l, m, n, p, r, s, ŝ, t, ü, w, z sesleriyle başlayan toplam 13 harfe ait madde başlarında (376 kelimedede) ā ünlüsü görülmektedir. İkinci hecede 15 kelime, üçüncü hecede 3 kelime tespit ettik. Bir örnekte ise (nāme) üç değişik şekilde dilin ünsüz uyumundan da yaralanarak ā ünlüsünü allafonem (anlam ayırt edici ses) olarak kullandığına tanıklık etmekteyiz. Rayımbek Batır romanında tespit ettiğimiz 9300 kelimededen Arapçadan alınan kelimelerin sayısı 500, Farsçadan alınan kelimelerin sayısı ise 300’ü bulmaktadır. 35 tane Moġolca, 13 tane Rusçadan, 4 tane de Çince den alınan kelime vardır. Bu 9300 kelimededen oluşan sözlükte toplam olarak içinde ā ünlüsü bulunan 395 kelime vardır.

Yukarıda görüldüğü gibi ā ünlüsü; Türk dilinde sekiz ünlüden oluşan dördü kalın, dördü ince olmak üzere meydana gelen karşılıklı yapıyı bozmaktadır. Türkçenin Kazak lehçesine ā ünlüsündeki gelişimini tamamladığı zaman bu ünlünün aslı olmadığı görülecektir: āperbaġan ‘alıp götüren öncü’ [Kzk. āper baġan ‘serseri’, Kırg. baġanoz ‘casus, gözcü’] < *āper ‘alıvermek’ + baġan ‘uzun sopa’ <*āper- <*alıp ber-, āwdem ‘mola’ <Ar.+Far. Ĥavā+dem gibi örnekleme bu ā ünlüsünün aslı olmadığını gösterir. Azeri Türkçesindeki é (él ‘memleket’, el ‘el’) gibi anlam ayırt etmediği için fonemik değildir. Kazak Türkçesinde aslı uzun ünlülerin karşılığı uw, ıy ve ā sesleri vardır. Yan yana iki ünlü bulunmadığı için ikincil uzunluk (dolaylı uzun ünlüler) (Kara 1998: 34-42) Kazak Türkçesinde yoktur.

Sonuç olarak önce birinci hecedeki uzun a (ā) ünlüsünün ā şeklinde yarı açık telaffuzuyla korunması [Kzk. āyt- ‘söylemek’ <AT * āy-] (Kuġkartay: 265) ve ikinci hecedeki uzun i (i ~ ii) ünlüsünün vurgusunun birinci heceye gerilek şekilde taşınarak ā ünlüsü şeklinde tezahür etmesi [ālginde ‘evvela’ <*ilkinde <ET ilki] sonraki dönemlerde alınma kelimelere örnek teşkil etmiştir. Son söz olarak Kazak Türkleri eğer Latin alfabesine geçeceklerse bu ünlüyü ya a veya e şeklinde tercih ederek göstermelidirler. Dilin simetrik yapısını bozmamalıdır. Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Kazak Türkçesinde de sekiz ünlü kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ayğabılov, Aytbay (1995), Qazaq Tiliniñ Morfonologiyası, Almatı: Sanat.
- Baskakov, Nikolay Aleksandroviç (2006), Türk Dillerinin Tarihi-Tipolojik Sesbilimi, (Çevirenler: Dr. Kenan Koç – Dr. Oktay Selim Karaca) İstanbul: Multilingual, 220 s.
- Bekturov, Ş. (2003), Qazaq Tiliniñ Qoldanbalı Grammatıqası, Astana: Foliant.
- Ercilasun, Ahmet Bican (1983), Kars İli Ağızları, Ankara: Gazi Üniversitesi , yayın no: 20.
- Hazar, Mehmet (2005), Rayımbek Batır (Dil İncelemesi, Sözlük; Harf Çevirimi, Türkiye Türkçesine Aktarımı) Cilt: 1, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı (yayımlanmamış) doktora tezi.
- Jarring, Gunnar (1964), Lund: An Eastern Turki-English Dialect Dictionary, Lund.
- Kara, Mehmet (1998), Türkmen Türkçesi ve Türkmen Edebiyatı Üzerine Araştırmalar, Ankara: Akçağ yayınları.
- Kuçkartay, İristay (), “Özbek Edebî Dilinde /â/ Ünlüsü”, Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisi, Ankara: TDK yayınları, s. 265.
- Özkan, Nevzat (1996), Gagavuz Türkçesi Grameri, Giriş-Ses Bilgisi-Cümle-Sözlük-Metin Örnekleri, Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.
- Qazaq Tili Ensiklopediya, Qazaqstan Damuw İnstitutı, Almatı.
- Tekin, Talât (1975), Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler, Ankara: Hacettepe Üniversitesi yayınları/ B15.
- Tekin, Talât, “Türk Dil ve Lehçelerinde Ünsüz İkizleşmesi”, Makaleler, Grafiker Yayıncılık, Ankara, s. 225-237.
- Tuna, Osman Nedim (1986), Türk Dil Bilgisi (Fonetik-Morfoloji), Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi Bölümü Ders Notları: 3.

(11)
GAGAUZLARIN ÇALGI ADLARINA DAİR BİR ARAŞTIRMA
Dr. Güllü KARANFİL³⁵

Ta evelden her bir toplumun, halkın kendi çalgıları kendine hass havaları ve musikisi varmış. O halkın geçmişi de, kültürü ve sosyoloji durumu da, yaşam tarzı ve geleceye bakışı da her hangi bir çalgının birinci notalarından belli oluyor. Çalgılarda çalınan havalar hastayı tedavi eden, ruhu dinlendiren, toplulukta birlik yaradan, iyi ruhları çağıran, kötü ruhları kovan, iğitlere güc veren bir mucuzedir.

XIX. asrın sonunda Gagauz türküleri, havaları, oyunları için ilk bilgileri rus etnografi V.Moşkov'un, XX.asrın evelinde ise gagauz papazı M.Çakir'in kitaplarından, taa sonra çağdaş musikişünas Dm. Gagauzun makalesinden alıyoruz. Folklor materialları da bir bilgi kaynağı olarak kalmaktadır.

Bildiğimiz gibi, Gagauz dili araştırmaları başka türk dillerinin araştırmaları ile yanaştırsak oldukça azdır. Dilin en az araştırılan kollardan ise ses bilimi (fonetika) ve leksikologiyadır. Amacımız halk çalgılarının adlarını başka türk dilleri ile yanaştırmak, bazı çalgıların etimolojisini açmaktır.

V. Moşkov gagauzlar şenliklerde en sık **kemençe, çırtma, kobza, kaval, kauş-kemençe, gayda** adlı çalgıların kullanıldığını yazıyor (1, 79).

M. Çakir çalgılardan **çırtmanın, kavalın, kemençenin, kobzanın** hem **gaydanın** adlarını veriyor. **Gaydayı, çırtmayı** hem **kavalı** gagauzlar için taa eski çalgı olarak görüyor. Bazı bölgelerde ise **kauş** adlı çalgıya rast geldiğini de yazıyor (2, 97).

Çağdaş bestekârimiz D.Gagauz **kemençe, kobza, tanbura, kauş, çırtma, kaval, gayda, düdük, daul**, adlı çalgılarının kullanıldığını, yazıyor (3).

Halk edebiyatımızdan, yaşlı kişilerle konuşmalarımızdan, müze ekspozatlarından gagauzların **zurna, daarä, drimba, keman** adlı çalgılara da rastgeliyoruz.

Elimizdeki kaynaklardan yararlanarak gagauz eski çalgı adlarını aşağıdaki gruplara göre böldük:

- 1.Soluk (nefesli) çalgıları: çırtma, kaval, gayda, zurna, düdük.
2. Urma (zarb) çalgıları: daul, daara
3. Telli çalgılar: a) (çimdikleme) kobza, tambur b) (yaylı) kauş, kemençe

Soluk çalgıları:

Soluk çalgıların gagauzların düğünlerinde, şenliklerinde, köy horularında büyük önemi vardı.

KAVAL. Gagauz kavalı dilsiz, ağaçtan yeya kamıştan yapılmış, 58-62 sm. uzunluğunda ve 5 delikli olan bir çalgıdır.

Bir çalgı olarak birçok türk halklarında kullanılsa da bazı türkler onu başka türlü adlandırmaktadır: Tür., Gag. kaval, Azer. Düdük, Türkm. kargı düdük, tüydük, Kaz., Karaç., Balk. Sıbızgı, Kırg. çör, çöör, çögür, Özb., Uyg. ney, Tat., Başk. kuray, hıbızgı (TLS, 455). Azerbaycancada qaval terimi var, lakin bu ad urma çalgısı olan def'tir.

Eski Türk Sözlüğünde 'boş bir şey' anlamında olan govı, govü/govug sözcüğüne rastgeliyoruz (DTS,). Kitabi Dede Korgud dastanında boş manasında kullanılan kov sözcüğü mevcuttur: Beni bu içi kov ağaca bağlayın (DK, 268,13) Bahaeddin Ögel bu aleti şor türklerinde kobırgay, Altay, Teleüt türklerinde komurgay, kobrak biçiminde buluyor. Ögel bu adları 'kuuray, kovurak' sozleriyle karşılaştırarak kovuk 'boş ağaç', 'içi boşluk' sözünden törendiğini ve aynı anlamda olduklarını yazıyor (BÖ, 8, 482).

Gagauzcada ve Türkiye türkçesinde olan kaval sözünün türkkökenli olduğunu zannediyoruz ve kaval kov>kav sözü 'boş bir şey' manasına gelirken, -al morfemi ise sifet

35 Gagavuzeli Üniversitesinde öğretim Üyesi, Gagavuzeli/MOLDOVA.

eki olarak kurulmuştur. Gagauz dilinde kof 'boş' manasında mevcuttur. Bazı çağdaş türk dillerinde 'oyuk, boşluk' manasında kullanılan Tür. kovuk, Azer. koğuş, Başk. kıviş, Tat. kuiş, Uyg. kavak ve 'su kabı' anlamında olan Kaz. kovğa, Tür. kova, Türkm. kova Gag. kofa sözleri kov kökünden törendiğini düşünüyoruz.

Fikrimizce, kaval kendi adını kendi formasına göre almıştır. Gagauzçada ve Türkiye türkçesinde kaval kemiği bacağın dizden aşağı olan kemiğine de denmektedir. Gagauzçada tüfeğin kurşun çıkan uzun demir borusuna da kaval derler. Bu örneklerle fikrimizin doğru olduğunu gaha biraz kuvvetlendirmiş olduk.

Bulgarlar da bu çalgıya kaval demektedirler. Moldovanlarda da mevcut olan bu çalgı koval adı ile tanınmaktadır.

Kaval çalgısı bazı halk musikisi ekiplerine çalınmaktadır. Lakin kaval yapan kişiler azdır. Kaval hazırlayan ve kavalda çalan kişilere kavalcı derler. Bu meslek leksemi gagauz antroponimiyasına da yansımıştır, şöyle ki Kavalcı (rus. Kovalji) soy adlarına da sık rastgeliyoruz.

ÇIRTMA. Gagauz çirtması güçlü, keskin bir sese maliktir. Formaca kavala benzer, ama 30-40 sm. olan bu dilsiz alet 6 delikli dir. Çirtma adlı çalgıya Anadolu da rastgeliyoruz. Başka türkdilli halklar bu alete düdük, tütek, sızgı derler. Bu çalgı kendi çıkardığı sesle seçiliyormuş, zannediyoruz ki bu çalgı adı çıkarttığı sese göre yaranmıştır.

Çirtma sözünü 2 morfeme böldük: çirt + ma, nerede **çirt** <çirt <çığirt < çığ 'ses', 'bağırış' ve - araç gereç kavramı katan **-ma** eki. Bu aletin adı çığirtma biçiminde Derleme Sözlüğünde de mevcuttur. Bir sıra türk dillerinde de olan çıgık, çağırış da hep bu kökten törenmiştir. Meselâ, Derleme Sözlüğünde çığirtı 'Keskin ses' demektir.

Bu çalgıya gagauz halk müziği ekiplerinde, muzelerde rastgeliyoruz. Bu gün de bazı gagauz çobannarı koyun güderken çirtma ile türlü havalara çalıyorlar.

ZURNA. Zurna adlı çalgı adına ne Moşkovun, ne de Çakirin materyallerinde rastgelmiyoruz. Ama bazı bölgelerin yaşlı gagauzları halk çalgılarının içinde zurnanın da olduğunu anlatıyorlar. Bu çalgıyı Cadır kasabasının müzesinde de görebiliriz. Zurna sözcüğü fars kökenli iki morfemden yaranmıştır: zur ve nay 'kısa düdük' (BÖ,8,409).

Gagauzlarda zurna adlı bir sarmaşık bitki var. O bitki adı çalgı adından geçmiştir, düşünüyoruz. Gagauz halk türkülerinde ve çağdaş edebiyatta da bu çalgı adına sık rastgeliyoruz. Şu an bu çalgı hem ad olarak, hem alet olarak kullanılmamaktadır.

GAYDA. Türkiye türkçesinde tulum adlanan bu çalgı gagauzlarda gayda adı ile tanınmaktadır. Kaydedelim ki Bulgar ve Yunanistan gagauzlarında bu çalgı daha aktif kullanılmaktadır. Gagauz musiki ekiplerinde seyrek görünen bu alete muzelerde rastgeliyoruz. Gaydarcı soyadının olması bu aletin kullanılmasından ve meslek olarak tanınmasından bahsetmektedir.

Bütün bu soluk çalgıların en basiti **düdük**tür. Ama bu ad bütün soluk çalgılarının bir genel adıdır. **Düdük** sözünün kendisi de taklidi (bezetme, yansılama) yolla yarandığına inanıyoruz.

Urma çalgıları.

DAUL. Dedelerimizin eski çalgılarından biri de davuldur. Eski türkler davul vasıtası ile hem zaferi, hem müjdeyi, hem taaruzu, han emrini, yası hem başka haberleri belirtiyorlardı.

Gagauz davulu Türkiye Türklerinin davulu gibi büyük ve bir tokmaklıdır. Ne Çakir, ne de Moşkov bu davulun adını çekmediğine göre düşünüyoruz ki bu çalgı evelde gagauzlarda mevcut olmuş, lakin XX yüzyılın ortalarında daha da popülerleşmiştir.

Bahaeddin Ögel davulu araştırırken şöyle yazıyor: 'tuğ sözü ve anlayışı bu eski çağlarda sancak ile davul veya mehteri içinde toplayan tek bir deyimdi (BÖ, 8, s.21). Mahmut Kaşkarlı da tuğ sözünü kös ve davul diye yorumluyordu: Han tuğ urdı (han nevbet daulunu vurdu) (MK, 1, 169). Bahaeddin Ögel türklere 'davul' sözü, ilk kez kuş davulu anlamında kullandığını yazıyor. Evliya Çelebi yazdıklarında bu çalgı davul hem tabilbaz adlandırılıyor. Mahmut Kaşkarlı XI. Yüzyılda davul, tovil sözünün bütün Türklere yaygın olduğunu söylüyordu. 'Tovul, arapça tabl demektir. Bu sözün, çıkış seslerinin yakınlığı dolayısıyla-, dat

harfiyle te'ye çevrilmiş olduğunu sanıyorum. Bu hal arapçada da görülür... Ancak ben bu sözü, İslam ülkelerinin öbür ucunda, öz Türklerden bile işittim'(MK, III, 123,13: tercüme: III, s. 165).

Arapçadan türk dillerine geçtiğini düşünen Mahmut Kaşkarlı devam ederek "İslam ülkelerinden uzak türk illerinde bu çalgıya tovıl diyorlardı" yazıyor. Türkçe olup olmadığı üzere kuşkuya düşüyordu. Radlovun fikrine göre Çağatay-Türk kültür çevresinde kullanılan 'davul' anlamına olan tobulga sözü hep o türdendir (RS, 3, 1233).

Davul sözünün iki morfemden oluştuğunu düşünüyoruz: dav+ul. Dav morfemin şumerlikten gelen -tup//-dub morfemiyle aynı semantik yuvaya dahil olduğunu inanıyoruz, -ul morfemine geldikteyse kelimeye 'bulunduran, yansıtılan özellik' kavramı katan -l eki gibi görüyoruz.

Türk Dünyasının tanınmış türkologu Oljas Suleymenov bu morfemi şumer dilinde 'tablo', 'belge' manasında tup//dub şeklinde bulmuştur. Akkortlar dilinden alındığını yazan araştırmacı şumer dilinde tupp 'gilden yapılmış tablo', Avrupa dillerinde Tipus 'iz', 'baskı' (latin), tipos 'baskı'(yunan), tipe 'baskı, iz' (Frans.) olduğunu yazıyor (OS, 548).

Bazı ses geçitlerini nazara alsak 'geniş, düz, yassı' anlamında Türk dillerinde de bu kök çok yaygındır: Tapu, tavla, tepsi (Türk.), tavan, tava, taban//daban (Gagauz.,Türk.,Azer.), dabla 'tepsi', tavak 'geniş kağıt' (Kırım.- tat), tabla 'tepsi', (Gagauz).

Bir sıra çağdaş Avrupa dillerinde table 'masa' (İng.), tabel 'çetvel', 'tablo' (Holland.), tafel 'yazı tahtası, tablo, masa' (Alm.): Slavyan dillerinde: tavliya 'satranç tablosu' (Sırp), tabela 'tablo' (Polon.), tavlinka 'tütün kutusu', tablitsa 'çetvel', tabel, fabula (Rus.), h.b.

Böyle, morfemin son harfinin değişmesi **P>B>V** ses geçitleriyle izah ediyoruz. Araştırdığımız morfemin bu kadar farklı dillerde olması bu kökün nostratik olduğunu düşünüyoruz.

Bir çalgı olarak davul şu an her bir halk musikisi ekibinde kullanılmaktadır.

DAARĀ. Gagauzça -Rusça -Romence Sözlüğünde 'küçük davul, def' anlamında daarā sözüne rastlıyoruz. Gagauz müzesinde ise daarā adlı bir çalgı mevcuttur. Gagauz halk musikisi ekiplerinde bu çalgı artık kullanılmamaktadır. Bazı Türk halklarında da bu çalgı def//tef adlandırılmaktadır. Evliya Çelebi Türk deflerine 'daire-i Arabistan' diyordu. Özbekçe de ve türkmencede de doyra, yaani daire deyimi kullanılır. Arapçadan gelen bu ad çalgının biçimine göre verilmiştir. Söz bulgarcada (dayre) ve romencede de (dayra) kullanılmaktadır.

Telli çalgılar: kobza, tambur b) (yaylı) kauş, kemençe

KOBZA. Gagauz halk musikisi ekiplerine kullanılan 4 çift telli kobza adlı bir çalgı çok meraklıdır. Başka türk halklarında bu çalgı kopuz adı ile tanınmaktadır. Anadolu'dan Kuzeyin soğuk Tundralarına kadar, Türkçe konuşan bütün kavimlerde kopuz en ilkel tiplerden en gelişmişlerine kadar, aynı aileden, aynı ana va bobadan kopup geliyorlardı (BÖ, 9,s.4). Kopuzun Türk toplumunda olan önemini, kutsallığını çok dolgun bir şekilde Kitabı Dede Korkut eserinde buluyoruz. Mahmud Kaşkarlı'nın Divani Lügat-it türk eserinde qobuz kelimesine rastlıyoruz: aynı eserde 'kopuzda çalmak' anlamında olan qobza sözü araştırmamıza çok aydınlık getiriyor(MK, I, 365). Mahmut Kaşkarlı'dan çıkış ederek, Gagauz dilinde kullanılan kobza adlı aletin adı yapılan işlemin adından, yani onun fiil formasından yararlanmıştır.

Komşu halkların dilinde, meselâ, moldovan dilinde kobuz 'düdük türü manasında' kobza ise ukraina dili dahil kopuz, saz manasında kullanılmaktadır. Ruslar o alete komuz derler. Etnografik Terimler Sözlüğünde rus araştırmacıları haklı olarak kobuz//kobız//kubız//komız 'türk halklarının telli musiki çalgısı' manasında verilmektedir. Aynı kaynaktan kobza (türk.) notuyla kaydolunmuş moldovanlarda, romanyalılarda ve ukraynalılarda pizzikado çalınan alettir, diye buluyoruz.

Ojegov Büyük Rus Sözlüğünde kobza ukraynalıların çalgısıdır diye yazıyor (12). Lakin Mahmut Kaşkarlı'da kobza 'kobuzda çal' sözünün olması bize eminlik vererek Kopuz ve kobza sözlü aynı sözdür ve türk çalgısıdır olduğunu ispat ediyor. Moşkov kobzanın 6 çift teli olduğunu yazıyor. Gagauz musiki uzmanları bu aletin ukrayna aleti olduğunu iddia etmektedirler. Çağdaş gagauz sözlüklerinde kopuz terimi yoktur, ama gagauzların arasında

Kopuşçu (Kopuzçu) soyadına rastgelmemiz önceler gagauz dilinde kopuz sözünün olmasını ispatlıyor ve meslek olarak ta mevcut olduğunu anlatmaktadır.

Gagauz halk dilinde zayıflamış, küçülmüş bir kimseye kobza gibi kalmış deyimini de kullanılmaktadır.

TAMBUR. Gagauz halk müziği ekiplerinde kullanılan bu çalgı eski türk tamburası gibi üç telli, 'karmı' küçük ve uzun saplıdır. Taa çok Ortaasya ülkelerinde popüler olan bu çalgı tanbur, tanbura, dambura//dambıra, dombra adıyla tanınmaktadır. Redhouse tanbura sözünün arapçadan geldiğini diyordu. Bahaeddin Ögel onun fikriyle razılaşmıyor ve türklere mensub bir çalgı olduğunu yazıyor. İslam kaynaklarında görülmekte olan 'Tanbura-i Moğol, Tumbur-ı Horosan' adlı çalgılar Moğollarda da bu tür çalgının olduğunu gösteriyor. Bu bilgi tamburun türk kökenli olduğunu ispatlıyor, düşünüyoruz. Rus kaynaklarında dombra adlanan bu alet üç veya dört telli rus halk aleti diye tanınmaktadır. Rus balalalaykasının ilkel forması olan dombra Rus araştırmacılarına göre Rusyaya moğollar vasıtasıyla yayılmıştır.

KAUŞ. Kauş - Karadenizlilerin kemeçesine benzer dizin üstüne konularak çalınan 3 telli bir çalgıdır. Şu an gagauz halk müziği ekiplerinden çıkmış onun yerine daha çok ses imkanları olan ukraynada olan gudulka adı ile tanınan formaca kauşa benzer bir çalgı kullanılmaktadır. Çakir bu aleti kauş- kemeçe adlandırmaktadır. Geçen yıla kadar Halk Müziği ekiplerinde mevcut olan bu çalgı malesef, artık ancak müzelerdedir. Kauş yapan yaşlı dede de vefat ettiğinden kauşu artık kimse yapmıyor. Kauş çalgısı daha çok Komrat-Çadır taraflarında tanınmaktadır. Valkaneşte ise bu çalgı neden se tanınmıyor. Bir çok eski gagauz türküleri kauşlan seslenmektedir. Kauş sözü yukarıda araştırdığımız kov 'boş bir şey'sözünden türendiyini düşünüyoruz. İntervokal v sesin düşmesi gagauz dilinde izlenmektedir: tauşam<tauşan, kaun<kavun, daul < davul ve.b.

KEMENÇE. Kemeçe şu an klasik çalgısı sayılsa da gagauzlarda öncelerde, yani XX yüzyılın evellerinde de kullanılmaktaydı. Kemeçeyi eski fotolarda da görüyoruz. Kauşun bir forması olan kemeçe boyuna dayanarak çalınmaktadır. Halk ekiplerinde ise bol-bol kullanılmaktadır. Fars kökenli olan bu söz dilimize çoktan girmiş ve benimsenmiştir. Gagauzlar arasında Kemeçeci soyadına da rastgeliyoruz.

XX yüzyılın ortalarında gagauz halk muskine Garmon adlı çalgı da girdi. Tez bir zamanda gagauz düşünlerde popüler olan bu çalgı şu an da aktif kullanılmaktadır.

Araştırma gidişinde aşağıdaki sonuçlara gelmekteyiz:

1. Gagauzlarda kullanılan çalgı adlarının büyük bir kısmı eskitürkçeden gelmiş ve şu an da dilde aktif kullanılmakta, bazıları ise ancak folklor örneklerinde yaşamaktadır.
2. Bazı çalgılar halk müziği ekiplerinden çıkmak üzereler.
3. Bazı çalgı adları gagauz soyadlarında kendini korumuş ve bazı aletlerin etimolojisini açmasında soyadlar anahtar olarak kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

1. Moşkov V. Gagauzi Benderskogo uyezda, Kişinev, 2004
2. Çakir M. Gagauzlar: İstoriya, Adetler, Dil hem Din, Kişinev, 2007
3. İstoriya i kultura gagauzov, (oçerki), Komrat –Kişinev, 2006
4. TLS- Türk Lehçeleri Sözlüğü, Ankara, 1992
5. DTS – Drevnetyürskiy Slovar, Leningrad, 1969
6. BÖ - Bahaeddin Ögel. Türk Kültür Tarihine Giriş, 8, 9, Ankara, 2000.
7. DK – Kitabi dede Qorkut, Bakü, 1990
8. DS - Derleme Sözlüğü, Ankara
9. MK- Mahmut Kaşkari Divanu Lüğet it-türk, Dizin
10. Oljas Suleymenov. Aziya, Almatı, 1986
11. RS –Radlov V. Opit Slovarya Türskih Nareçiy, S-Peterburg, 1901.
12. Ojegov S. Slovar Russkogo Yazıka, Moskva,1987.

(12)
MEHCUR ŞİRVANİ'NİN YARADICILIĞINDA SOFİLİĞİN İZLERİ
Tahmine BEDELOVA Kamuran kızı³⁶

ABSTRACT³⁷

Both in the world literature, and in the classical Azerbaijan literature the love was the main subjects. East poets always addressed to these subjects for reflection a state of mind. In article the love lyrics of Azerbaijan poet Majhur Shirvani is investigated. The author stops on sufizm symbolics of love lyrics of this poet.

Keywords: lyrics, love, the literature, Sufism

Tüm edebiyatlarda olduğu gibi Azerbaycan edebiyatında da her zaman için manzum verimin en çok ele alınan, ezeli ve ebedi konusu – hiç bir sınır ve ümmet bilmeğen, zaman ve mekân kavramının fevkinde duran aşk konusu olmuştur. Doğu edebiyatında şairler bu konuyu bir tek kendi hislerini aktarmak için işlememişler. Aynı ayrı zaman zarflarında kendi döneminin ve ortamının, felsefi düşüncesinin süzgecinden geçirerek bazen pek geniş – ilâhi, irfani, bazen de direk anlamda ele alınsa da içeriği itibariyle değişmeyen, küresel önem taşıyan aşkı şairler bir çok konulara yaklaşımını bildirmek için silâh gibi kullanmışlar. Çoğu zaman açıktan açığa söyleyemediklerini bu konunun cazip perdesi ardında ince, zarif hisler ve şiirsel suretlerle söylemiş, haksızlığa ve adaletsizliğe karşı gelmişler.

Fakat tabii ki her zaman kalbin en zarif ve mübhem sırlarına değinen, gerçek sevgi ilişkilerine adanan manzum verimler yaranmıştır. Tanrı'dan kendisine “sevmek” gibi duygular ve yazılmış aşkları bu gün de aynı heyecan ve zevkle okumaktadır. Asırların ardından güzellik, ahlâk, davranış ve benzerilerinin ölçüleri değişse bile âşıklar yine sever, yine hasret çeker, vefâsızlıktan şikayet ederler.

Mehcur'un aşk şiirleri öğrenildiğinde ilk önce bu şiirlerdeki “aşk” kavramının mahiyetini açmak gerekir. Dolayısıyla aşk onun için nedir, hangi anlama gelir? Âlemi idraketmek, maneviyetçe kâmilleşmek ve Allah'a kavuşmak için bir vasıta mı, ya sevgiliye, arkadaşına veya yüreğine yakın bildiği birine karşı duyduğu gerçek hislerinin edebi ifadesi midir? Mehcur'un – âşık kişinin, sevdiği gerçek insan mıdır, ya ilâhi güzelliğin, irfani varlığın tecellası mıdır? Saygıdeğer bilim adamı Y. Karayev “Allahları insan şekline sokmanın Yunanların düşünce tarzına, kezâ Yunan faciasına ait olduğunu, Doğudaysa daha ziyade insanların allahlara dönüştürüldüğünü; bunun da kendiliğinde bir anlam taşıdığını: allahlardan insanlara doğru yol gerçek yaşama götüren yol, bilâkis insanlardan allahlara doğru götüren yolunsa daha çok manevi gelişim yolu olduğunu, maneviyetinin ahlanın gelişiminin en son düzey gibi kabullenilmesin ise fâni dünyanın aksiliklerinden temizlenmesi ile sonuçlandığını” söylüyor. (3) Bu anlamda orta yy. Azerbaycan edebiyatı bir tek edebi düşüncenin deyil, aynı zamanda felsefi fikrin de genel tezahür ve ifade vasıtasıdır. Kısacası XVIII yy.'daki edebiyat üzerine gelindiğinde ise bazı uzmanlar (örneğin A. Dadaşzade) mevzu bahsi bu asırda ortaya çıkmış edebiyatta orta yy. şiirine ait bir takım motivasyonların aranmasının bihude olduğunu (tabir kendimize ait – T.B.), bilimsel düşünceye ait fikirlerin, özel felsefi ideolojinin, dini tanıtma ruhunun XVIII yy. şiirine yabancı olduğunu, sofî (tasavvuf) sembollerin ve suretlerin genelde öylesine süregelen edebi vasıta gibi kullanıldığını savunuyor. (5) Bilim adamının söylediklerinde bir hakikat payı vardır. Nasimi, Füzuli ve diğer tasavvuf şairlerinin yaratıcılığında derin felsefi bakış açıları, direk Yaradan'a yönelmiş aşk

³⁶ Gence Bölgesel Bilim Merkezi, Gence/AZERBAIJAN.

³⁷ Sufism traces in creativity of Majhur Shirvani.

XVIII yy.`ın şiiirlerinde yoktur. Bu da gayet doğaldır. Çünkü söylenildiği gibi bu asırda önceki asırlara benzemeğen ve bi nevi yenileşmeğe doğru eğilen (hem biçim, hem de muhteva yönünden) pozitif düşünceli, hayata daha sıkı bağlanan gerçek yaşamdan yararlanan edebiyat söz konusudur. Fakat Azerbaycan edebiyatı her zaman için manevi, ahlâki kâmilleşme yolunda âdetâ bi okul niteliğindedir. Öte yandan her bir asırda şairlerin hayata bakış açısı, yaranışından gününedek küresel olaylara kadar her değişikliye, yeniliğe felsefi yaklaşımı eserlerinde (dolayısıyla edebiyatta) akseder. En eski zamandan insanlığın tümünü düşündüren ve her zaman edebi ve toplumsal fikrin merkezinde yer alan, yüzlerce sanat eserinin önermek istediği “kâmil” insan ve bu doruğa götüren “kendisini idrak etme” probleminin çözülmesinde tasavvuf felsefesi her vakit yazarların tutanağı olmuştur. Günümüzde bile yaşamın bu kadar gerçekcesine getirildiği edebiyat, yazarların düşünce tarzının, felsefi dünyasının aynasıdır. Güzel sanatların ve özellikle tarihin ayrı ayrı dönemlerinde halkın, milletin düşüncesinin, idraki yaklaşımının göstergesi gibi muhteşem bir yükü omuzlarında taşıyan edebiyatın özelliği işte budur.

Azerbaycan edebiyatı Mehcur`a kadar uzun ve önemli bir gelişim yolu geçmiştir. Bu edebiyatın fikir olukları sırasında Türk`ün mifoloji düşüncesi, eski Türk inançları gelenek ve görenekleri ile beraber Yakın ve Orta Doğu edebiyatında ve bu edebiyatda önemli yeri olan Azerbaycan edebiyatında derin köklere sahip tasavvufun büyük bir kapsama alanı vardır. Şübhesiz kendisinden önceki irsten yararlanan eski ve zengin gelenekler üzerinde olgunlaşan, bitkin bir edebiyat yazarı gibi Mehcur yaratıcılığının da ait olduğu, daha doğrusu, varisi olduğu hazineden kendisine özgü inci payı almıştır.

Hâşa, Mehcur`u tümüyle tasavvuf şairi gibi tanıtmayı amaçlamıyoz. Fakat onun eserlerinde bütünlükle olmasa bile, yer yer tasavvufun izlerine rastlanılması, “canan”, “kalb”, “gönül”, “gariplik”, “tevekkül” ve b. gibi sofi simge ve sembolleri yerli yerinde kullanıldığı da bir gerçek. Araştırmacı A. Dadaşzade`nin anlatdığı gibi “eskiden az bilgili veya gereken filoloji ya da felsefi bilgiye sahip olmayan çağdaş okucu için bu şiiirleri sıradan aşk şiiirleri bilir, âşık sıradan bir âşık, sevgiliyse sadece her hangi sevilen biri, kavuşmak arzusu da sevgililerin sıradan kavuşmak isteği gibi gözükür.” (5). Fakat bu, şiiirlerin filoloji yönden araştırılmasının önemini gözardı etmiyor.

Onun yaratıcılığında tasavvufun izlerinden bahsederken “Mehcur” isminin anlamının açıklanmasının ayrıca bir önemi vardır. Çünkü genelde klasik lirika örneğinde şairlerin kullandığı isim (tahallüs) onun kendisi, yaratıcılığı, dönemindeki mevcut edebiyatta yeri ve makânı, hatta yaşama bakışı gibi önemli sebeplerin bir bakıma ifadesi gibidir. Yani kullanılan isimlerin seçilmesinde tesadüfler yok gibidir. Bu yüzden Mehcur ismi de intereseldir ve şairin iç dünyası, felsefesi ve yaşama bakış açısı, Yaradan`a, yaratılmış olana bakış açısı konusunda fikir yürütmeğe yardımcı oluyor.

Mehcur – arapça bir kelimedir. Türkçe karşılığı ise – 1) uzaklaşmış, kenarda kalmış, ayrı düşmüş; 2) unutulmuş; 3) eski (söz); 4) terkedilmiş (sözlük anlamında) anlamlarına gelmektedir. Peki şair, bu ismi seçerken neden uzaklaştığını, kimden ayrı düşüğünü ve terkedildiğini kastetmiştir?

Büyük olasılıkla burada fâni dünyadan, döneminin haksızlık ve adaletsizliğinden (onun yaşadığı dönemin toplumsal ve politik tartışmalarını hatırlayalım) uzak durduğunu, vefâsız, “hal-hatır sormaz” sevgilisinden ayrıldığını, terkedildiğini, unutulduğunu, tek kelimeyle günahkârlar arasında günahsız olduğunu, cahiller arasında bilgili olduğunu, dolayısıyla tasavvuf tabiriyle ifade edecek olursak “garip” olduğunu anlatmak istemiştir. Maddi âlemden uzak duranların tek yolu vardır – Tanrı`ya (maneviyyete) doğru götüren yol. Tasavvufa göre maddiye - geçici ve fâni olana inananlar mahvolmaya mahkumdur, maneviyyete inananlarsa – Allah`ın sıfatlarına ait sırların tecelliyatını idrak edenlerse, bâki olacaktır. (1, 6) “Tasavvuf felsefesi” yaradılışın gizemini, nedenini, Yaradan`ın yardılana yaklaşımını sadece insanın değil, yaratılmışların tümünün kendi aslına dönmek isteğinin aşk şeklinde tezahür ettiğini söyler. (4, 226) Sofilerce (tasavvuf yolunun yolcuları) Allah insanda, doğada ve nesnelere belirir ve insanı ve maneviyyetini geliştirmeye, yani Allah`a götüren tek yola sevkeder ve bu yol aşktır. “Allah`a ulaşmak için nice yollar vardır. Ancak bu

yolların en kestirme olanı aşk yoludur.” (2) Çünkü kâmil âşık (insan) aşkın ateşiyle yokolur ve “sevgilisinde” begaya kavuşur. Hatta bir tek insan değil, tüm varedilenler dahi bu vahdet-i vücuda heves gösterirler.

Sana olan sevgiden dolayı bütün felekler ve yıldızların başı döndü

Seni aramaktan su her köşede akmakta

Fakat sonsuz gücün mucizesi aşk, Allah'ın seçilmiş kullarının, kâmil insanların kalbini yurdeindir.

“Muhabbet: kalbin birşeyde idrak eylemesinden ötrü, o şeye meyletmesidir. (2) Muhabbet, aşk konusunda yazılmış eserlerde âşıklar daha çok kalbe ve gönüle hitap ederler. Tuhaf olanı âşıkın sevgisinden duyduğu sevinci değil de, daha çok elemi, efkârını kalbiyle bölüşmesidir. “Kalp hem idrak eden, hem de idrak edilen hususiyette bir yapıya sahiptir. İnsan; ruhuna, cismine, aklına onunla gider. Kalp ruhun gözü gibidir. Basiret kendi dünyasına göre onun nazarı, aklı, ruhu ve iç dinamizmidir. Umumiyyet itibariyle biz gönül derken burda kalbi kastederiz.” (1, 45) Mehcur'un da şiirlerinde “ruhun gözü olan kalp” her zaman şairin sırdaşdır, dertlerinin mahremidir.

Belây-i aşka, ey dil, yok nihayet intehasız,
Bulunmaz çare hergiz derdine, bil kim, devasızdır,
Nice laf eyleyenler munda bisebr-ü rizasızdır,
Rakipler pür cefa, meşuk bimehr-ü hevasızdır,
Acep müşkül hikayet kim, bilinmez, mecrasızdır.

Şair, aşk belâsının sonsuzluğu, sevdiğinin aldırması ve bunun da çaresi olmadığı konusunda fikirlerini bölüşmek için en yakını gibi kendi kalbine seslenir. Zaten bu sırrını bir başkasına söyleyemez. Mehcur'un belây-i aşktan şikayet eden şu şiirinde dev selefi Füzulî'nin etkisi duyulmaktadır:

Çekmeyince çarey-i derdime zahmet bilemedin,
Kim, olur derman-ı derd-i aşk dişvar, ey hekim!

Mehcur'un kendine özgü anlam ve ifade tarzı açısından dikat çeken “Hatrıçin” (Hatırı için) redifli gazalinde şair Rabbi'na yüz tutar, onu rahatsız eden konularda yardım ister:

Bend-i belâdan eyle hilas ehl-i dilleri,
Ol İsmail'e kıldığı enam hatrıçin!

Sözsüz ki şair burada ehl-i dil derken kalbinde Rabbi'na aşk nuru taşıyan, iç dünyasını, ahlâkını geliştirmekle, kendisini idrak etmekle saflaşan ve varoluşunun nedenini Yaradanı'na sonsuz sevgide bulan kâmil insanları kastetmiştir.

Tasavvufta Allah'a kavuşmanın – vahdet-i vücudun mertebelerinden biri de hal makamıdır. “Hal insanın kendi derinliklerinde ötelere gelen esintilerle yaşaması ve kalp ufkunda cereyan eden gece gündüz, sabah akşam farklılığın duyulup hissedilmesidir.” (2) Şöyle ki hal Allah'ın kendi kullarına lütfettiği ihsandır, bu yüzden çalışmakla kazanılmaz. Bazen hal ve makam aşkın mertebeleri (katları) bilinerek, makam da üst düzey gibi nitelendiriliyor.

Sofiler içinde hal ehli çoktur,
Fakat aralarında makam sahibi nadirdir.

Mehcur bir muhammesinde şöyle yazmıştır:

Cahanda hal bilmez yar sevmek, ey gönül, müşkül!
Vefasın terkeyleyen dildâr sevmek, ey gönül, müşkül!

Buradaki hal kelimesi sadece kendi anlamında ele alınırsa beytte söylenen fikir yarım kalır, dolayısıyla beyt anlamsız gözükebilir. Fakat insanın iç dünyasında, kalbinde oyanan, her şeyin zahiri değil, gizli (batini) özelliklerinin, düşüncelerinin gerçek kaynağını görmeğe, hissetmeğe imkân yaradan hiss ve şüurdur. Bir başka deyişle, her şeyin özünün, mahiyetinin idrak edilmesidir. “Allah'ın varolduğu (tecella ettiği) her şeyin özünün idrak edilmesi ilk önce Allah'a karşı aşk, sevgi duymakla mümkün olabilir. Bu prensip sofilik felsefesinin temel prensibidir.” (5, 54) Bazen onu insan kalbini saran “sevinç-hüzün” (“kabz-bast”) şeklinde de anlarlar. Bu anlamda şair en yakın ve güvenilir sırdaş olan gönlüne hitaben onun bu halinden habersiz, her şeyin yalnız cismini ve suretini görebilen birini sevmeğin zor iş olduğunu anlatır.

Sofiliğin “fena-fillah” yolundaki adımlarından biri de sagiden (şerap sunan kişi) şerap isteyip de “gaflete dalmak”tır. Tabii tüm edebi eserlerde rastladığımız her sagiyi ve şerabı tasavvufla bağlamak doğru değildir.

Aman ömrüm, sagi, çeşmim çırağı,
Ben tek üftadeden kesme ayağı,
Açıldı lâleler, bürüdü dağı,
Yüzü gül, kakülü reyhan gelmiyor.

Mehcur aşk belâsının çaresiz, ilaçsız olduğunu başka bir şiirinde şöyle anlatır:

Tarig-i marifet tut, arifa, iç, badey-i irfan,
Düşüp derden dere salus olmaz adı eşk - efşan,
Mey iç seyr-i çimen kıl, naz ile yüz goncay-i handan
Sorulmaz şahler bezminde çün taksiri-sermestten
Eger şayet ebep terkin kılır şuhü heyasızdır.

Düşmüş divane gönlüm meclis-i irfane, lal olmuş,
Kılmış mey tövbesin kâmiller içre bakemal olmuş,
Yitirmiş cam-i mey serreştesin, sergeştehal olmuş,
Bükülmüş kameti bir bedr, aşkından hilal olmuş,
Demin Mehcur-i zarın, şöyley-i anın ziyasıdır.

Anlaşıldığı üzere şair edeb yolunu tutmak isteğen için irfan şarabından içmeği öneriyor, hatta şahların huzurunda bile sarhoşlara hataları yüzünden hesap sorulmadığını, bilâkis şaraba tövbeli olduğu için daha da kemallı (akıllı) olduğunu söylüyor. Buradaki aksilik onun sonuna kadar sofi olmadığını gösteriyor. Şöyle ki, tasavvufun izleri onun daha ziyade şikayetini, hüznünü ifade ettiği şiirlerinde gözükmektedir.

Mehcur'un şiirlerinde âşıkı sarhoş eden bir tek saginin sunduğu şerap badesi değil, bundan da ziyade sevdiğinin aşkı, aşkıdan duyduğu zevktir.

Mehr-ü aşkın, ey sanem, mest-i humar etmiş beni...
Çün beni sermest etmiş divane kılmış zevk-i cam....

Aşk şiirlerinde sık sık rastladığımız olaylardan biri de aşkının sevdiğinin vefâsız çıkması nedeniyle kurbete yüz tutması, garip yaşam tarzıdır. Aslında dikkat edilecek olursa, şu kurbet, gariplik direk anlamında kullanılmamıştır. Dolayısıyla, “kurbet” ve “gariplik” tabirleri yabancı bir yer anlamında tarif edilemez. Örneğin Mehcur'un şu misralarına bir gözatalım:

Gelmedi bağ içre gül-i gelşenim,
Neyleyim cay-i kurbet olmuş meskenim

“Cay-i kurbet” tamlamasını kurbet yer anlamında ele alarsak, genel anlamda bir tuhafılık oluşur: gülünün bahçeye gelmediği için şair kurbette yurdedinmiştir veya sevgilisinin olmadığı her yer ona kurbettir.

Beyte tasavvufta garipliğe verilen anlam açısından yaklaşıncı şairin daha derin, daha ince konulara işaret ettiği anlaşılır. Evliyaya göre asıl garip: ya hal itibariyle veya örf itibariyle olan gariplerdir.

Şeyhül - islam hazretleri bunları ayrı ayrı şöyle tarif ediyor “Halen garip olan kimseler, fasid ve günahların bolca işlendiği bir zamanda saleh olan kimselerdir, ilmen garip olan kimseler - cehaletin dizboyu olduğu zamanda, âlim olan kimselerdir.” (2)

Mehcur'un baştan sona şikayetlerle dolu olan bu şiirinde aslında âşık (şair) “Gelmedi bağ içre gül-ü gülşenim” sözleri ile dertten anlayan, vefâlı sırdaşı, gönül dostu olmamasından şikayet eder, cahiller arasında yalnız kaldığını göstermek ister.

Şairin sofi görüşlerini yansıtan şiirlerinden özellikle ayrılan “Emaneti” redifli gazeline de şair “garipler”i (gariban) en aciz bir varlık gibi Hacc ziyaretine gidenlere emanet eder. Bilindiği gibi “emenet etmek” tabiri pek geniş alanda kullanılabilir ve insan en aziz ve değerli bir nemetini, var olanının hifzedilmesini, korunmasını amaçlar. Şair de Allah'a dua ederken “salih ve âlim” kullar olan garipleri yadetmeğe çağırıyor:

Yaran, tuf-i kuh-i minacat-i gürpte

Rahzey-i yad bud-i gariban emaneti!

Anlaşıldığı gibi yazar “garip” tabirini her kezce anlaşılan anlamda değil, illâ sofi anlamında kullanmıştır.

Sofilere göre insanlar dünyaya gelmeden önce Allah’la buluşmuş ve onun Yaradan olduğunu, hökmüran olduğunu kabullenmiştir. Fakat ruhumuz dünyada küresel örtü kazandığı için Allah’ı göremez olmuştur. Hayallerinde kalan güzellikler insanı kendisine âşık etmiştir. Tasavvufa göre Allah’a “şevk duymanın” (can atmanın) izahı da budur. “Şevk” kelimesinin sözlükteki anlamı nefsin bir şeyi gerektiğinden fazla istemesi ve onu dilemesidir. “Şiddetli arzu aşırı istek, marifet kaynaklı neşe, sevinç, hasret anlamlarını ihtiva eden şevk sofilerce, tam idrak ve ihtiva edilmeyen veya müşahide edilip de sonra kaybolan mahbuba “sevgiliye” karşı, kalbin arzu ile coşması şeklinde tarif edilmiştir” (1). Bütün söylenenlerden Allah’a şevk duymanın bir nevi ona kavuşmayı istemek anlamına geldiği sonucuna varabiliriz.

Mehcur’un da gazellerinde “şevk” kelimesinin kullanılması, anlam çaraları şairin tasavvuf felsefesinde kullanılan sözlerin, sembol ve simgelerin ince mahiyetine ve sıralarına tanık olduğunun kanıtıdır.

I Kabey-i varım çok şevk ile

Hacecler mebat peşiman emaneti!

İslam âleminde, keza tasavvufta Allah’a en büyük ibadet Kabe’nin ziyaretidir, onun etrafında tevaif etmektir. (Azericede “başına dönüm, dolanım” tabiri de sonsuz sevgi anlamına gelir). Hasan Hırani ... şöyle dedi: “Ben tevaif ederken ruhaniyetimle yükseldim ve Kabe’nin etrafını binlerce kere tevaif ettim”. (2)

Bir şevk ver ki biz de dolu sehranavend olalım

Yolunda negehay-i biaram hatriçin.

Tüm söylediklerimizi bir araya getirirsek, Mehcur Şirvani’nin kendisine kadar olan zengin edebi - felsefi irsi, tasavvuf adlı büyük bir ilmin terim ve istilahlarını, onların yerine ve mekanına göre kullanımını bildiğini söyleyebiliriz. Ve şüphesiz tüm bunlar onun edebi yaratıcılığında etkili olmuştur. Söylemiş olduğumuz gibi Mehcur Şirvani tam anlamıyla sofi şairi olmamıştır, ama onun yapıtlarında sofilikle sesleşmeler de yok değildir. Belki bu onun genetik yaddaşında korunan, her fırsatta sevk-i tabii olarak ortaya çıkan felsefi düşünceleridir.

KAYNAKÇA

1. M. Fetullah Gülen “Kalbin Zümrüt Tepeleri” İzmir, 1997.
2. İsmail Ankaravi Dede “Meratib-i Sülük ve Yüz Mertebe” (“Sülkün Mertebeleri Yüz Mertebe”) \\ www.umutrehberi.tasavvufi.com /yazmalar/yuz_mertebe.pdf
3. Karayev Y. “Facia ve Kahraman” Bakü, 1965
4. Azerbaycan Edebiyatı Tarihi (altı ciltte) 3. cilt Bakü, 2009
5. A. Dadaşzade “XVIII yy. Azerbaycan Lirikası” Bakü, 1980

(13)
TÜRKİYE’DE YAYIMLANAN ULUSAL GAZETELERDEKİ DİL YANLIŞLARI
Yrd. Doç. Dr. Süleyman DOĞAN*
Çiğdem ÖZTÜRKLÜ**

ÖZET

Türkiye’de yayımlanan günlük ulusal gazeteler geniş halk kitlelerini şu veya bu şekilde etkilemektedir. Bu etkinin olumlu ve faydalı olması toplum eğitimi için son derece önemlidir. Her gün milyonlarca insan tarafından okunan bu gazetelerin günlük tirajı beş milyon civarındadır. Yazılı basın; haber, yorum ve köşe yazarlarıyla dil ve kültürümüzün aktarımı açısından çok önemli bir fonksiyon icra etmektedir. Her gün milyonlarca insanı etkileyen bu gazetelerin doğru ve etkili bir dil kullanması son derece önemlidir. Fakat yaptığımız incelemelerde günlük satışı en yüksek gazetelerde bile basit dil yanlışlarının yapıldığı gördük. Bu makalede, günlük satışı en yüksek olan üç ulusal gazetede yer alan dil yanlışlarına dikkat çekmek istiyoruz. Bu amaçla Zaman, Posta ve Hürriyet gazetelerini inceledik. Bir örneklem sunması için bu üç gazetenin üç günlük sayılarını (05. 01. 2010–08. 01. 2010) taradık. İncelememiz sonucunda gazetelerde yer alan dil yanlışlarını çeşitli başlıklar altında inceleyerek tasnif ettik. Bu suretle çok geniş halk kitlelerine ulaşan bu gazetelerin daha düzgün bir Türkçe kullanması için yazılı basınıma bir uyarıda bulunmak istedik.

Anahtar Kelimeler: Gazete, Zaman, Posta, Hürriyet, Dil Yanlışları.

ABSTRACT³⁸

Today, national daily newspaper news or comments affect people one way or the other in a period of forty days. The important thing is that the effect must be affirmative and beneficial. The total circulation of nationwide newspapers is about five million in Turkey. The daily newspaper readers are informed about the events while they also have opportunity to see different aspects of the events by daily comments. Hence, with news, comments and column writers, printed press carries out a significant function in terms of language and culture. In this article, language mistakes and typing errors of mostly circulated three newspapers are pointed out. We wanted to warn printed press by providing language mistakes and typing errors examples selected from Zaman, Posta and Hürriyet. We scanned these three newspapers within the period of three days (05. 01. 2010–08. 01. 2010). In addition, with examples, how Turkish Language rules, especially those related to conjunctions, are used wrong and incorrect ways is set forth. (Yeni özete göre düzeltilsin.)

Keywords: Newspaper, Zaman, Posta, Hürriyet, Language Mistakes.

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz teknoloji çağında, bizim için çok önemli olan “bilgi”, yerini gitgide “bilgiye ulaşma yoluna” bırakmaktadır. Kitle iletişim araçları da çağın değişimine

* Yıldız Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi ve Fatih Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, e-mail:sudogan@yildiz.edu.tr, sdogan@fatih.edu.tr

** İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

e-mail:turkceden@hotmail.com

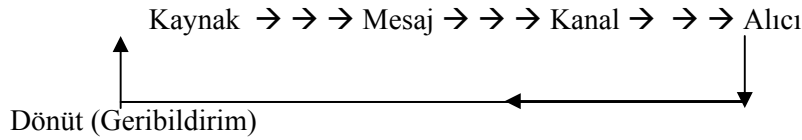

uygun olarak sürekli gelişmekte ve değişmekte; bundan dolayı bilgiye ulaşma yolu giderek önem kazanmaktadır.

Gelişmekte olan insan ve bilime uygun olarak yeni iletişim ortamları ortaya çıkmakta, telgraf, mektup vb. araçlar yerini e-mail, görüntülü konuşma gibi araçlara bırakmaktadır. Değişen iletişim ortamları ise bireylerin ifade biçimlerini değiştirmektedir.

Mektubun ve telgrafın sıklıkla kullanıldığı dönemlerde bireyler yazım kurallarına önem vermekte, kâğıda döktüğü kelimeleri özenle seçmekteydi. Ancak e-mail, chat gibi iletişim biçimlerinin ön plana çıktığı yazılı ifade biçiminde, dikkat ve özen azaldığı ve muhabata fazla düşünmeden anında cevap verme zorunluluğundan dolayı de çeşitli hatalar meydana gelmektedir.

İnsanlar arası iletişimi genel olarak sözlü ve yazılı olarak ikiye ayırabiliriz. Sözlü iletişimde vurgu, tonlama, jest, mimikler çok önemli iken; yazılı iletişimde doğru yazma, etkili anlatım, imlâ son derece önemlidir. İletişim kurulan her ortamda çoğunlukla “dil” kullanırız. Gazete, radyo, telefon, televizyon, internet, görüntülü konuşma, görüşme gibi bütün ortamlarda en temel araç dildir. İletişim yolu şu şema ile net bir şekilde görülebilir:

Kaynak: İletmek istediği mesajı göndererek iletişimi başlatan kişidir.

Mesaj: İletilmek istenen sözlü-yazılı ifadeler, yüz ifadeleri, resimler, işaretler, jestler ve mimiklerdir.

Kanal: Mesajı iletmekte kullanılan ortam, yöntem ve tekniklerdir.

Alıcı: Kaynağın, mesajı iletmek istediği kişi ya da gruptur.

Dönüt (Geribildirim): Alıcının, mesajı aldıktan sonra gösterdiği tepkidir.

Yukarıdaki şemadan da anlaşılacağı üzere etkili bir iletişim için, bir iletinin alıcı tarafından doğru bir şekilde algılanması için sadece kaynak yeterli olmamakta; aynı şekilde doğru kodlanmış mesajın doğru bir kanalla alıcıya iletilmesi gerekmektedir. Bu süreçte vasıta vazifesi gören kanalın önemi büyüktür.

Sözlü iletişim ortamlarında konuşma jest ve mimiklerle desteklendiği için yapılan dil yanlışları bu suretle telafi edilebilir. Ancak yazılı iletişimde jest ve mimiklerin yerine noktalama ve imlâ devreye girdiği için, doğru ve etkili bir iletişim; yazdığımız söz ve cümlelerin doğruluğu oranında mümkün olabilmektedir. Örneğin yüz yüze konuşma sırasında “Karlı bir gün.” cümlesiyle alıcıya kazancının iyi olduğu ifade edilebilir. Ancak aynı durum harfler seslerin yazıdaki ayrı fonetik biçimleri olmasından mümkün olmamaktadır. “Karlı bir gün. ” cümlesinden yazılı olarak anlaşılacak ilk anlam kar yağışlı bir gündür. “Kârlı bir gün. ” cümlesinde ise kazançlı bir günden bahsedilmektedir. Aslında böyle durumlarda iletişimin geçtiği metin veya bağlam da cümlelerin anlattığı durumu anlamamıza yardımcı olabilir. Ama yine de bu imlâ ve noktalamanın önemini eksiltmez.

Hangi durumda olursa olsun mesajın doğru iletilmesi için “yazılı kitle iletişim” araçlarında doğru ve etkili bir dilin kullanımına çok dikkat edilmelidir. Öyle ki sözlü iletişimde yapılan hatalar düzeltme imkânı olmadığından mecburen kabul edilebilirken, daha çok düşünme ve düzeltme imkânı olan yazılı iletişimde yapılan hatalar kabul edilemez.

Bu araştırmada yazılı basınımda yaygın olarak yapılan dil yanlışlarını başlıklar altında sıralayarak bu yanlışların doğru kullanımları göstermeye çalışacağız. Bu dil yanlışlarını da temel olarak yanlış yazılan ek veya kelimeler ve kusurlu anlatımlar olarak ikiye ayıracağız.

1. YANLIŞ YAZILAN EK VEYA KELİMELER

a. “dA” Bağlacının ve “-DA” Hâl Ekinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

- Da, de bağlacı ayrı yazılır; ancak, kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak büyük ünlü uyumuna uyar ve da, de biçimini alır: Kızı da geldi gelini de. Orhan da biliyor. Oğluna da bildirdi. Sen de mi kardeşim? Güç de olsa. Konuşur da konuşur.

- Dahi, bile anlamı verir.

- Bağlaç olan dA (da, de) hiçbir zaman ta, te şeklinde yazılmaz.

- Ya sözüyle birlikte kullanılan da mutlaka ayrı yazılır ve bağlaçtır. (ya da)

- Da, de bağlacını kendisinden önceki kelimedenden kesme ile ayırmak yanlıştır. Bu bağlacı tamamen ayrı yazmak gerekir: Ayşe de geldi (Ayşe'de geldi değil).

- Bulunma hâli eki olan -da, -de, -ta, -te'nin da, de bağlacı ile hiçbir ilgisi yoktur; bulunma hâli eki getirildiği kelimeye bitişik yazılır: devede kulak, evde kalmak, yolda kalmak, ayakta durmak, çantada keklik. Yurtta sulh, cihanda sulh. Dilde, fikirde, işte birlik gibi.

Gazetelerdeki yanlış kullanıma birkaç örnek:

“ Otomobil ya cipinizin, kasko değerinin yüzde 5’ini hesaplıyorsunuz. ” Hürriyet Gazetesi, 06 Ocak 2010

Cümlede “ya” nın yerine “ ya da “ yazılmalıdır.

“Siz abdest almadan, elbisenizi temizlemeden namaz kılamazsınız. Kâbe’yi tavaf edemezsiniz. Bu dış dünyanın temizliği için önkoşuldur. İç âlemin temizliği içinde, önkoşul, niyettir. ” Hürriyet Gazetesi, 08 Ocak 2010.

Buradaki “de” bağlacının bulunma durumuyla ilgisi yoktur. Bu cümledeki “içinde” kelimesi “için de” şeklinde düzeltilmelidir.

“ Bu çözüm de hükümetimizin ve Başbakan Erdoğan’ın ilerici devrimci yönü yol gösterici olacak. ” Hürriyet Gazetesi, 06 Ocak 2010.

Cümlede “-de” eki kullanılması gerekirken “de” bağlacı kullanılmıştır. “çözüm de” yerine “çözümde” yazılmalıdır.

“İle” Edatının Yanlış Kullanımı

İle Türkçede en çok kullanılan, bazen de sözcüğe bir ek gibi bitişik yazılan bir edattır."ile" edatı sözcük ve sözcük gruplarını birbirine bağlarken, genellikle beraberlik, birlikte olma anlamı katar.

Ben de istemiyorum onlarla oturmayı. Okula arabayla gittim. Hastaneye çiçekle gelmişti. O akşam sevgilisi ile tartıştı.

- “İle” edatı, bağlaç olan “ile”den farklıdır. Bunların birbirleriyle karıştırılmaması gerekir. “İle” bağlacı “ve” bağlacıyla aynı anlamdadır “ile” yerine “ve” bağlacını kullanabiliyorsak “ile” bağlaçtır “ile” yerine “ve” bağlacını kullanamıyorsak “ile” edattır.

- Ali'yle Ayşe sinemaya gitti Bu cümlede "ile" sözcüğü, iki özneyi birbirine bağlamıştır. Ali, Ayşe'yle sinemaya gitti. Bu cümlede "ile" sözcüğü, eyleme "birlikte olma" anlamı kattığı için edattır.

- İle, yalnız, ancak gibi kelimeler hem edat hem bağlaç görevinde kullanılabilir. Cümle içindeki anlamı bu nedenle önemlidir. Ayrıca şu pratik yolla bu kelimelerin edat mı, bağlaç mı olduğunu anlayabiliriz: " İle yerine ve getirilebiliyorsa ile bağlaçtır. Defter ile kalemi çantaya koydum. / Arkadaşları ile konuşmuyordu. Birincisinde ve gelebildiği için bağlaç; ikincisinde ve kullanılmadığı için edattır.

Bundan başka “İle” edatı kullanıldığı cümleye birliktelik anlamı kattığı hâlde bazı cümlelerde “birlikte” kelimesiyle beraber kullanılmaktadır. Bu bir anlatım kusurudur. “Birlikte” kelimesinin gereksiz kullanımına ilişkin örnekler: “Dün akşam binayı müzik evi yöneticisi Yağız Zaimoğlu ile birlikte gezdim.” Hürriyet Gazetesi, 08 Ocak 2010. “İle” edatı cümleye birliktelik anlamı katmaktadır. Öyleyse “birlikte” kelimesi gereksizdir.

“Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyesi Ali Suat Ertoşun, Ömer Faruk Eminağaoğlu ile birlikte adından en çok söz ettiren yargı mensubu.” Zaman Gazetesi, 05 Ocak 2010.

“İle” edatı cümleye birliktelik anlamı kattığı için “birlikte” kelimesi gereksizdir.

Sayıların Yazılışı ile İlgili Yazım Yanlışları

Türk Dil Kurumuna göre sayılarda kesirler virgülle ayrılır

Sayıların yanlış yazılmasına ilişkin örnekler: “7 yaşındaki Mustafa ise olaydan 4. 5 saat sonra ağır yaralı bulundu.” Posta Gazetesi, 07 Ocak 2010.

Cümledeki “4. 5” sayısı “4,5” biçiminde yazılmalıdır.

“Hava yoluyla gelen turistler yüzde 7. 5 arttı, deniz yoluyla gelenler yüzde 6. 8 azaldı” Posta Gazetesi, 07 Ocak 2010. Cümledeki “7. 5” ve “6. 8” sayıları “7,5” ve “6,8” biçiminde düzeltilmelidir.

“Zamlar ocakta enflasyona 1. 5 puan yansiyacak” Hürriyet Gazetesi, 06 Ocak 2010

Cümlede “1. 5” yerine “1,5” yazılmalıdır.

Birleşik ve Ayrı Yazılması Gereken Kelimeler ile İlgili Yapılan Yazım Hataları

İki kavram bir arada kullanılıp kendi temel anlamlarından bağımsız olarak yeni bir kavramı karşılıyorsa birleşik kelime olur ve birleşik yazılır; karşılamıyorsa kelime grubu veya tamlama oluşturur ve kelimeler ayrı yazılmalıdır.

Kelimelerin birleşik ya da ayrı yazılmasına ilişkin yanlışlar oldukça fazladır. Bunlardan birkaçını inceleyelim: “Şimdi bu kurum bireysel dünyamızı alt-üst eden güvensizliğin yegâne kaynağı.” Zaman Gazetesi, 05 Ocak 2010.

Cümledeki “alt-üst” kelimesi Türk Dil Kurumuna göre yeni bir kavramı karşılamaktadır ve “altüst” şeklinde yazılmalıdır.

“Zorlu Grubu’nun amiral gemisi Vestel, yurtiçi yatırımlarına hız verirken yurtdışı rotasını da belirledi.” Zaman Gazetesi, 06 Ocak 2010

Yukarıdaki cümlede “yurtiçi” ve “yurtdışı” kelimeleri Türk Dil Kurumuna göre yeni kavramları karşılamadığı için “yurt içi” ve “yurt dışı” biçiminde yazılmalıdır.

“Japonya ile Türkiye’nin dostluğunun 120. yıldönümü dolayısıyla gerçekleştirilecek ‘2010 Türkiye’de Japon Yılı’ etkinlikleri başladı.” Zaman Gazetesi, 05 Ocak 2010.

Cümlede kullanılan “yıldönümü” kelimesi kendisini oluşturan kelimelerden farklı bir anlam taşımadığı için birleşik kelime değildir. Bu kelime “yıl dönümü” şeklinde düzeltilmelidir.

“Sefertası hikâyesini yazan gazete, yalanlamayı yazmıyor. Sefertası hikâyesini yazmayan gazete, yalanlamayı yazıyor.” Posta Gazetesi, 05 Ocak 2010.

“Sefertası” kelimesi kendisini oluşturan kelimelerden farklı bir anlam taşımadığı için “Sefer taşı” olarak değiştirilmelidir.

“Kuruçeşme Divan’da düzenlenen toplantıda konuşan TEV Yönetim Kurulu Başkanı Ömer Koç, uluslararası rekabetin donanımlı ve eğitilmiş olmayı gerektirdiğini, ülkelerin gelecek planlarını yaparken küresel gelişmeleri ve ihtiyaçları da gözönünde bulundurmaları gerektiğini söyledi.” Hürriyet Gazetesi, 08 Ocak 2010.

Cümledeki “gözönünde” kelimesi hepimizin bildiği gibi “ göz önünde” şeklinde yazılmalıdır.

“Siz abdest almadan, elbisenizi temizlemeden namaz kılamazsınız. Kâbe’yi tavaf edemezsiniz. Bu dış dünyanın temizliği için önkoşuldur. İç âlemin temizliği içinde, önkoşul, niyettir.” Hürriyet Gazetesi, 08 Ocak 2010.

Cümledeki “önkoşul” kelimeleri “ön koşul” biçimine yazılmalıdır.

“Kurumlar arası çatışma yoktur.” Posta Gazetesi, 07 Ocak 2010.

Yukarıdaki cümlede “kurumlar arası” kelimesi “kurumlararası” biçiminde yazılmalıdır.

Aynı yanlışlık incelediğimiz gazetelerde çok sık tekrarlanmıştır

“10–15 Ocak arası yapılacak herşey dâhil konaklamalarda;” Posta Gazetesi 7 Ocak 2010.

Yukarıdaki ilanda “herşey” kelimesi “her şey” şeklinde yazılmalıdır (www. tdk. gov. tr).

Aynı yanlışlık incelediğimiz gazetelerde birkaç kez tekrarlanmıştır.

“Geçen yıl, Türkiye’den Suriye’ye sadece resmi yolları kullanarak gelen işadımı ve işkadını sayısı 2 bini buldu” Posta Gazetesi 6 Ocak 2010

Cümledeki “işadımı” ve “işkadını” kelimeleri “iş adamı” ve “iş kadını” biçiminde düzeltilmelidir.

Aynı yanlışlık söz konusu gazetede birkaç kez tekrarlanmıştır.

“Yılbaşı alışverişine çıkanlar sayesinde yılın son haftasında satışlar yüzde 20 ile yüzde 140 arttı.” Posta Gazetesi, 6 Ocak 2010. Yukarıdaki cümlede “alışveriş” sözü “alış veriş” biçiminde düzeltilmelidir.

Birleşik ve ayrı yazılması gereken kelimelerle ilgili yanlışlıklar çok fazla olduğu için bütün hataları yazıya aktarmak mümkün değildir.

Para Birimi

Türk Dil Kurumuna göre Para birimleri büyük harfle başlamaz: avro, dinar, dolar, lira, yeni kuruş, lirat.

Yanlış kullanıma örnek:

“... ‘Türkiye’den domates ve salatalık getirene bile 750 Euro ceza keseceğim’ tehdidi üzerine, Belediye Başkanı Pavlos Panigiris’e şikayet ettiler” Hürriyet Gazetesi, 08 Ocak 2010
Cümlede “750 Euro”, “750 euro” şeklinde düzeltilmelidir.

“2. 5 milyar Euro” Hürriyet Gazetesi, 06 Ocak 2010

Bu ifadede “Euro” kelimesi “euro” şeklinde düzeltilmelidir.

Öğretim-Öğrenim

“Danıştay’ın kararıyla çıkmaza girdiği düşünülen üniversiteye girişte uygulanacak katsayı sorunu, Yüksek Öğrenim Kurumu’nun kararıyla çözüldü.” Posta Gazetesi, 05 Ocak 2010

Türk Dil Kurumuna göre “Yüksek Öğrenim Kurumu’nun” söz gurubu “Yükseköğretim Kurulunun” şeklinde yazılmalıdır.

Unvan Yazımı

“ Kişi adlarından önce ve sonra gelen saygı sözleri, unvanlar, lakaplar, meslek ve rütbe adları büyük harfle başlar: Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, Kaymakam Erol Bey, Sayın Prof. Dr. Hasan Eren, Hamdi Bey...”

UYARI: Unvanlardan sonra gelen ekler kesmeyle ayrılmaz: Cumhurbaşkanınca, Başbakanca, Türk Dil Kurumu Başkanına göre vb.” (www. tdk. gov. tr)

Bu bilgiye göre unvan yazımındaki yanlışlıklara birkaç örnek verelim:

“O beni Ahmet Remzi Akyürek hocayla tanıştırdı ” Zaman Gazetesi, 05 Ocak 2010

Cümlede unvan olarak kullanılan “hocayla” kelimesi “Hocayla” şeklinde düzeltilmelidir.

Bir Kelimenin Yanlış Yazılması

Bir kelimelerin yanlış yazılması ya da yanlış anlamda kullanılması anlatımda bozukluklara neden olabilir

“7. 3 milyon emekliye 3 milyarlık zam oldu, en düşük maaş 683 liraya çıktı. ”
Hürriyet Gazetesi, 06 Ocak 2010. Cümlede “zam oldu” söz grubu yerine “ zam yapıldı” söz
grubu yazılırsa cümle daha anlamı olur

“Kızdırdıkları taktirde, ağızlarını payını alırlar, medya Komutanları alkışlar, laik
kamuoyu da siyasetçileri sert şekilde eleştirirdi. ” Posta Gazetesi 6 Ocak 2010
Cümledeki “taktirde” kelimesi “takdirde” biçiminde düzeltilmelidir.

Noktalama İşaretlerinden Kesme İşareti (’)

Türk Dil Kurumuna göre kurum, kuruluş, kurul ve iş yeri adlarına gelen ekler
kesmeyle ayrılmaz.

Kesme işaretinin yanlış kullanımına örnekler:

“Yine aşırı sağcı İsviçre Toplum Partisi (SVP) tarafından Zürih Şehir Meclisi’nde
gündeme getirilen yasa teklifi 104’e karşı 65 oyla reddedildi. ” Zaman Gazetesi, 7 Ocak
Perşembe

Cümledeki “Meclisi’nde” kelimesi “Meclisinde” biçiminde düzeltilmelidir.

“Daha önce de olimpiyatlarda dünya 2. ve 3. sü çıkaran Aziziye Eğitim
Kurumları’nın olimpiyat koordinatörü Yüksel Demir, öğrencilerin olimpiyatlarda başarı
göstereceğinden ve aynı zamanda sınavsız üniversiteye giriş hakkını elde edeceklerinden
ümitli olduklarını söylüyor. ” Zaman Gazetesi, 06 Ocak 2010

Yukarıdaki cümlede “Kurumları’nın” kelimesi “Kurumlarının” şeklinde
düzeltilmelidir.

“Kara Kuvvetleri’nin 1 adet kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer mobil arıza
laboratuvarı ihtiyacını için başlatılan proje için Indra Systems Firması ile yerli imkânların
kullanımını öngöreceğ şekilde sözleşme görüşmelerine başlanacak. ” Hürriyet Gazetesi, 06
Ocak 2010

Cümlesinde “Kara Kuvvetleri’nin” söz grubu “Kara Kuvvetlerinin” şeklinde
düzeltilmelidir.

“Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın ismi değiştiriliyor. ” Zaman Gazetesi, 05 Ocak
2010

Cümledeki hata “Tarım ve Köyişleri Bakanlığının” şeklinde düzeltilmelidir.

Kısaltmalar

“Kısaltma; bir kelime, terim veya özel adın, içerdiği harflerden biri veya birkaçı ile
daha kısa olarak ifade edilmesi ve simgeleştirilmesidir. Kısaltmalarla ilgili kurallar şunlardır:

1. Kuruluş, kitap, dergi ve yön adlarının kısaltmaları genellikle her kelimenin ilk
harfinin büyük olarak yazılmasıyla yapılır. ” (www. tdk. gov. tr)

Kısaltmaların yanlış kullanımına birkaç örnek verelim:

“G. Saray delisi başkan” Hürriyet Gazetesi, 06 Ocak 2010

Yukarıdaki açıklamadan da anlaşıldığı gibi “Galatasaray” birleşik kelimesi “G. Saray”
biçiminde kısaltılmamalıdır.

“A. Gücü, Geremi’yi çok özleyecek” Zaman Gazetesi, 05 Ocak 2010

“F. Bahçe Ülker Siena deplasmanında” Hürriyet Gazetesi, 06 Ocak 2010

Yukarıdaki örneklere benzer birçok hata yapılmaktadır. Ancak bunların hepsini
buraya aktarmak mümkün değil. Ayrıca böyle kelimelerin doğru şekilde kısaltılması için
Türk Dil Kurumu devreye girmelidir.

2. ANLATIM BOZUKLUĞUNDAN KAYNAKLANAN DİL YANLIŞLARI

Mantık Yanlışları ile Yapılan Anlatım Bozuklukları

Yazılı kitle iletişim araçlarında zaman zaman söz ya da söz grubunun mantığa
uymamasından kaynaklanan yanlışlara rastlamaktayız. Bizi şaşkınlığa düşüren bu cümlelere
birkaç örnek verelim:

“Kültür başkenti” unvanı başta turizm olmak üzere birçok fayda sağlıyor. ” Posta Gazetesi, 05 Ocak 2010

Yukarıdaki cümleden turizmin bir fayda olduğu anlamı çıkmaktadır. Ancak turizm fayda değil, bir uğraş alanıdır. Söz konusu fayda da turizm alanında sağlanmaktadır. Öyleyse cümle “ ‘Kültür başkenti’ unvanı başta turizm olmak üzere birçok alanda fayda sağlıyor. ” biçiminde düzeltilmelidir.

Hâl Eklerinin Kullanımıyla İlgili Yanlış Kullanımlar

Hâl eklerinin yanlış kullanımına ilişkin örnekler:

“Mayıs ayından beri ‘açılımı’ ağzından geveleyen hükümet kendi yandaşlarına bile açılım için ‘içini ... çuval’ dedirtmek zorunda kalmıştır. ” Hürriyet Gazetesi, 06 Ocak 2010

Cümlede “ağzından” kelimesi, “-dan / ayrılma hâl eki” yerine “-da/bulunma hâl eki” getirilerek “ağzında” biçiminde yazılmalıdır.

“Şayet Genelkurmay’ın talebi reddedilmeseydi akıllarda daha büyük soru işareti gelirdi. ” Zaman Gazetesi, 05 Ocak 2010

Cümleden “akıllarda bulunma” değil “akıllara yönelme” anlamı çıkmaktadır. “akıllarda” kelimesi “-da” hâl eki ile değil “-a” hâl eki ile yazılmalıdır.

“Emine Ayna söylediği şeye kendisini inanıyorsa, PKK’nın sorunun demokratik çözümü için gönüllü olduğunu düşünüyorsa, önce İmralı’ya, sonra Kandil’e gidip bunu anlatmalı. ” Hürriyet Gazetesi, 06 Ocak 2010

Cümlede “kendisini” kelimesi belirtme hâl eki almamalıdır. Bu kelime yalın hâliyle, “kendisi” şeklinde yazılmalıdır.

“Bu dönemde eşinizi büyük destek verecek, daha da başarılı ve mutlu olmasını sağlayacaksınız. ” Posta Gazetesi, 07 Ocak 2010

Bu cümlede belirtme hâl eki alan “eşinizi” kelimesi yönelme hâl eki almalı ve “eşinize” biçiminde yazılmalıdır.

Yayın – Yayım – Yayınlamak

“yayım: 1. Kitap, gazete gibi okunacak şeylerin basılıp dağıtılması...

2. Herhangi bir eserin radyo ve televizyon aracılığıyla dinleyiciye, seyirciye ulaştırılması, neşir. ” (Türkçe Sözlük 2/ Türk Dil Kurumu Yayınları No: 549, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1988, s. 2415)

“yayınlamak:1. Kitap, gazete, dergi gibi şeyleri basmak ve dağıtmak, neşretmek...

2. Dinlenilecek, görülecek şeyleri radyo ve televizyonla sunmak, bildirmek, duyurmak.

3. Resmen bildirmek, açıklamak, ilan etmek...

Yayın: Basılıp satışa çıkarılan kitap, gazete gibi okunan veya radyo ve televizyon aracılığıyla halka sunulan, duyurulan, iletilen şey, neşriyat. ” (Türkçe Sözlük 2/ Türk Dil Kurumu Yayınları No: 549, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1988, s. 2416)

Bu konuyla ilgili çok fazla yanlışlık yapılmaktadır. Bu hatalardan birkaçını inceleyelim:

“Topbaş, açılıştaki protesto gösterileri ile ilgili belgesel yayınlayacaklarını söyledi. ” Hürriyet Gazetesi, 07 Ocak 2010

“yayınlayacaklarını” kelimesi “yayımlayacaklarını” şeklinde yazılmalıdır.

“Araştırması 2005 yılında yayınlanmış. . . ” Posta Gazetesi, 05 Ocak 2010

Bu cümlede “yayınlanmış” sözcüğü yerine “yayımlanmış” kelimesi kullanılmalıdır.

“Sorunlu mükellefi bildirin, web sitemizde yayımlayalım” Hürriyet Gazetesi, 06 Ocak 2010

Cümledeki “yayımlamak” kelimesi “yayınlamak” şeklinde düzeltilmelidir.

Özne-Yüklem Uygunluğu

Türkçe cümlelerde her zaman özne ile yüklem arasında şahıs, zaman ve teklik çokluk açısından bir uyum olmak zorundadır. Çoğul ekinin gerekmediği halde kullanılması veya gerektiği halde kullanılmaması anlatım bozukluğa neden olmaktadır.

Özne, birçoğu, birkaçı, herkes gibi çokluk anlatan bir belgisiz zamir-se, yüklem çoğul eki almamalıdır.

Yanlış kullanıma örnek:

“Herkes çok neşeli, gülüyor hatta sokaklarda dans ediyorlar, oynuyorlar...” Hürriyet Gazetesi, 06 Ocak 2010.

Cümle “Herkes çok neşeli, gülüyor hatta sokaklarda dans ediyor, oynuyor...” biçiminde düzeltilmelidir.

Özne-yüklem uygunluğu konusundaki yanlışlıklar sadece teklik-çoklukla ilgili değildir. Özne eksikliğinden kaynaklanan hatalar da yazılı kitle iletişim araçlarında oldukça geniş yer tutmaktadır.

Örnek:

“Eğer Avrupa’nın, hâlâ birleşik bir Kıbrıs hayali veya hedefi varsa, Kıbrıs’ın bir daha bir araya gelmeyecek şekilde bölünmesini önlemek istiyorsa, o zaman Türkiye’ye yaklaşımını değiştirmeli.” Posta Gazetesi, 05 Ocak 2010

2. ve 3. sıradaki cümlelerin öznesi “Avrupa” kelimesidir. O halde cümle; “Eğer Avrupa’nın, hâlâ birleşik bir Kıbrıs hayali veya hedefi varsa, Avrupa Kıbrıs’ın bir daha bir araya gelmeyecek şekilde bölünmesini önlemek istiyorsa, o zaman Türkiye’ye yaklaşımını değiştirmeli.” şeklinde düzeltilmelidir.

Birden fazla yüklem bağlandığı özneler de çarpıcı hatalara neden olmaktadır.

Örnek:

“Geçen yıllar sonucunda biz ona, o bize alıştı.” Zaman Gazetesi, 7 Ocak Perşembe
Cümleden “Biz ona alıştı.” anlamı çıkmaktadır. Birinci çoğul şahız olan “Biz” sözü “alıştı” yüklemi ile tamamlanmalı ve cümle “Geçen yıllar sonucunda biz ona alıştık, o bize alıştı.” biçiminde düzeltilmelidir.

Örneğin “Çocukların eli yandı.” cümlesinde “eli” kelimesi çoğul eki almalıdır. Çünkü yanan el sayısı birden fazladır.

“32 sahabenin adı ve medfun olduğu yer kesinlik kazandı” Zaman Gazetesi, 05 Ocak 2010.

Cümleden 32 sahabenin aynı adı taşıdığı ve aynı yerde yattığı anlamı çıkmaktadır. Ancak yazının içeriğinden sahabelerin farklı yerlerde yattıkları anlaşılmaktadır. Öyleyse cümle “32 sahabenin adları ve metfun oldukları yerler kesinlik kazandı” şeklinde değiştirilmelidir.

Bir Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanılması

Yanlış yerde kullanılan sözcükler anlam farklılıklarına yol açabilmektedir. “Güzel kız konuşuyordu.” cümlesi ile “Kız güzel konuşuyordu.” cümlesi arasında olduğu gibi sözcüğün yanlış yerde kullanılmasından kaynaklanan birçok anlatım bozukluğu mevcuttur.

Bunlardan birkaçını örnek verelim:

“Çift kameralı telefonlar artık daha çok bilgisayarı filan andırıyor.” Posta Gazetesi, 05 Ocak 2010

Cümlesinden telefonların önceden az sayıdaki bilgisayarı andırırken, şimdi çok sayıda bilgisayarı andırdığı ortaya çıkmaktadır. Oysa “daha çok” kelimesi ismi değil, fiili niteleyen bir söz grubudur. Bu cümle “Çift kameralı telefonlar artık bilgisayarı filan daha çok andırıyor.” şeklinde yazılmalıdır.

“Daha önce de olimpiyatlarda dünya 2. ve 3. sü çıkaran Aziziye Eğitim Kurumları’nın olimpiyat koordinatörü Yüksel Demir, öğrencilerin olimpiyatlarda başarı göstereceğinden ve aynı zamanda sınavsız üniversiteye giriş hakkını elde edeceklerinden ümitli olduklarını söylüyor.” Zaman Gazetesi, 06 Ocak 2010

Yukarıdaki cümlede “sınavsız üniversite” tamlaması kullanılmıştır. Aslında söylenmek istenen şey “sınavsız giriş” tir. Öyleyse cümledeki söz grubu “üniversiteye sınavsız giriş hakkını” şeklinde değiştirilmelidir.

Gereksiz Sözcükler

Cümleyi oluşturan sözcüklerden bazıları kullanılmadığında anlamda daralma ya da bozulma olmamaktadır. Koşma dilini ya da yazı dilini akıcı hale getirmek için mümkün olduğunca yalın ifadeler kullanmakta yarar vardır.

Gereksiz sözcüklerin kullanılmasına ilişkin örnekler: “Ancak, ben bu görüşmemde benim dikkatimi çeken birkaç konuyu paylaşmak istiyorum.” Posta Gazetesi, 05 Ocak 2010.

“benim dikkatimi” söz grubu ile “dikkatimi” kelimesi aynı anlamı ifade etmektedir. Öyleyse “benim” sözcüğü gereksizdir.

“Yani sırf Allah rızası için ve sadece O’ndan rıza almak amacıyla içten yönelmektir.” Hürriyet Gazetesi, 08 Ocak 2010

Cümlede “sırf” ile “sadece” kelimeleri, “Allah rızası için” ile “O’dan rıza almak amacıyla” söz grupları aynı anlamda kullanılmıştır. Öyleyse cümlenin “Yani sırf Allah rızası için içten yönelmektir.” şeklinde yazılması daha anlamlı olacaktır.

“Ne mutlu ki bu vakıflarla ilgili her gün bangır bangır yayın yapılmasına rağmen, yine de ‘LÖSEV’e destek olmak istiyoruz, gelip bizde de konuşma yapar mısınız?’ mailleri alıyorum...” Hürriyet Gazetesi, 06 Ocak 2010

Cümledeki “rağmen” ve “yine de” söz grupları aynı anlamdadır. Cümle “Ne mutlu ki bu vakıflarla ilgili her gün bangır bangır yayın yapılmasına rağmen, ‘LÖSEV’e destek olmak istiyoruz, gelip bizde de konuşma yapar mısınız?’ mailleri alıyorum...” biçiminde yazılabilir.

“Temmuz ayında da enflasyon oranında yeni bir zam daha verilecek.” Zaman Gazetesi, 06 Ocak 2010

Yukarıdaki cümlede “daha” kelimesi cümleden çıkarıldığında anlamda daralma ya da bozulma olmamaktadır. Öyleyse cümle “Temmuz ayında da enflasyon oranında yeni bir zam verilecek.” Biçiminde düzeltilmelidir.

Cümlede Aynı Anlamda Kelimelerin Kullanılması

Bazı cümlelerde aynı anlamda kelimelerin kullanılması sıkıcılığa yol açabilir. Konuyla ilgili birkaç örnek verelim: “Sorunumuz da bu zaten: PKK, ‘demokratik siyaset içinde yer almak’ istiyor ama elde silah dağda bayırda gezmeye devam ediyor, şehirlerde molotofkokteylli, bombalı saldırılara devam ediyor.” Hürriyet Gazetesi, 06 Ocak 2010.

Cümlede “devam ediyor” söz grubu gerekmediği hâlde iki kez kullanılmıştır. Cümle “Sorunumuz da bu zaten: PKK, ‘demokratik siyaset içinde yer almak’ istiyor ama elde silah dağda bayırda gezmeye ve şehirlerde molotofkokteylli, bombalı saldırılara devam ediyor.” şeklinde düzeltilebilir.

“Eşinin akrabalarına karşı saygılı ve hürmetlidir.” Zaman Gazetesi, 05 Ocak 2010

Cümlede kullanılan “saygılı” ile “hürmetli” kelimeleri aynı anlamdadır.

“Patlama dönemleri de kriz ya da durgunlukla sona erdiği için, ekonomik döngüler için bir işaret olarak kabul edilebilir.” Posta Gazetesi, 05 Ocak 2010

Bu cümlede iki kez “için” kelimesi kullanılmıştır. Cümle, “Patlama dönemleri de kriz ya da durgunlukla sona erdiğinden, ekonomik döngüler için bir işaret olarak kabul edilebilir.” şeklinde yazılırsa daha anlamlı olur.

“ITO Başkanı Murat Yalçıntaş, Formula 1’in patronu Bernie Ecclestone’un İstanbul Park’ı bırakması halinde, yeni işletmeci bulunamaması halinde spordan sorumlu Devlet Bakanlığı’na devredeceklerini söyledi.” Hürriyet Gazetesi, 06 Ocak 2010

Bu cümlede “halinde” kelimesi iki kez kullanılmıştır. Cümle “ITO Başkanı Murat Yalçıntaş, Formula 1’in patronu Bernie Ecclestone’un İstanbul Park’ı bırakması ve yeni işletmeci bulunamaması halinde spordan sorumlu Devlet Bakanlığı’na devredeceklerini söyledi.” biçiminde düzeltildiğinde daha anlamlı olur.

Dolaylı Tümleç Eksikliği

Prof. Dr. Hamza ZÜLFİKAR dolaylı tümleci; -e, -de, -den eklerini alarak yönelme, bulunma ve ayrılma ifade eden cümle ögesi olarak tanımlamıştır.

Yanlış Kullanıma Örnek:

“Doğu’nun aydın adayları Batı’ya gidip eğitim aldıklarında Batı’nın önemli düşünürleriyle karşılaştılar ve etkilendiler.” Zaman Gazetesi, 7 Ocak Perşembe

Yukarıdaki cümleden “Batı’nın önemli düşünürleriyle etkilendiler” anlamı çıkmaktadır. Cümle “Doğu’nun aydın adayları Batı’ya gidip eğitim aldıklarında Batı’nın önemli düşünürleriyle karşılaştılar ve onlardan etkilendiler.” biçiminde düzeltilmelidir.

Nesne Eksikliği

Nesne”yi, fiilin tesir ettiği şeyi gösteren cümle ögesi olarak tanımlamıştır Prof. Dr. Hamza ZÜLFİKAR.

Fiilin tesir ettiği şey (nesne) zaman zaman yanlış ekler alarak anlatım bozukluğuna neden olabilir:

“Bakanlar Kurulu yeni yılın ilk toplantısı dün yaptı.” Posta Gazetesi, 05 Ocak 2010

Yukarıdaki cümlede eyleme “toplantısı” kelimesi “toplantısını” şeklinde düzeltilmelidir.

Bazı cümlelerde ise nesne eksikliği anlatım bozukluğuna neden olmaktadır. Konuyla ilgili hatalardan birkaçını inceleyelim:

“... yaşı 40’ı geçen bütün arkadaşlarıma öneriyorum, hele baba tarafında kalple ilgili sorunları varsa, zorluyorum.”

Cümleden, arkadaşlarıma öneriyorum, arkadaşlarıma zorluyorum anlamı çıktığı için cümle “arkadaşlarımı zorluyorum” biçiminde değiştirilmelidir.

Tabi – Tâbi- Tabii

Öncelikle kelimelerin anlamlarını inceleyelim:

“ tâbi: 1. Bağımlı 2. Bağlı

tabîî: 1. Tabiatta olan, tabiatta bulunan.

Tabi: bk. Tabii” (Türkçe Sözlük 2/ Türk Dil Kurumu Yayınları No: 549, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1988, s. 2108)

İmla Kılavuzuna göre: “ Tabi: elbette” (İmlâ Kılavuzu, Menekşe Yayınları, Menekşe Matbaası, İstanbul, Şubat 2008, s. 378)

Yanlış kullanıma ilişkin örnek: “Açıklamaya göre, ‘teröre destek veren ülkelerden’ ülkeye giriş yapanlar ‘kapsamlı arama yöntemlerine’ tabi tutulacak.” Hürriyet Gazetesi, 06 Ocak 2010

Cümleden çıkarılması gereken anlam, bazı insanların bazı yöntemlere bağlı olacağıdır. Öyleyse bu cümle “Açıklamaya göre, ‘teröre destek veren ülkelerden’ ülkeye giriş yapanlar ‘kapsamlı arama yöntemlerine’ tâbi tutulacak.” şeklinde yazılmalıdır.

SONUÇ

Bu çalışmada günlük ulusal Zaman, Posta ve Hürriyet gazetelerinden seçtiğimiz dil yanlışlıkları ve yazım hatalarına örnekler vererek yazılı basınımıza uyarıda bulunmak istedik. Bu üç gazeteyi üç günlük bir süre içinde taradık (05. 01. 2010–08. 01. 2010).

“Ulusal Gazetelerdeki Dil Yanlışları ve Yazım Hataları” başlığındaki çalışmamızda basın yayın organlarının dilimizi kullanırken daha dikkatli olmaları gerektiği örneklerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece bu tür hataların yapılmaması veya en aza indirilmesi için yazılı basınımıza bir uyarı niteliğindedir.

Dili yaşatan yazılı basın organları aynı zamanda tarihe ışık tutan belge niteliğindedir. Bu belgeleri ne kadar doğru ve hatasız yaparsız gelecek nesillerde dilimizi daha doğru ve düzgün okuyup anlayacaklardır. Bu açıdan da bakıldığında günlük gazetelerin önemi büyüktür. Başta günlük gazeteler olmak üzere yazılı bütün kaynaklar dilimizi yanlışsız kullanma zorunluluğu bu çalışmada bir kez daha ortaya konulmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Akademik Araştırmalar Dergisi, (2006). , yıl:8, sayı:30, safralar 157-170, İstanbul.
AKSOY, Ö. (2005). , Dil Yanlışları, Adam Yayınları, İstanbul.

- AKTAŞ, Ş. , GÜNDÜZ, O. (2003). , Yazılı ve Sözlü Anlatım, Akçağ Yayınları, Ankara.
- BİRAND, M. A. (1993). , Apo ve PKK, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- ÇELİK, A. , KAYA, N. , DEMİRBİLEK, S. , ÇİFÇİ, S. , (2006). Cümle ve Metin Bilgisi, Lisans Yayıncılık, İstanbul.
- DİLİDÜZGÜN, S. , (2004). , İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- EGRİ, L. (1996). , Piyes Yazma Sanatı, Çev. :Suat Taşer, Papirüs Yayınları, İstanbul.
- EKİCİ, E. (1991). , Türkçe-Edebiyat, Özgül Yayınları, İstanbul.
- GÜL, M. , YALÇIN, İ. (2009). , Deyimler Atasözleri ve Özdeyişler Sözlüğü, Koza Yayın Dağıtım, Ankara.
- HEPÇİLİNGİRLER, F. (2000). , Dedim “Ah”, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- HEPÇİLİNGİRLER, F. (1997), Türkçe Off, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- İNCEOĞLU, Y. , (1998). , Medya ve Toplum, Der Yayınları, İstanbul.
- KARA, M. (2006). , İnternet Türkçesinin Çılgılığı: “Türkçe Dili(!) ve Diğerleri”,
- KIRCA, A. (1995). , Şimdi İyi Haberleri Veriyoruz, Can Yayınları, İstanbul.
- KONGAR, E. (1999). , Konsantremi Bozma!/Medya ve Medyatik Türkçe Notları, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KONGAR, E. (2003). , Yozlaşan Medya ve Yozlaşan Türkçe, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ÖZERKAN, Ş. A. , (1997). , Türkçeyi Nasıl Kullanıyoruz?, Martı Yayınları, İstanbul.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, A. (1997). , Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü, Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- SEVER, S. , KAYA, Z. , ASLAN, C. (2006). , Etkinliklerle Türkçe Öğretimi, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- TÜRKOĞLU, N. (2003). , Kitle İletişimi ve Kültür, Naos Yayınları, İstanbul.
- ZÜLFİKAR, H. (2007). , Doğru Yazalım Doğru Konuşalım, Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: IX, Sayı: 2, Aralık.
- ZÜLFİKAR, H. , www. tdk. gov. tr, Aradan 70 yıl geçmesine karşın terimlerde birlik sağlamaması üzerine, Dünden Bugüne Türkçe.
- www. rtuk. gov. tr
- www. tdk. gov. tr
- Yazım Kılavuzları:**
- İmlâ Kılavuzu, (2008). , Menekşe Yayınları, İstanbul.
- Ana Yazım Kılavuzu, (1997). , Adam yayınları, İstanbul.
- İmlâ Kılavuzu, (1996). , Türk Dil Kurumu Yayınları:525, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.
- Sözlükler:**
- Türkçe Sözlük 1/ (1998). , Türk Dil Kurumu Yayınları No:549, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.
- Türkçe Sözlük 2/ (1998). , Türk Dil Kurumu Yayınları No:549, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.
- İncelenen Gazeteler:**
- Hürriyet Gazetesi, 06. 01. 2010
- Hürriyet Gazetesi, 07. 01. 2010
- Hürriyet Gazetesi, 08. 01. 2010
- Posta Gazetesi, 05. 01. 2010
- Posta Gazetesi, 06. 01. 2010
- Posta Gazetesi, 07. 01. 2010
- Zaman Gazetesi, 05. 01. 2010
- Zaman Gazetesi, 06. 01. 2010
- Zaman Gazetesi, 07. 01. 2010

(14)
**DAĞILAN YUGOSLAVYA DÖNEMİ ve SONRASI KOSOVA TÜRKLERİNİN
SİYASİ DURUMU**
Taner KOTLE³⁹

Josip Broz TİTO'nun 1980'de ölümünden sonra, Yugoslavya içinde 20 yıl sürecek olan dağılma sürecinin başladığı tarihtir. Tito tarafından oluşturulan Sosyalist Federatif Yugoslavya Cumhuriyetleri içinde tırmanan etnik milliyetçilik, başta dini,siyasi ekonomik görüş ayrılıkları dağılma sürecinin kanlı bir biçimde tamamlanmasına neden olmuştur. Dağılma sürecinde ilk olarak Slovenya ve Hırvatistan Milletvekillerinin Belgrad'ta Yugoslavya Parlamentosunu protesto ederek terk ettiklerinde Yugoslavya'da tansiyonun birdaha düşürülemediği kanlı savaşların başladığının en büyük işaretiydi. Sırplar ise bütün bu gelişmelere rağmen Yugoslavya'nın tek varisi olduklarını ve SFYC temsil ettiklerini idda etmekteydiler (1) ve Yugoslavyanın bölünmesine asla izin vermeyeceklerinin federasyonu oluşturan herhangi Yugoslav devleti tarafından federasyondan ayrılma talebinde bulunulursa buna karşı gerekirse JNA-Yugoslavya Halk Ordusu tarafından müdahale edeceklerinin belirtiyorlardı. JNA-Yugoslavya Halk Ordusunun % 75 Sırp subay ve askerleri oluşturuyordu.Bu bakıma JNA Sırpların kontrolü içindeydi.20 yıl sürecek olan dağılma süreci içinde 1980-1999 Yugoslavya içinde gerçekleşen Slovenya, Hırvatistan, Bosna ve Hersek, Kosova Savaşlarında bizzat JNA-Yugoslavya Halk Ordusunun silahlarıyla donatılmış olan Sırplar girdikleri köy kasabaları yerlebir etmişlerdir.

1990'lar Kosova'da tansiyonun tırmandığı yıllardı, bölgede yaşayan çoğunluk Arnavutlar, Yugoslavya diye bir ülkeyi tanımadıklarını bütün devlete ait birimlerden tek tek istifa ederek, fabrikalarda toplu olarak greve giderek, JNA -Yugoslavya Halk Ordusuna artık çocuklarının askere göndermeyeceklerini bas bas bağıryorlardı. Kosovalı Türkleri gözü kulağı Türkiye'deyi, Türk Dışişleri Bakanlığında gelen mesaj : Türklerin devlete baş kaldırmamaları doğrultusunda (2) Zaten Kosovalı Türkler baş kaldırdıkları taktirde toplu olarak yok edilicekleri. 1990-1999 Yugoslavya'da çok partili sisteme geçildiğinde Kosova'lı Türkler TDB-Türk Demokratik Birliği çatısı altında örgütlendiler kısa sürede Prizren başta olmak üzere Priştine, Mitroviça, Gilan Vıçitırın, Mamuşa da şubeleri açıldı ancak iç çekişmeler yüzünden pek fazla başarılı olduklarıda söylenemezdi. Şubeler arasındaki çekişmeler, akabinde Genel Merkez'ede sızradı böylece parti işlevliğini yürütemediğinden siyasi alanda başarılı olamadı.

1998-1999 Kosova'da patlak veren savaş kanlı olayların yaşanmasına neden oldu, çoğu sivil Sırplar tarafından katledildi,birçoğuda yurtlarından sürgün edildi. Birleşmiş Milletler-NATO Bosna'da yaşananlara seyirci kalmış göz yummuş ve prestijleri sarsmıştı bu prestijlerini geri kazanmak, Kosova'da yaşananlar hem kendi prestijlerini yükseltecek geri kazanacaklardı, hemde Kosova krizine müdahale edeceklerdi. Fransa'nın Rambuye kentinde topları ve girişimlerin yapılmasına rağmen Kosova sorununa siyasi olarak çözüm bulunamamıştı. 1999 NATO Hava KuvvetlerininYugoslavya'ya düzenlemiş olduğu operasyon, Kosova'da silahların susturulması, Yugoslav ve Sırp Askerlerinin bölgeyi terk etmesinden sonra, Kosova'ya konuşlanan Birleşmiş Milletler ve NATO Barış Gücü (KFOR) Kosova'da büyük ölçüde istikrarın sağlanmasında etkin rol oynamıştır,ancak bölgede yaşayan 50,000 yakın Kosovalı Türk artık değişen dengeler yüzünden belli bir çoğunluk Türkiye ve Batı Avrupa ülkelerine sığınmacı olarak kısa süreliğinede olsa hayatlarını o ülkelerde sürdürmüşlerdir. 2001-2002 yılında ise tamamen Kosova'ya geri dönmüşlerdir.

39 Kosova Demokratik Türk Partisi, Eski Prizren Şubesi Gençlik Kolları Basın Sözcüsü, Prizren/KOSOVA.

Eski Yugoslavya Kosova Özerk Bölgesi 1974 Anayasası 1.Maddesinde :Kosovalı Türkler kurucu halk unsuru oldukları açık bir şekilde beyan edilmiştir. (3) Bölgeye yerleşen Birleşmiş Milletler Kosova Misionu (UNMIK) esas amacı barış içinde multi etnik ,çok kültürlü,çok dinli Arnavut, Sırp, Türk diğer etnik guruplar arasında siyasi, kültürel, toplumsal hoşgörüyü dayanan ilişkiler kurmak ve birbirleriyle ilişki kurmalarını sağlamaktı. Bu böyle olmadı tam tersi eskiden var olan Kosova Özerk Bölgesi 1974 Anayasasındaki Kosovada yaşayan Türk haklarını tamamen ortadan kaldırarak eğitim hariç, bütün anayasal haklarını kullanımdan kaldırmıştır. 2000 yılında Kosovada gerçekleşen ilk yerel seçimleri TDB protesto edip katılmamıştır. Bunu fırsat bilenler ''Türk Halk Partisi''ni kurarak Kosova'da siyasi olarak Türkleri temsil etmeye kalkışmış TDB'yi Sırp Rejimi destekçisi olarak göstermeye çalışmışlardır.

Kosova Türk Toplumunu KTHP'yi desteklemeyip,TDB çatısı altında birleşerek parti içinde reformlar yaparak KDTP-Kosova Demokratik Türk Partisi'ni kurmuşlardır.Bu durumdan kendilerini Mitroviça'da yaşayan ve yalnız hisseden Türkler kendi bölgelerinde örgütlenip Mitroviça Türk Toplumunu adı altında organize olmuşlar ve kosovada yapılan 2000 yılı Yerel Seçimlerine MTT çatısı altında katılmışlardır. Bazı aşırı milliyetçi Arnavutlar'da Kosova Türklerini Sırp işbirlikçisi olarak asılsız iftiralarda bulunmuşlardır. OSCE-Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı -1998 tarafından yayınlanan bir raporda : Yıllar boyu süren Sırp-Arnavut meselesinde Kosovalı Türkler tarafsız bir yaklaşım sergilemişlerdir,4 denmektedir. Savaşın sona ermesinden sonar otorite boşluğundan Kosova'da tehlikeli durum en çok Türkleri tedirgin ediyordu. NATO'ya bağlı Türk Barış Gücünün Prizren,Dragaş,Mamuşa'ya yerleşmesi güneyde yaşayan Türklerin garantisiydi,ancak Prizren dışında yaşayan Türklerinin Priştine,Gilan,Viçitrin,Dobruçan, Mitroviça,Yanova gibi yerlerde bir taraftan haklarının ne olacağıyla ilgili kaygıları bir taraftan can güvenliğinin gelecekleriyle ilgili pek fazla umutlu olduklarında söylenemezdi. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının devreye girmesiyle Kosova'da görev yapan Birleşmiş Milletler Misyonu UNMIK,Türklerin yaşadığı bölgelerde haklarını kullanabileceklerini açıkladı.Birleşmiş Milletler idaresindeki dönemde Kosova Türklerine verilen birçok sözler yerine getirilmedi.Devlet kamu kuruluşlarında, kimlik kartlarında en önemlisi ders kitaplarının basılmasında Türkçe yer almadı. Bütün bunlara rağmen Kosova Türkleri yeni oluşan sisteme entegre olmuş, 2000 yılından sonraki bütün seçimlere katılmış, Kimlik kartlarını '' Türkçe'' siz almak zorunda bırakılmışlardır.

Kosova Türkleri mecburide olsa Kosova'da yaşadıkları için kimliklerini Türkçe'siz! almak zorunda bırakıldılar. Kosova'da yapılan ilk 2000 Yerel Seçimlerinde Kosova Türkleri bölünmüş ve hazırlıksız olarak yerel seçimlere katılmak zorunda kalmışlardır. KDTP Genel Başkanı Mahir YAĞCILAR yapılacak seçimlere Kosova'da Türk haklarının geri verildiği zaman katılacaklarını ve bu seçimleri boykot ettiklerini açıklamış, MTT-Mitroviça Türk Toplumunu ise yapılan yerel seçimlere katılmış ve Mitroviça'da az da olsa Türkün var olduğunu göstermiştir.

MTT 2000 yerel seçimlerinde 105 oy almıştır.

KTHP-Kosova Türk Halk Partisi, KDTP-Kosova Demokratik Türk Partisi'ne yönelik kirlenme propagandası güttüğünden, Kosova Türk Toplumunu birarada tutamadığından Kosova genelinde sadece 567 oy alabilmişlerdir, bundan sonrada KTHP siyasi sahneye çıkamamışlar partilerini kapatmak zorunda kalmışlardır.

KDTP-Kosova Demokratik Türk Partisi Genel Başkanı Mahir YAĞCILAR liderliğinde Kosova'da yapılan 2001 Genel seçimlerine katılma kararı almış ve seçimlerde 7879 oy almayı başarmıştır. 2002'de yapılan 2.nci yerel seçimlerde KDTP-Kosova Demokratik Türk Partisi katılmış ve 7759 oy almış Kosova'nın 2.nci büyük kenti olan Prizren Belediyesinde Arnavut Partilerle beraber koalisyon yaparak Belediyeye ortak olmuşlardır. 2004 Kosova genel Seçimlerinde KDTP-Kosova Demokratik Türk Partisi oyunu 500'e katlayarak 8353 oy almıştır.

KAYNAKÇA

- 1.Yrd. Doç. Dr. Bekir GÜNAY "Avrupa'dan Asya'ya Sorunlu Türk Bölgeleri"
IQ Yay.İstanbul-2005,syf: 178
2. Söyleşi " Kosovar Turks Fear Albanian Nationalizm" – Sibel UTKU
- 3.www.stradigma.com/turkce/nisan2003/makale_12.html/1. 10Nisan2004
- 4.www.osce.org/kosovo/documents/reports/hr/part1/index.htm.

(15)
NATIONALISM CONCEPT and TURKISH NATIONALISM
Dr. Elnur Hasan MIKAIL

MİLLİYETÇİLİK KAVRAMI VE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

ÖZET

Bu çalışmada bugün için çok önem arz eden fakat neredeyse 20. Yüz yılın başlarına kadar akademik alanda hakkında çok az araştırma yapılan konu olan Milliyetçilik Kavramı, milliyetçilik akımının doğuşu ve milletlerin etnik temeli bölümleri şeklinde araştırılmıştır. İnsanların milletler halinde bölünmesinde ve dünyanın her köşesinde milli kimliğin gücünü sebatla devam ettirışinde hem bir tehlike hem de bir umut vardır.

Milliyetçilik ideolojisinin etkisi altında üretilen ve belirli bir ülke Milliyetçiliğinin gelişmesi için katkıda bulunan ve katkıda bulunmayı amaçlayan ilk dönem eserlerinden ayıran nokta, ele aldıkları konuyu derinlemesine incelemeleri, karşılaştırmalı bakış açılarıyla açıklamaya çalışmalarıydı. Daha sonraki yıllarda, sömürge imparatorluklarının çözülüşünün de etkisiyle sayısı artan Milliyetçilik çalışmaları, farklı etkenlere vurgu yapmakla birlikte Milliyetçiliği giderek daha çok modernleşme sürecinin bir parçası ya da ürünü olarak algılamaya başladılar. Bunda, 1960'lardan itibaren sosyal Bilimlerin birçok alanında etkisi hissedilen modernleşme ekolünün rolü da vardır.

Anahtar Kelimeler: Milli Kimlik, Milliyetçilik, Turancılık Felsefesi, Türk Milliyetçiliği.

ABSTRACT

This study will research the various nationalism concepts and principal Turkish Nationalism's movements as an essay in characteristic foundation of the nations' ethnic base. The Nationalism Concept was much considerable theme for the current and last 20. th eras. Unfortunately our research will also prove to us of thus main important concept wasn't studied deeply and by a profound methods didn't improved for these rising process of the nationalism trend events. In case this research's aim will be to fill some blank absences of the nationalism concepts throw within such fundamental ethnicities as ethnology science branch, include academic area.

Firstable, when the Nationalism was taken up as a branch of the social science matter is ran into 1920 and 1930's years. Recently evidents was Carleton Hayes's studies, also 1940's could put on nationalism concept of the academical world's agenda. For progress of the nationalist ideology and which was produced within ability of no answer to influence and one countries useful contribution for the sake of nationalist concepts' development these variants was discovered. Current works' dispersive point from first term's works was thorough examination of the deal with subject, also their effort performace could clearly clarified their modern and comparatively glance angle all right. Afterward years, colonial

empires' solutions effect was increased those issued nationalism studies. Together doing accents to some factors, we could perceive all seekness thus nationalism as such kinds of the modernization process' part or product.

Keywords: National Identity, Nationalism, The Philosophy of Turanism, Turkish Nationalism.

INTRODUCTION

In this study, a new approach is going to be advocated. It has been developed for the last one to two years by a bundle of social scientists. Cases such as emergence of nations, ethnicities, national identity, society-government relationships and emergence of nationalism will be argued. While preparing the current article, two important authors' books are investigated: "Critical View to Nationalism Theories" by Umut Özkırımlı and "National Identity" by Anthony D. Smith.

Nationalism is an important issue which can be seen as one of the basic factors that affect the formation process of governments. Interestingly, it has not been an academic issue of study for nearly two hundred years. But yet nationalism, which makes its mark on social life and world policy, has started to be a serious "academic" point of investigation. It is possible to bring the roots of the nationalism thought to late 18th century, to Herder and Fichte, and also according to some authors even to Kant and Rousseau.

Dealing with nationalism as a topic of social science was evident in the 1920's and the 1930's. In that period Carleton Hayes' and in 1940s Hans Kohn's works bring nationalism up to the academic world. The point which differentiates them from the works which is produced under the influence of nationalism ideology and contribute or aim to contribute to the development of a specific country's nationalism; is that they deeply investigated the topic, and they tried to declare it criticizing. In the years that followed, nationalism studies which grew under the effect of colony empires' decadence, perceived nationalism as a part or production of modernization period, emphasizing different factors. The effect of modernization school is seen on most branches of social sciences because of various contributions during the 1960's. On the other hand, 1980s are seen as a milestone by lots of nationalism expert. In that period, theoretical works of John Armstrong, Benedict Anderson, Ernest Jellner, İ.J.Hopsbawn and Anthony.D.Smith are published.

National Identity Notion

Genealogy and assumptive origin links, mobilization of society, local language, customs and conventions – all of these, reflecting extremely different "National Formation" route that countless societies of east Europe and Asia trace, are components of a dynamic political challenge which is an alternative ethnic notion of nation. As we will see eventually, it is a challenge repeated on many zones of the world today.

This challenge reflects the deep twain of the heart of all nationalisms. Class identity has a side which both positively and negatively affects the formation of a stable society. Class indicates a societal relationship. Studies about the laborer class of England show that every time in a given social formation, there are two or more conflicting classes which serve to sharpen class or identity distinctions. Such wide collective identities may challenge class identities which are more finite, may carve the bases of class identities with recourse of completely different categorization criteria, or may divide them. Religious identities as well as ethnical identities tried to involve more than one class in societies which are established on these bases. However religion, even when practically assigned to or aimed at a specific class, never calls for a specific class. Mazdekism on Sassanid Iran doubtless was a move which wants societal justice for sub-classes in the 5th century. But its message was universal on principle.

As Weber says, having a pretty different format, class religion makes us think that there are close links between class and religion identities and there is a drift between them. However, religious identity is clearly based on different criteria than societal class identity and emerges from clearly different human needs and activation area. ¹

While class identities emerge on production and exchange areas, religious identities emerge on communication and socialization areas. Culture and the components which forms culture are: values, symbols, myths which are coded inside conventions and rituals, which are based on the alignment between customs and conventions. There is just one specific society which believes in empirical symbolic codes, value systems, belief and conventions and bundle of rituals. That is societal class identity, in other words national identities which come together around shared values. In fact, every nationalism notion includes varying degrees and different kinds of civil and ethnical components.

Sometimes civil and territorial components are dominant. Other times ethnical and local components come into prominence. For instance, French nationalism in the period of Jakoben was basically civil and territorial; and it declared brotherhood of French citizens which are inside a political legal society and unity of Republican Patriots (Patrie). At the same time, proud of pure hegemonic French culture and semantic Nationalism reflecting civilization mission declared by Barere and Abbe Grigoire appeared. French cultural Nationalism, which follows either Frank or Gall, started to declare more ethnic thoughts on the early 19th century. After that, they came to a status which allows France ideals different than the ones in the Jakoben period. Apart from Republican territorial and civil model, religious monarchist right, advocated notion of genealogic and local organic nation, especially in the course of Dreifus case. However, even when there are serious conflicts between opposite nation models, some specific assumptions compromised opposing parts around common national disclosure. Existence of the common national disclosure enables us to list basic characteristics of national identity below:

1. A historical land – Country or Homeland
2. Collective myths and historical memory
3. A collective mass public culture
4. Collective legal rights and obligations which are valid for every member of the society
5. A collective economy which allows all the members of the society freely act on the country.

Therefore, nation can be defined as a society which shares a historical land- country, collective myths, historical memory, mass public culture, collective economy, collective legal rights and obligations. The definition which has conditional functional validity shows us the complicated and abstract nature of nation. In fact a nation has components of the other collective identities. Explanation why natinalism as an ideology relates with other ideologies such as liberalism, fashism and communism should be looked for here, rather than the combination format that a national identity can settle with class, religious, ot ethnic – other types of identities. A national identity is basically multidimensional. Not only can it not be reduced to just one component by this or that national faction, but also it is imposible to easily and quickly inject it into the body of any society. It is clear that such a definition seperates national identity from any conceptualization about government. A conceptualization about government refers to public bodies which differ from societies' other foundations and autonomous than them, a monopoly which presses and forces on the land. However, nation shows a cultural and political structure which combines everyone who shares the same historical culture and a specific homeland into a political society. Regarding both attribute to land and country; and in democratic governments public dominance is called upon but there are still conflicts between the two concepts.

Yet, even when modern governments have to legitimate themselves as this or that nation's government, their contents and focuses are extremely different. Today existence of multi national governments shows us a deficiency of correspondence between government and its nation. Evaluation done by Walker Konner in the early 1970s, considering the fact that government borders are collided and entire population of the government shares the same ethnic culture, shows us that only 10 percent of existing governments can affirm to be a true "nation-government".

Recently, the notion of ethnicity is a focus of concern. For some people this notion has a "primary/actual" characteristic. Its existence is natural and it does not affected by time. It is one of the information of humanity existence. This point of view, with the contribution of sociobiology, is seen as genetic selection and an extension of internal health. On the other end, "ethnicity" is seen as a state. Belonging to an ethnic group is a matter which changes depending on the subject's specific state, and it is related with necessarily temporary and ambivalent attitude, perception and emotions. Accordingly, when the person's status changes, so does his group identity. Or at least the identities and expressions that the person belongs to will differ according to different periods and status of the person. In a struggle like this, ethnicity becomes a beneficial tool.

In 10 august 1914 before Çanakkale Goeben and Breslau steamy battleship escape for bettween to english battleship in the cause of want a permission conversation herself Kress and Kressenstein say to Enver pasha imprivate battleship come to inside but if english battleship still tracing open fire for english battleship .Some officer said,İn 22 August 1914 enver pasha said to amiral souchan some russian battleship open the fire.But this matter send to in 25 october 1914 .İn 29 october 1914 some turkish battleship come blacksea excuse to manoeuvre after open fire to russian battleship Enver pasha only line up this happened.

Afre the war Enver pasha be a commander.But he is not german dummy.Some instrument saw to work with germany.Enver pasha in 1. World war only being a commander in Kafkas war.in 14 october 1918 Talat pasha resignation with Enver pasha finished herself commander.İn 1-2 november 1918 İttihak and terakki live country with 7 commander.Enver pasha didnt live the country ago he wrote one latter for Ahmed izzet pasha.This latter said he want make a govermantel in Azerbaeycan.Then he live some friends.and he went to Kafkasya beacuse uncle and brother commander in Kafkasya.But ship did a accident and then he went to Berlin.in April 1919 he move to Berlin.and he helped to ittihak and terraki.Enver pasha and talatpasha visited to Kari Radk in jail.Radek invitation them moscow.İn 10 october 1919 Enver pasha went to moscow with artificial name.Then Enver pasha be under arrested.and he stayed 2 month in jail and then he went to Berlin.

Meanwhile some ittihak ve teraki commander went to moscow with Radek's imprivate.Then Enver pasha moved but he again be under arrested and wnt to riga jail.For a while after Enver pasha to be left.İn 16 august 1920 he again moved to moscow.and he stayed one guest home.enver pasha conversation with some friends .After Enver pasha read some latter and he saw some friends wanted a gun.Then he line up a organization.in 1-8 september 1920 in bakü did a assemply.but any did happened this assemply.some commander(Mustafa kemal,rıza sah,emanullah han) take a decision administer the soviet.enver pasha didnt like this decider.in octomber 1920 came back Berlin.after Enver pasha went to swich and conversation with hakkı pasha.their things are send a soldier in anatolia.but wanted help didnt came.in 1921 february Enver pasha again went o moscow and conversation with çiğer and Bekir sami.in 16 july 1921enver pasha wrote a one long latter and send Mustafa kemal pasha.sakarya triumphal incidental Enver pasha things changed.in october 1921 enver pasha went to buhara with hacı sami and som commander.

On 8 november Enver pasha depart with turkish commander.in 1922 enver pasha went to dusaben.on 24 july russian won the dusaben Enver pasha went to satılmış.in 4 august 1922 enver pasha stayed with soldier suddenly russian soldier open the fire. then Enver pasha and approximate 30 mounted troops died.

Commander kulikof send a Enver pasha's things taskent.then send to moscow soldier museum.his funeral on the abiderya.some people talk diffrent in the matter of Enver pasha.

Enver pasha to be remembered with macedonia war.enver pasha know a german and french language.

Mr: Hüseyinzade AliBey

Mr.ali give service a turkism ,language,literature and political.mr ali born in salyan on 1864.he is started a education Müslim school. He finished in Tiflis rum and Petersburg school in 1889.then he came to turkey.he joined in mirza fetih ali coversation and he likes turkism.he give a service in university more than teachers.mr ali started real service in azerbaijan.he is joined a war commander doctor.he was being a teacher helper in 1900.he went back azerbaijan.he is set up first newspaper in russia.he was being boss 2 years.but newspaper closed.

Ideas and personality:we are only saw personality in mr ali article.mr ali's one article explain to turks unity.he said:"we are needed a modern science".mr ali evince all article turks.he is only said all of the turkey make use a ottoman turkish language.

Creations:siyaset-i fûrûset:he is wrote a satire creations.this creations make mention unresolved problem.

REFERENCES

1. GÖKALP, Ziya; Türk Ahlakı, Toker Yayınları, İstanbul, 1975
2. GÖKALP, Ziya; Türkçülüğün Esasları, Toker Yayınları, İstanbul, 1995
3. GÜNGÖR, Erol; Tarihte Türkler, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999
4. İŞÇİ, Metin; Genel Olarak ve Türkiye'de Siyasal Değişme, Der Yayınları, İstanbul, 1998
5. İŞÇİ, Metin; Kültür Sömürgeciliği ve Eğitim, Turan Yayınları, İstanbul, 1995
6. KAFESOĞLU, İbrahim; Türk Milli Kültürü, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1995
7. KAFESOĞLU, İbrahim; Türk Tarihi, Yaykur Açık Yüksek Öğretim Dairesi Yayınları, Ankara, 1976
8. KAFESOĞLU, İbrahim - DELİORMAN, Altan; Tarih I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1976
9. KARAHAN, Abdülkadir; Türk Kültür ve Edebiyatı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1998
10. KARPAT, Kemal; Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul Matbaası Yayınları, İstanbul, 1967
11. KAZMAZ, Süleyman; Atatürk'ün İsteddiği Medeniyetin Işıkları, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1997
12. KIRAY, Emine; Osmanlı'da Ekonomik Yapı ve Dış Borçlar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008
13. KIRÇAK, Çağlar; Cumhuriyetten Günümüze Gericilik; III Cilt, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 2001
14. KİLİ, Suna - GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref; T. C. Anayasa Metinleri Senet-i İttifaktan Günümüze, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1985
15. KİLİ, Suna; Türk Anayasaları, Tekin Yayınları, İstanbul, 1982

16. KONGAR, Emre; Atatürk Üzerine, Remzi Yayınları, İstanbul, 1994
17. KÖSEOĞLU, Nevzat; Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1991
18. NİYAZI, Mehmet; Türk Devlet Felsefesi, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1996
19. OZANKAYA, Özer; Cumhuriyet Çınarı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995
20. OZANKAYA, Özer; Türkiye’de Laiklik, Cem Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 1995
21. ÖGEL, Bahaddin; Türk Kültürünün Gelişme Çağları, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992
22. ÖZKIRIMLI, Umut; Milliyetçilik Kuramları. Eleştirel Bir Bakış, Sarmal Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 1999
23. PAZARCI, Hüseyin; Uluslararası Hukuk Dersleri. II Kitap, Turhan Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1997
24. RASONYI, Laszlo; Tarihte Türklük, Tercüme: KOŞAY, H Zübeyr; Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1971
25. SMITH, Anthony D.; Milli Kimlik, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1999
26. SÖZEN, Kemal; Ahmet Cevdet Paşanın Felsefi Düşüncesi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998
27. TACEMEN, Ahmet; Türk Kimliği, Cilt: II, Niğde Üniversitesi Yayınları, Niğde, 1998
28. TANERİ, Aydın; Türk Devlet Geleneği, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997
29. TANİLLİ, Server; Fransız Devriminden Portreler, Cem Yayınları, İstanbul, 1993
30. TATAR, Taner; Türk Yönetim Sistemi, Turan Yayınları, İstanbul, 1997
31. TEKİN, Emrullah; Gizli Ordular, Kamer Yayınları, İstanbul, 1998
32. TURAN, Osman; Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi Cilt: I, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1998
33. TURAN, Osman; Türk Kültür Tarihi, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1990
34. TURAN, Şerafettin; Türk Kültür Tarihi, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1994
35. ÜNAL, M. Ali; Osmanlı Müesseseleri Tarihi, S. D. Ü. Yayınları, Isparta, 1997
36. VELİYEV, T. S.; İqtisadi Nezeriyye (Azerbaycan Türkçe’sinde: İktisat Teorisi), Bakû Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, Bakû, 1993
37. YAMAKOĞLU, Cihan; Devlet Olmak İçin, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993

KİTAP TANITILARI ve REKLAMLAR

"TÜRK BİRLİĞİ PROJESİ"

Türk demek, dil demektir. Milliyetin çok bariz vasıflarından birisi dildir. Türk milliyetindenim diyen insanlar, her şeyden önce mutlaka Türkçe konuşmalıdırlar. Türkçe konuşmayan bir insan Türk harsına, camiasına mensubiyetini iddia ederse buna inanmak doğru olmaz. M.Kemal Atatürk Mustafa Kemal Atatürk Diyor ki : “ Bugün Sovyetler birliği dostumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağına kimse bugünden kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya – Macaristan parçalanabilir, ufanalabilir. Bugün elinde sımsıkı tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşabilir. İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir. Bizim dostumuz idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir, kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanırlar? Manevi köprüleri sağlam tutarak Dil bir köprüdür... inanç bir köprüdür... Tarih bir köprüdür... Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimiz içinde bütünleşmeliyiz. Onların (soydaş Türk kardeşlerimizin) bize yaklaşmasını beklememeliyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli.” “ Türk birliği'nin bir gün hakikat olacağına inancım vardır. Ben görsem bile gözlerime dünyaya onun rüyaları içinde kapayacağım. TÜRK Birliği'ne inanıyorum. Onu görüyorum. Yarının tarihi yeni fasıllarına TÜRK birliği ile açacak. Dünya sükununu bu fasıllar içinde bulacaktır. Türklüğün varlığı bu köhne aleme yeni ufuklar açacak. Güneş ne demek, ufuk ne demek o zaman görülecek. Hayatta yegane varlığım ve servetim Türk olarak doğmamdır.

Kitap isteme: Dr. Elnur Hasan MİKAİL, e-posta: emikail@turansam.org

**Uluslararası 1. Büyük
Turan (Türk Dünyası)
Kurultayı**

15-22 Mart 2011 Ankara - Türkiye

Ayrıntılı Bilgi İçin: www.turansam.org

İrtibat: Dr. Elnur Hasan Mikail Tel: +90 531 812 13 61
E-mail: emikail@turansam.org Belgegeçer / Faks: +90 332 241 35 39

1. Uluslararası Büyük TURAN(Türk Dünyası) Kurultayı(15-22 Mart, 2011; Ankara/TÜRKİYE)” Duyurusu

1. Uluslararası Büyük Turan (Türk Dünyası) Kurultayı 15-22 Mart 2011 yılında Türkiye'nin Ankara şehrinde düzenlenecektir.

Bildirilerin hakemliğini Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi bilim kurulu üstlenecektir.

Kurultay Haberleşme Adresleri

Ağ: <http://www.turansam.org>

E-posta: emikail@turansam.org

Telefon: +90 531 812 13 61 - Dr. Elnur Hasan MİKAİL

Belgegeçer/Faks: +90 332 241 35 39

Kurultayın Bildiri Konuları

Türk Birliği Nasıl Kurulabilir?
Türk Birliği Modelleri
Türk Dünyasının Sorunları ve İşbirliği İmkanları
Türk Devletleri Arasında İkili İlişkiler
Türk Milliyetçiliği Tarihi ve Felsefesi
Turancılık Felsefesinin Doğuşu
Türk Birliğinin Fikir Öncüleri
Türk Dünyasında Birlik
Türk Birliğinin Yönetim Şekli Nasıl Olmalıdır?
Türk Birliğine Giden Yolda Ortak Türkçe
Türk Dünyasında Azınlıkların Durumu
Türk Dünyasının Ekonomik Durumu
Türk Dünyasının Kültürel Durumu
Türk Dünyasının Siyasi Durumu
Türk Dünyasının Gezim(Turizm) Durumu
Türk Dünyasında Etnisite Kavramı
Türk Dünyasında Sanat
Türk Dünyasında Spor
Dünya’da Türk Varlığı
Türk Birliğinde Sosyal Güvenlik Sistemi
Türk Birliğinde Bilim Politikası
Türk Birliğinde Ticari İlişkiler
Türk Birliğinde Tarım Politikası
Türk Birliğinde Enerji Politikası
Türk Birliğinde Yönetim Politikası
Türk Birliğinde Doğal Kaynaklar
Türk Birliğinde Su Politikası
Türk Birliğinde Çevre ve Ekoloji Politikası
Türk Birliğinde Dil Politikası
Türk Birliğinde Din
Türk Dünyasının Uluslararası Sorunları

Bildiri Özellikleri ve Katılım Şartları

Kongreye katılım Türkiye için 150 TL, Türkiye dışından 100\$ katılım ücreti alınacaktır.

Bildiriler Türkçe'nin lehçelerinde hazırlanmalıdır. Türkçe özet zorunludur. Diğer dillerde özet de bulunabilir. Sunum Türkçe'nin lehçelerinde yapılacaktır.

KONAKLAMA

Konaklama masrafları katılımcılar tarafından karşılanacaktır. Ankara'da birçok otel, misafirhane ve öğretimevi mevcuttur. Biz otellerin bu dönemde mevcut fiyatları konusunda yardımcı olabiliriz.

Konaklama hakkında ayrıntılı bilgiler katılımcılara bildirimlerin kabulünden sonra önerilebilir.

SEYAHAT

Ulaşım masrafları katılımcılar tarafından karşılanacaktır. Seyahat bilgileri, ilgili ayrıntılar ve Otellere ve Kongre yerlerine ulaşmak için katılımcılara öneriler bildirimlerin kabulünden sonra temin edilecektir. Katılımcılara karşılama ve uğurlama hizmeti ücretsiz olarak sunulacaktır. Ankara'nın önemli tarihi yerlerine ücretsiz turlar düzenlenecektir.

Kurultay Takvimi

Kurultay İlan Tarihi: 21 Mart 2010

Bildiri özetlerinin son gönderilme tarihi: 31 Aralık 2010

Kabul edilen özetlerin ilan tarihi: 31 Ocak 2011

Katılım ücretinin ödenme tarihi: 1 Şubat 2011 – 28 Şubat 2011

Tam metinlerin son gönderilme tarihi: 28 Şubat 2011

Kabul edilen bildirimlerin ve nihai programın ilan tarihi: 4 Mart 2011

Katılımı Kesinleşen Kurum ve Kuruluşlar(Alfabetik Sıralamayla):

BAL-GÖÇ(Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği)

BATTAM (Batı Trakya Türkleri Araştırmalar Merkezi)

Dünya Azerbaycanlıları Kongresi(DAK) Gençlik Kolları

Dünya Türkleri Asamblesi

Fransa Türk Federasyonu - Goussainville Ülkü Ocakları

İsviçre Türk Dernekleri Dayanışma Federasyonu

Töre Dergisi(Eski Kültür ve Töre Derneği adına)

TUMİB("Türkiye Üniversiteleri Mezunları" İctimai Birliyi)

Türk Birliği Hareketi

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı